

Raport diagnostyczny obszaru Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”

OPEN THE BOX

OPRACOWANIE W ZAKRESIE:

Raport diagnostyczny obszaru Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego” w ramach strategii ponadlokalnej Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego” do roku 2030

WYKONANY NA ZLECENIE:

Związek powiatowo-gminny „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”
ul. Armii Krajowej 1
36-200 Brzozów

PRZEZ ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

FUNDACJA MIASTO | OPEN THE BOX:

Jakub Jaźwiec, MBA, ekspert strategiczny (kierownik zespołu)

Piotr Górka, ekspert strategiczny

Paweł Kowalski, ekspert strategiczny

Kamil Niklewicz, DBA, ekspert strategiczny

MAJ 2024

Skład samorządów objętych opracowaniem:

Powiat brzozowski

Gmina miejsko-wiejska Brzozów

Gmina Domaradz

Gmina Dydnia

Gmina Haczów

Gmina Jasienica Rosielna

Gmina Nozdrzec

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp	5
1.1.	Metodologia prac	5
2.	Charakterystyka obszaru	10
2.1.	Podstawowe informacje.....	10
2.2.	Charakterystyka obszaru	12
2.3.	Delimitacja obszaru funkcjonalnego w strukturze przestrzennej województwa	15
3.	Portret statystyczny	22
3.1.	Ogólny wskaźnik rozwoju obszaru	23
3.2.	Wymiar społeczny	24
3.3.	Wymiar gospodarczy	45
3.4.	Wymiar środowiskowo-przestrzenny	61
4.	Wyniki badań i analiz	82
4.1.	Wymiar instytucjonalny	82
4.2.	Analiza wzajemnych powiązań społecznych, gospodarczych, środowiskowych	84
4.3.	Wyniki badań społecznych	89
5.	Analiza potencjałów, problemów i potrzeb rozwojowych	93
5.1.	Kluczowe potencjały	93
5.2.	Kluczowe problemy	97
5.3.	Czynniki warunkujące rozwój (analiza SWOT)	101
5.4.	Kluczowe potrzeby rozwojowe	103
	Wykaz tabel i ilustracji.....	105

1. WSTĘP

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego” (dalej: PGPB) obrazuje potencjał społeczno-ekonomiczny wszystkich samorządów tego obszaru, z zachowaniem uwarunkowań środowiskowo-infrastrukturalnych oraz identyfikuje główne kierunki rozwojowe, będące podstawą jego konkurencyjności.

Dokument został opracowany w ramach procesu przygotowania strategii ponadlokalnej PGPB do roku 2030, która obejmuje również zasadniczy proces wprowadzający w postaci syntezy diagnozy obszaru wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych, środowiskowych i przestrzennych. Materiał został opracowany przez ekspertów Open the BOX.

Celem dokumentu jest ukazanie deficytów obszaru PGPB ograniczających jego rozwój oraz zidentyfikowanie potencjałów wewnętrznych będących podstawą dla ukierunkowania rozwoju. Raport diagnostyczny jest dokumentem identyfikującym kluczowe bariery hamujące rozwój społeczno-gospodarczy obszaru, jednocześnie otwierającym pracę nad strategią określającą możliwe kierunki rozwojowe, poprawę jakości życia jej mieszkańców, a także wzrost konkurencyjności samorządu.

Przeprowadzona diagnoza ma na celu odpowiednio przygotować samorząd do opracowania strategii ponadlokalnej, w tym wsparcia na realizację przedsięwzięć, na najbliższy okres – do roku 2030. Diagnoza ma charakter obszarowy i każdorazowo kończy się podsumowaniem i wnioskami. W opracowaniu uwzględniono dostępne dane źródłowe, statystyczne, oraz wygenerowane w trakcie procesu (badania, ankiety, warsztaty). Przygotowano również matrycę logiczną (drzewo problemów) oraz krótkie rekomendacje w zakresie zidentyfikowanych obszarów interwencji, które odpowiadają wymaganiom interwencji.

1.1. METODOLOGIA PRAC

Niniejsze opracowanie jest wynikiem prac diagnostycznych, analitycznych i badawczych, które trwały od marca do maja 2024 roku i objęły szeroki obszar zagadnień i zasób źródeł: danych, informacji i dokumentów, z wykorzystaniem specjalnie dedykowanych temu procesowi narzędzi badawczych i analitycznych.

Niniejszy raport został opracowany na podstawie kilku zasadniczych grup źródeł oraz narzędzi (pozyskania) i danych do diagnozy:

Dane statystyczne

Ogólnodostępne zastane, dotychczas istniejące dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania diagnostyczne, badania, raporty, sprawozdania, bilanse, itd.). Podstawowymi kryteriami ich wykorzystania były: aktualność, merytoryczny związek z problematyką diagnozy oraz jakość – rzetelność źródła. Dostępne na moment opracowania części statystycznej diagnozy.

Monitor Rozwoju Lokalnego (MRL)

Specjalnie przygotowane, uzupełnione i zasilone danymi na potrzeby procesu, dostępne pod adresami: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl> (MRL Partnerstwa), <https://gminy.monitorrozwoju.pl/> (MRL Gminy) i <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> (MRL Analizy).

MRL stanowi kompleksową bazę statystyczną pogrupowaną w kluczowe kategorie i obszary rozwojowe skupione wokół trzech wymiarów: gospodarczego, społecznego i środowiskowo-przestrzennego. MRL zawiera najbardziej aktualne dane dostępne w źródłach publicznych, zebrane dla poszczególnych lat, w celu wykazania aktualnej sytuacji, ale również dynamiki zmian.

MRL umożliwia prezentację danych z poziomu wartości nominalnych, procentowych, strukturalnych (kategorii bezwzględnych) – dla komponentu MRL Analizy, lub wartości syntetycznych (kategorii względnych) – dla komponentów MRL Partnerstwa i MRL Gminy.

Analiza z wykorzystaniem MRL Partnerstwa i MRL Gminy jest dokonywana w kategoriach względnych, w ramach tzw. wskaźników syntetycznych, co stanowi syntetyczną ocenę potencjału społeczno-ekonomicznego gmin w czasie i w relacji do innych jednostek samorządu terytorialnego, stanowiących grupę porównawczą (obszar podobny). Grupę odniesienia stanowią gminy o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju, a zatem o podobnych uwarunkowaniach rozwojowych.

Wskaźniki syntetyczne wskazują na to, jak dana sfera (ogólny poziom rozwoju, wymiar, obszar, podobszar) prezentuje się w stosunku do średniego poziomu grupy porównawczej. Wartości dodatnie oznaczają „lepszą” sytuację (przewagę) niż średnia w grupie porównawczej, a wartości ujemne „gorszą” sytuację (stratę) niż średnia w grupie porównawczej.

Wartością wskaźnika syntetycznego potencjału rozwoju partnerstwa jest średnia odpowiednich wskaźników gmin wchodzących w skład partnerstwa w relacji do innych JST z tej samej grupy funkcjonalnej gmin. Dla uwzględnienia zróżnicowania gmin w Partnerstwie wartość syntetycznego wskaźnika dla partnerstwa jest średnią ważoną uwzględniającą liczbę mieszkańców poszczególnych gmin.

Badanie opinii mieszkańców

Przeprowadzone online w maju 2024 roku, w którym wzięło udział łącznie 231 osób deklarujących zamieszkanie na obszarze PGPB. Badanie było ogólnodostępne dla wszystkich zainteresowanych.

Głównym celem badania było poznanie opinii mieszkańców obszaru PGPB o miejscu, w którym żyją, sposobach korzystania z usług publicznych i potrzebach w tym zakresie. W efekcie badanie zostanie wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.

Raport z badania stanowi załącznik nr 1 do niniejszego dokumentu.

Badanie opinii lokalnych liderów

Przeprowadzone online w maju 2024 roku, w którym wzięło udział łącznie 28 osób, wyselekcjonowane z grupy interesariuszy (60% wszystkich zaproszonych do badania).

Głównym celem badania było poznanie opinii liderów obszaru PGPB, z czterech grup interesów (liderów administracji, liderów gospodarki, liderów sektora społecznego i liderów opinii), o miejscu, w którym żyją, sposobach korzystania z usług publicznych i potrzebach w tym zakresie. W efekcie badanie zostanie wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.

Raport z badania stanowi załącznik nr 2 do niniejszego dokumentu.

Ankieta potencjału instytucjonalnego

Przeprowadzona w maju 2024 roku, jako pomocnicze narzędzie diagnostyczne w obszarze instytucjonalnym PGPB, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału i możliwości współpracy. Kwestionariusz stanowił narzędzie samooceny i był wypełniany indywidualnie.

Głównym celem ankiety było uzyskanie podstawowych informacji w zakresie potrzeb i zasobów ludzkich oraz infrastrukturalnych, jako zaplecza administracyjnego do prowadzenia procesów strategicznych przez PGPB, ale także doświadczeń, warunków i możliwości wzajemnej współpracy pomiędzy poszczególnymi samorządami obszaru PGPB.

Raport z badania stanowi załącznik nr 3 do niniejszego dokumentu.

Matryca kluczowych potencjałów

Przygotowana w maju 2024 roku, jako narzędzie diagnostyczne w zakresie strategicznym obszarze PGPB. Matryca stanowiła narzędzie wypracowane w formule warsztatowej z różnymi sektorami i grupami interesów, w tym interesariuszami kluczowymi, i służyła do zidentyfikowania oraz selekcji kluczowych zasobów i produktów na poziomie lokalnym oraz poziomie obszaru PGPB.

Głównym celem matrycy było zidentyfikowanie i ocena potencjału zasobów, które mogą być wykorzystane dla generowania łańcuchów produktów, zidentyfikowanie kluczowych produktów o największym potencjale rozwoju i generujących największe korzyści dla lokalnej społeczności oraz samosprawdzenie w zakresie potencjału obszaru PGPB.

Drzewo problemów

Narzędzie pozwalające na zidentyfikowanie kluczowych problemów wspólnych dla obszaru w formie matrycy logicznej. Matryca wypracowana w toku prac warsztatowych w maju 2024 roku wspólnie z przedstawicielami obszaru PGPB, w tym interesariuszy zewnętrznymi.

Głównym celem matrycy było zidentyfikowanie kluczowych i wstępnych wyzwań i deficytów (problemów) wspólnych dla całego obszaru PGPB, uzupełnionych o kluczowe zależności przyczynowo-skutkowe dla poszczególnych problemów. Pozwala to na zobrazowanie faktycznego ciągu logicznego dla wybranych wyzwań.

Matryca SWOT

Przygotowana w maju 2024 roku, jako podsumowujące narzędzie diagnostyczne w zakresie strategicznym obszarze PGPB. Matryca stanowiła narzędzie identyfikacji kluczowych determinantów (czynników) wpływających pozytywnie lub negatywnie na rozwój obszaru oraz na analizie powiązań pomiędzy tymi czynnikami.

Głównym celem matrycy było zidentyfikowanie wspólnych dla obszaru PGPB kategorii czynników, które mają największy wpływ na rozwój strategiczny oraz analiza zależności pomiędzy tymi czynnikami. Pozwala to zidentyfikować obszary strategicznej interwencji i zasadnicze potencjały do wykorzystania w tym procesie.

Zasób kartograficzny i system map

Narzędzie analizy i prezentacji danych dedykowanych dla obszaru PGPB w formie wizualnej: kartogramu i ikonografii.

Kluczowi interesariusze

Wstępnie wyselekcjonowana w maju 2024 roku grupa osób do współpracy dostarczająca wiedzy i informacji o sytuacji na obszarze PGPB, zapewniając różnorodność wniosków i ocen w trakcie całego procesu – łącznie 47 osób.

Głównym celem narzędzia była identyfikacja i zaproszenie do współpracy partnerskiej najważniejszych przedstawicieli, reprezentantów, liderów obszaru PGPB, z czterech grup interesów (liderów administracji, liderów gospodarki, liderów sektora społecznego i liderów opinii). Pozwala to na uzyskanie zróżnicowanych ocen i opinii od reprezentantów kluczowych środowisk w zakresie rozwoju obszaru.

Spotkania robocze

Cykliczne narzędzie pomocnicze, w formie spotkań bezpośrednich i zdalnych odbywających się w pełnej reprezentacji i w stałych terminach z udziałem kluczowych przedstawicieli PGPB.

Głównym celem narzędzia była ciągła i transparentna komunikacja, współuczestniczenie wszystkich stron w procesie diagnostycznym oraz sprawne wykorzystanie pozostałych narzędzi, wypracowanie kluczowych wniosków oraz zatwierdzanie poszczególnych zadań.

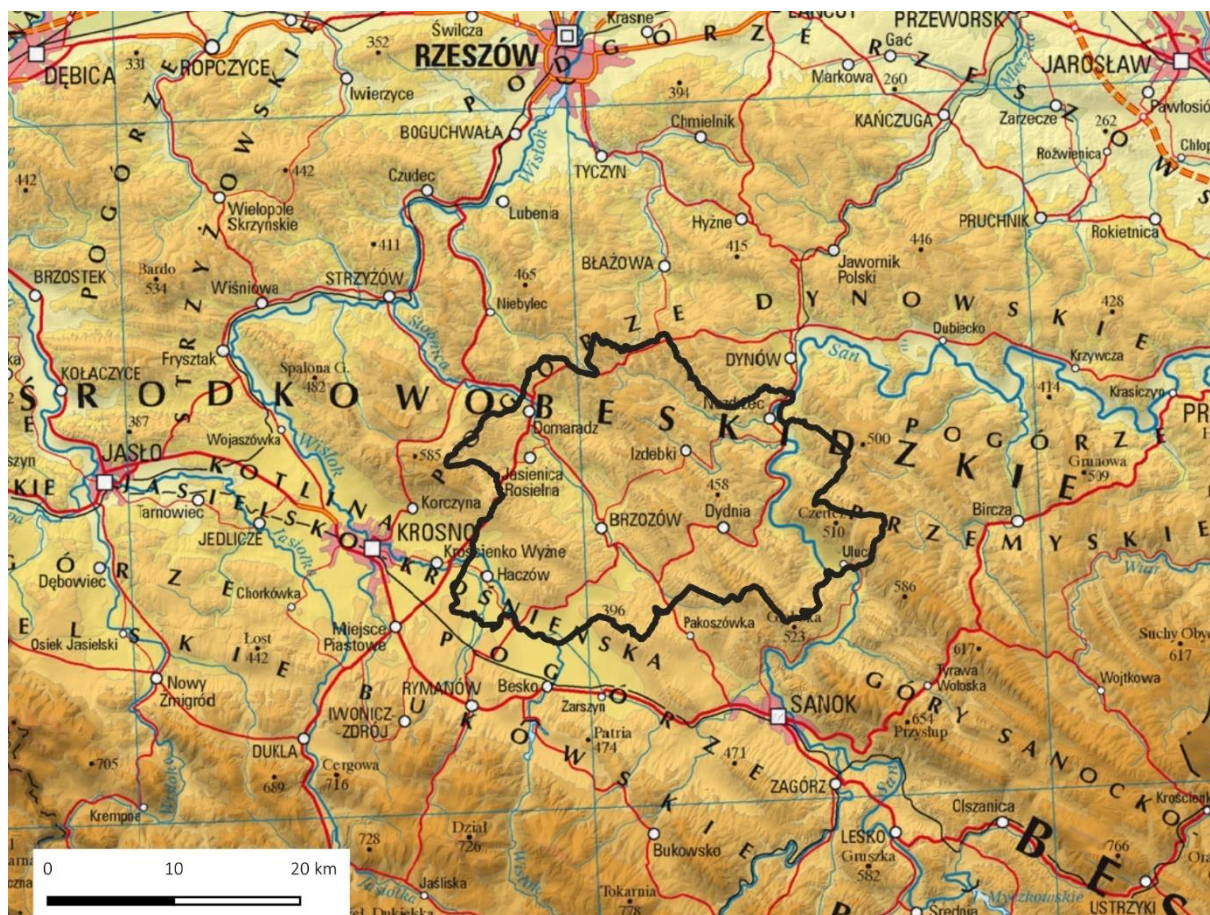
2. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU

2.1. PODSTAWOWE INFORMACJE

Obszar objęty procesem strategicznym, czyli obszar Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”, obejmuje w całości obszar powiatu brzozowskiego i niżej wymienione samorządy:

- Powiat brzozowski
- Gmina miejsko-wiejska Brzozów
- Gmina Domaradz
- Gmina Dydnia
- Gmina Haczów
- Gmina Jasienica Rosielna
- Gmina Nozdrzec

Rysunek 1: Położenie obszaru PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

Tabela 1: Podstawowe dane liczbowe dotyczące samorządów

Nazwa samorządu	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności (osoby)	Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)
Powiat brzozowski	539,5	63591	117,9
Gmina miejsko-wiejska Brzozów	103,1	25995	252,1
Gmina Domaradz	56,5	5854	103,6
Gmina Dydnia	130,3	7557	58,0
Gmina Haczów	71,7	9026	125,9
Gmina Jasienica Rosielna	57,1	7582	132,8
Gmina Nozdrzec	120,8	7577	62,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (2022)

Wymienione w tym składzie i na tym obszarze samorządy tworzą partnerstwo i współpracują w formie **związku komunalnego** gmin i powiatu zawartego w dniu 15 lutego 2023 r¹.

Związek PGPB dąży do rozwijania, eksponowania i wykorzystywania zasobów gospodarczych, przyrodniczych, krajobrazowych oraz kulturowych powiatu brzozowskiego. Celem Związku jest reprezentowanie interesów jego członków w zakresie objętym przedmiotem działania Związku.

Związek ma na celu społeczny, gospodarczy i infrastrukturalny rozwój jego członków, w szczególności poprzez podejmowanie przedsięwzięć wspierających turystykę, rekreację oraz ochronę zdrowia, ochronę dziedzictwa kulturowego i ochronę środowiska naturalnego, jak również służących wzmocnieniu na poziomie lokalnym inteligentnej specjalizacji Województwa Podkarpackiego pod nazwą Jakość Życia oraz realizacji Regionalnej Strategii Innowacji 2021-2030 Województwa Podkarpackiego i Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030.

¹ Obwieszczenie Wojewody Podkarpackiego z dnia 15 lutego 2023 r. w sprawie ogłoszenia statutu związku powiatowo-gminnego pod nazwą „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”; Dziennik Urzędowy Województwa Podkarpackiego, Dz. Urz. Woj. 2023.998; <https://edziennik.rzeszow.uw.gov.pl/legalact/2023/998/>

Rysunek 2: Spotkanie otwierające proces strategiczny w Brzozowie

Źródło: materiały własne PGPB

Należy wspomnieć, że samorządy wchodzące w skład Związku PGPB współdziałają dłużej, niż wynika to z podjętej deklaracji w lutym 2023 roku. Przed podpisaniem porozumienia, współpraca partnerów miała charakter wielowątkowy, oparte o różne formy prawne, zakresy i składy, a zasadniczo opierała się na **szerzeniu idei samorządności i wzajemnego wspierania się** w dążeniu do poprawy warunków życia i poprawy zasobów infrastrukturalnych, które jako całość miało wpływ na rozwój tego terenu.

Mimo różnorodności występujących między członkami porozumienia, obszar ten jest stosunkowo jednolity i spójny administracyjnie, zbudowany wokół ośrodka rdzeniowego (Miasto Brzozów) i gmin sąsiadujących o funkcjach uzupełniających.

2.2. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU

Obszar PGPB stanowi obszar powiatu brzozowskiego (1:1) i położony jest na obszarze południowo-wschodniej Polski w środkowej części województwa podkarpackiego, w obrębie Pogórza Dynowskiego. Od północy sąsiaduje z powiatami rzeszowskim i strzyżowskim, od wschodu z powiatem przemyskim, od południa z powiatem sanockim, zaś od zachodu z powiatem krośnieńskim. Zajmuje on obszar 539,5 km², który zamieszkuje około 63,6 tysiąca mieszkańców.

Obszar PGPB położony jest na Pogórzu Dynowskim (teren między Wisłokiem, a Sanem) – od strony południowej Pogórza to łączy się z zapadliskiem kotlin

podkarpackich zwanych Dołami Jasielsko-Sanockimi. Ciągące się pasma wzgórz poprzedzielane są rzekami i potokami.

Administracyjnie na terenie PGPB znajduje się sześć gmin: Haczów, Jasienica Rosielna, Domaradz, Nozdrzec, Dydnia i Brzozów, zaś jedynym miastem w powiecie jest Brzozów, będący równocześnie lokalnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym, kulturalnym i oświatowym.

Obszar PGPB może poszczycić się nie tylko wybitnymi walorami przyrodniczymi ale również unikatowymi w skali europejskiej zabytkami kultury materialnej, tj. gotyckie kościoły drewniane, cerkwie, świątynie barokowe, zabytki architektury rezydencjonalnej. Drewniane kościoły gotyckie w Haczowie i Bliznem – zostały wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO, jako zabytki szczególnie cenne historycznie, ciekawe architektonicznie i najlepiej zachowane konstrukcyjnie.

Biorąc pod uwagę metodologię występowania różnego rodzaju problemów i wyzwań gminy wchodzące w skład PGPB sklasyfikować można według poniższej typologii.

Tabela 2: Typologia gmin

Gmina Brzozów	
Funkcja wiodąca gminy	I3_GMW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	Nie dotyczy
Rodzaj obszaru problemowego	Nie dotyczy
Gmina Domaradz	
Funkcja wiodąca gminy	I4_GW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	opóźnienia urbanizacyjnego
Rodzaj obszaru problemowego	Ekonomiczne
Gmina Dydnia	
Funkcja wiodąca gminy	J4_GW: Gospodarka ekstensywna
Typ obszaru problemowego	opóźnienia urbanizacyjnego
Rodzaj obszaru problemowego	Społeczno-ekonomiczne
Gmina Haczów	
Funkcja wiodąca gminy	I3_GMW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	izolowane
Rodzaj obszaru problemowego	Ekonomiczne
Gmina Jasienica Rosielna	
Funkcja wiodąca gminy	I4_GW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	Nie dotyczy
Rodzaj obszaru problemowego	Nie dotyczy
Gmina Nozdrzec	
Funkcja wiodąca gminy	I4_GW: Umiarkowana funkcja rolnicza
Typ obszaru problemowego	opóźnienia urbanizacyjnego
Rodzaj obszaru problemowego	Społeczno-ekonomiczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Aktualizacji delimitacji obszarów problemowych w Polsce na 2018 rok (P. Śleszyński z zespołem. Warszawa, 13 grudnia 2019 r.)

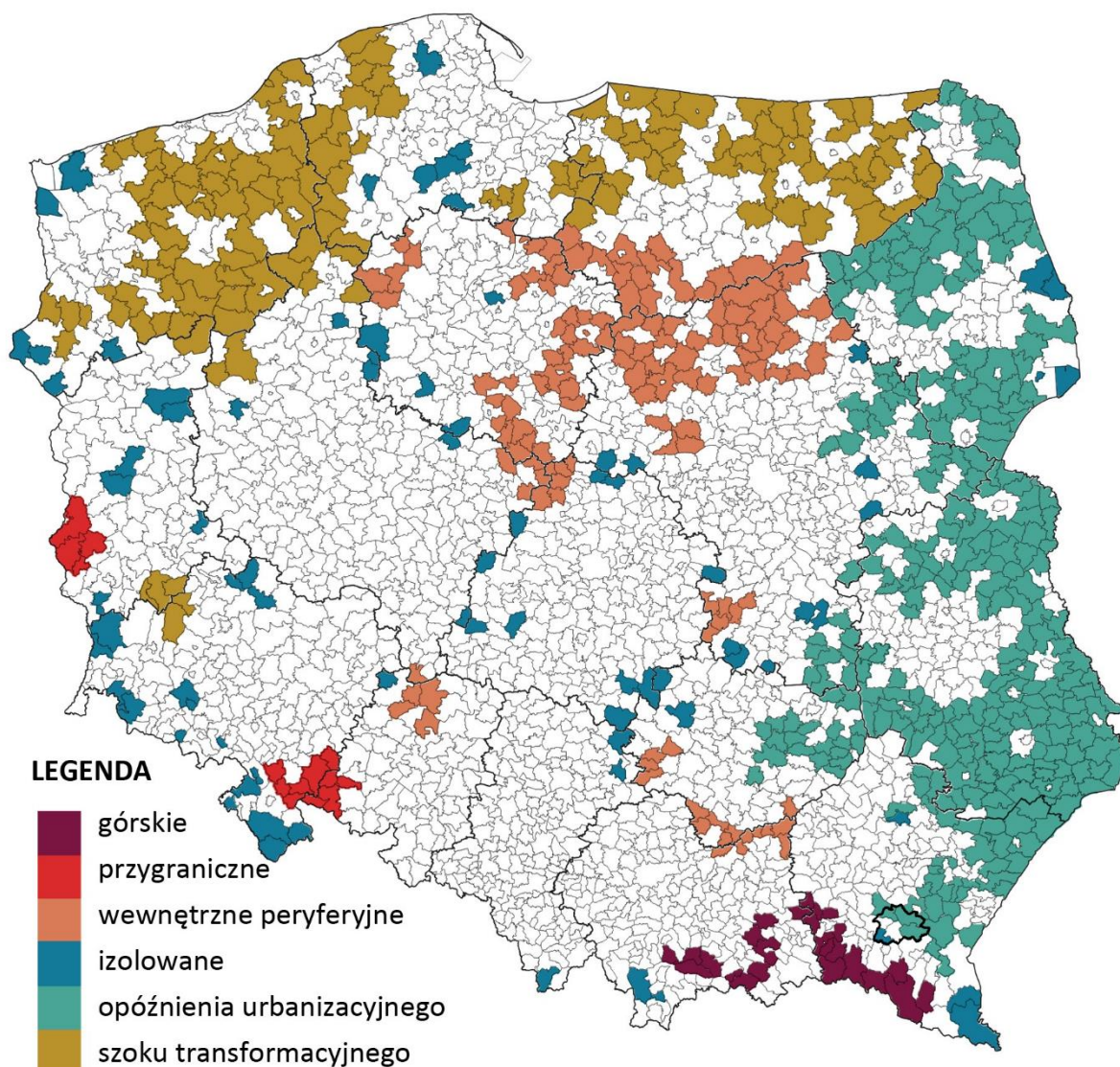
Gminy powiatu pełnią umiarkowane funkcje rolnicze, jedynie Gmina Dydnia pełni inną funkcję – gospodarki ekstensywnej. Cztery gminy mają tzw. charakter problemowy – Gminy Dydnia i Nozdrzec rodzaju społeczno-ekonomicznego, natomiast Gminy Domaradz i Haczów – ekonomicznego. Z czego trzy gminy (Domaradz, Dydnia, Nozdrzec) mają charakter problemowy typu „opóźnienia urbanizacyjnego”, a Gmina Haczów typu „izolowana”.

Podobszary opóźnienia urbanizacyjnego są położone głównie we wschodniej i częściowo centralnej Polsce, które, wskutek m.in. wolniejszego uprzemysłowienia (wynikającego m.in. z położenia w byłym zaborze rosyjskim czy Galicji) nie rozwinęły sieci miast i poziomu urbanizacji w takim stopniu, jak miało to miejsce na terenach leżących obecnie na zachodzie i częściowo południu kraju. Problem ten nazywany jest też „niedokończoną urbanizacją” – gdyż obszary te charakteryzują się zdecydowanie niższym poziomem urbanizacji, niż inne, a głównym problemem była przestarzała struktura agrarna.

Wszystkie gminy powiatu, poza Brzozowem, stanowią gminy zagrożone trwałą marginalizacją², tym samym obszar ten jest szczególnie ważny i wymagający z punktu widzenia powstrzymania negatywnych zjawisk i podjęcia skutecznych działań rozwojowych.

² Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027

Rysunek 3: Charakterystyka obszarów problemowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Aktualizacji delimitacji obszarów problemowych w Polsce na 2018 rok (P. Śleszyński z zespołem, Warszawa, 13 grudnia 2019 r.)

2.3. DELIMITACJA OBSZARU FUNKCJONALNEGO W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA

Głównym wyzwaniem rozwojowym dla Podkarpacia jest mocniejsze niż obecnie włączanie się w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego. Niska pozycja województwa podkarpackiego w rankingach wynika m. in. ze słabej dynamiki przemian gospodarczych, postępującego procesu wyludniania się województwa, niskiego poziomu nasycenia przedsiębiorczością, jak również niewystarczającego poziomu inwestycji. Do głównych deficytów rozwojowych tych obszarów zaliczyć

należy m.in. peryferyjne położenie, słabą dostępność przestrzenną, brak miejskich rynków pracy, niekorzystne struktury demograficzne, czy niekonkurencyjne rolnictwo. Poważnym wyzwaniem jest także utrzymanie odpowiedniego dostępu do usług publicznych wysokiej jakości. Rozwojowi tych obszarów nie sprzyja ponadto niska dostępność transportowa. Szczególne znaczenie ma to w przypadku obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją³.

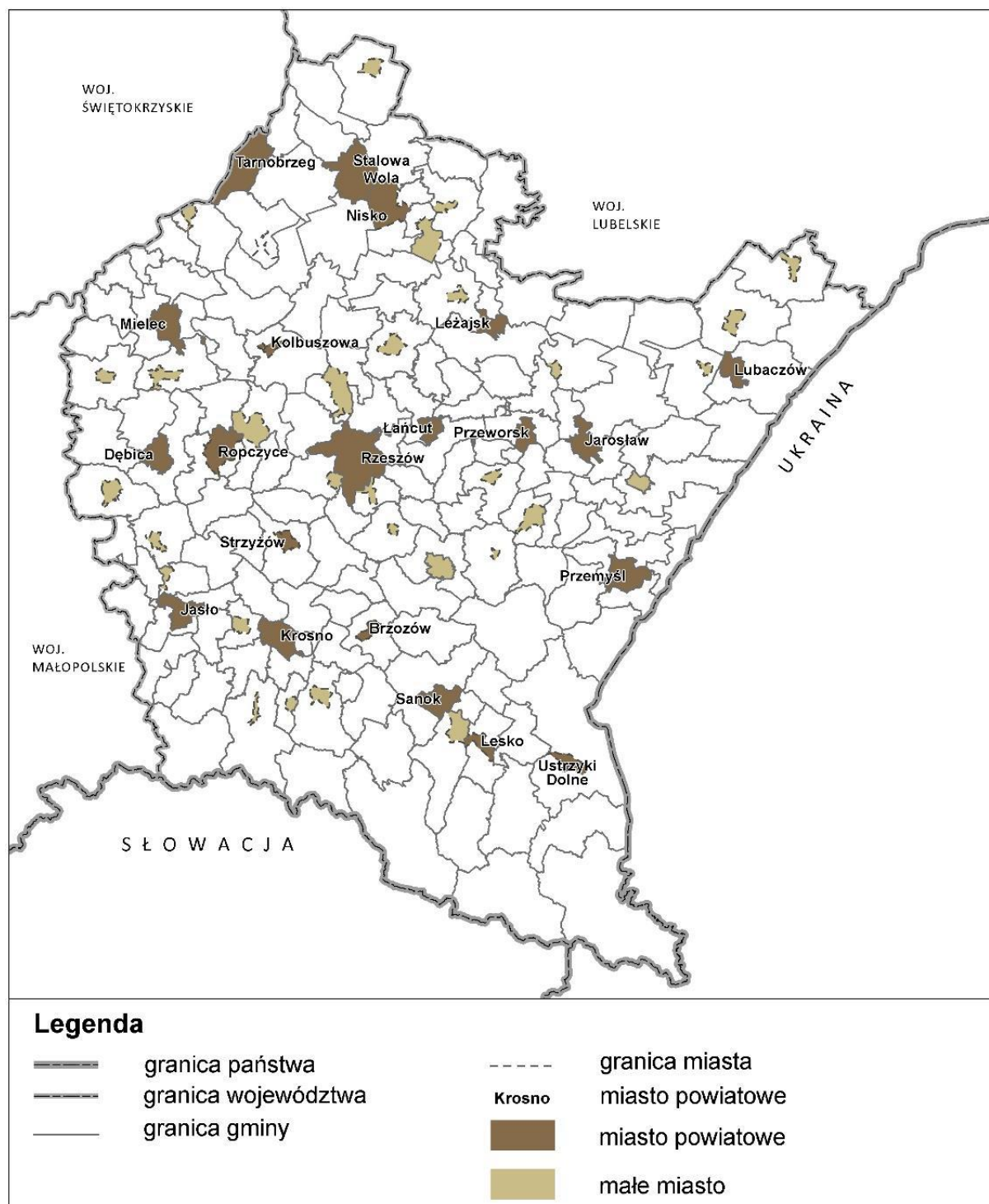
Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2030 wskazuje, że miasta powiatowe (w tym Brzozów – ośrodek centralny PGPB), pełnią istotną rolę w kreowaniu uwarunkowań społeczno-gospodarczych poza strefami wpływu subregionalnych aglomeracji. Stanowią lokalne centra pełniące funkcje administracyjne oraz gospodarczo-usługowe z ograniczonym (lokalnym) zasięgiem oddziaływania. Zgodnie z polityką regionu działania w tym obszarze należy nakierować na wzmacnianie potencjału tych miast i ich roli w strukturze osadniczej poprzez:

- wsparcie w tworzeniu stabilnych podstaw rozwoju,
- wzrost aktywności gospodarczej i przedsiębiorczej,
- przemodelowanie rynku pracy (wzrost zatrudnienia),
- stymulowanie aktywności i zdobywania kompetencji przez społeczność lokalną
- skuteczne budowanie partnerstw.

System takiego wsparcia powinien mieć charakter zindywidualizowany i spójny z potrzebami i potencjałem danego terytorium.

³ Więcej w dokumentach strategicznych: „Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030” oraz „Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027”

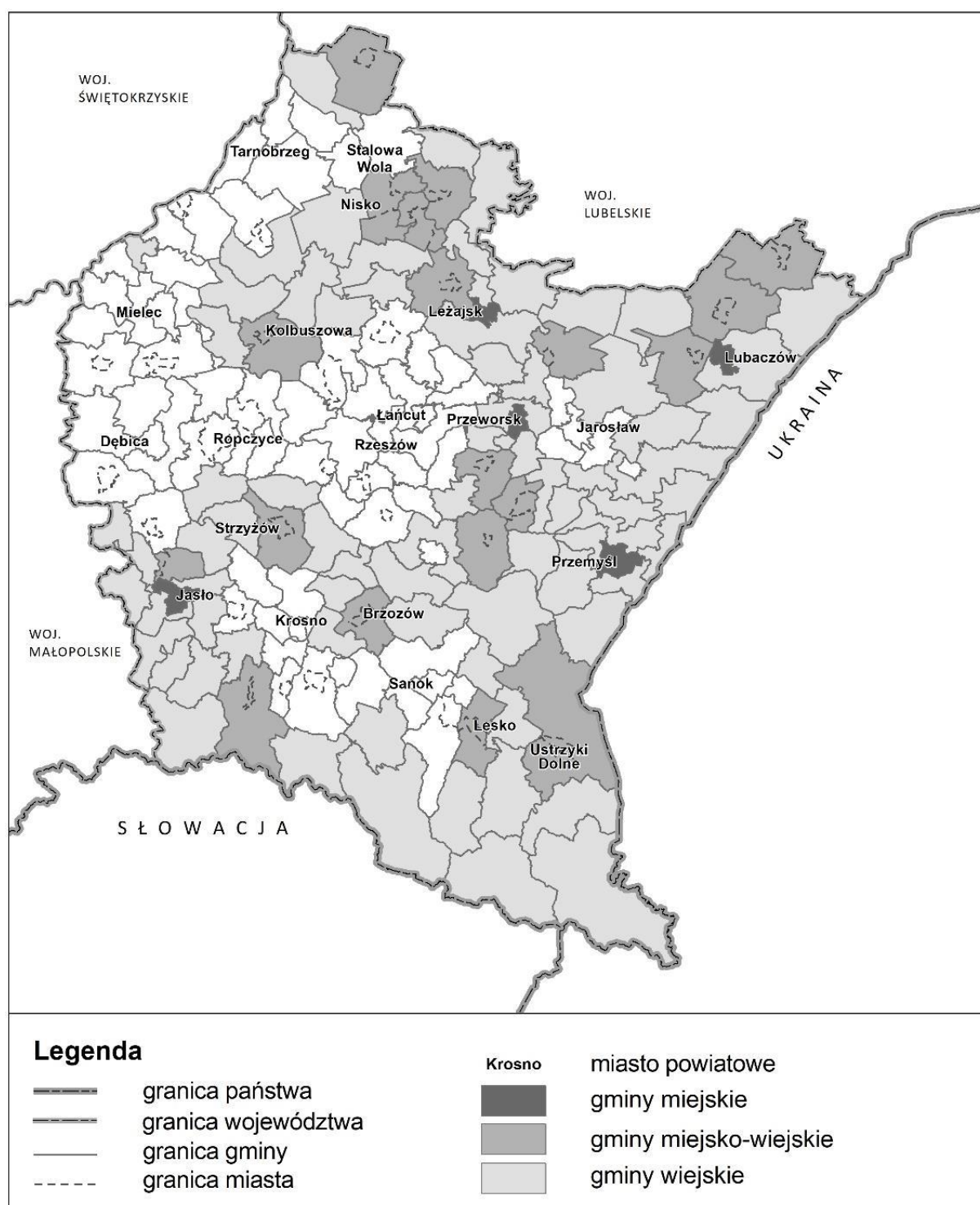
Rysunek 4: Miasta powiatowe i małe wskazane w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Źródło: opracowanie PBPP na podstawie SRW 2030

Jednocześnie jako obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju w województwie podkarpackim zaliczono wszystkie gminy PGPB.

Rysunek 5: Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny

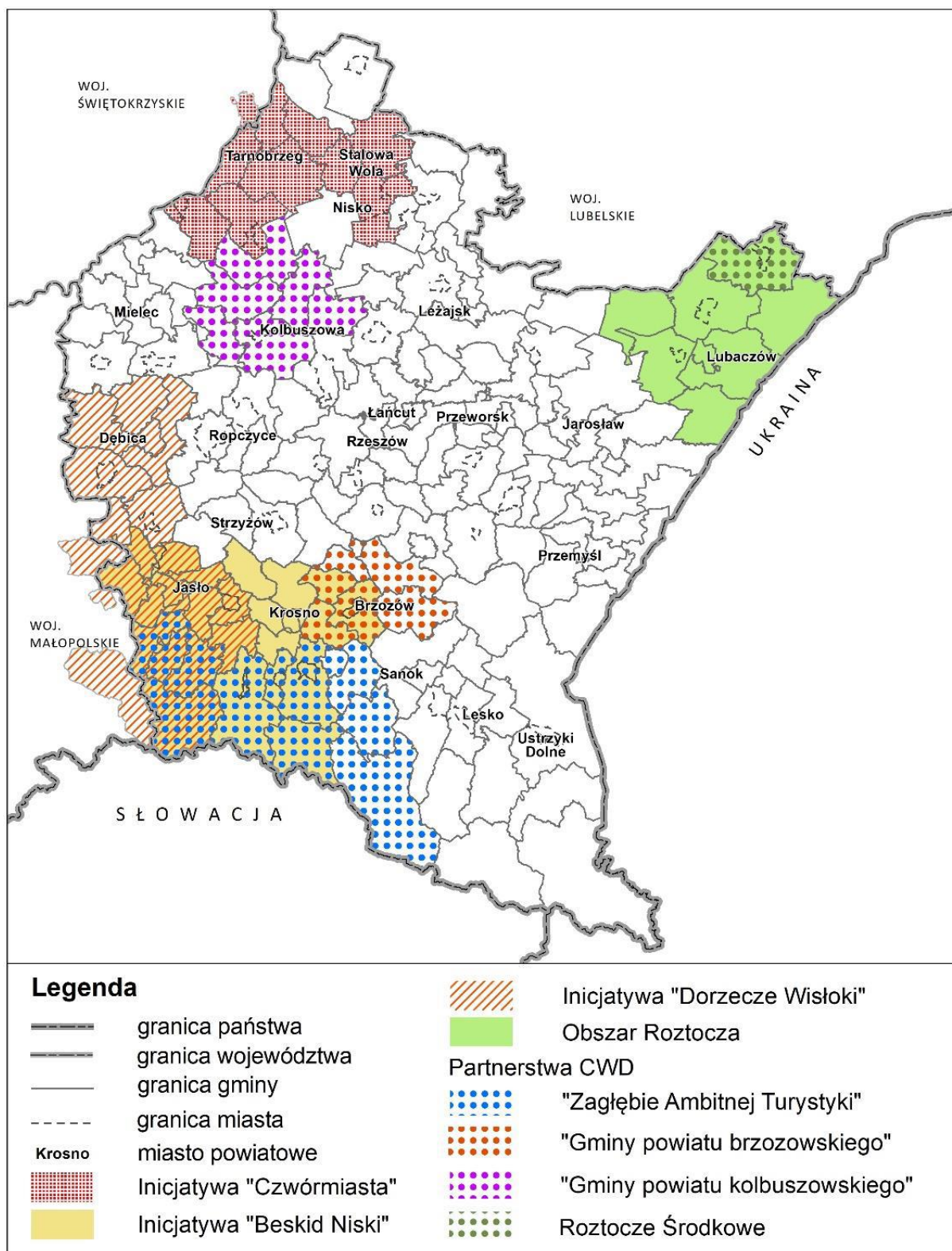

Źródło: opracowanie PBPP na podstawie SRW 2030

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 nie uwzględnia obszaru PGPB jako beneficjenta bezpośrednich instrumentów wsparcia regionalnego tj. ZIT czy IIT. Natomiast dla obszarów i inicjatyw samorządowych z poziomu lokalnego, w tym partnerstw CWD (Projekt Centrum Wsparcia Doradczego), w którym PGPB brało

udział, przewiduje formułę porozumień terytorialnych oraz kontraktu sektorowego i kontraktu programowego – w zależności od dojrzałości inicjatywy.

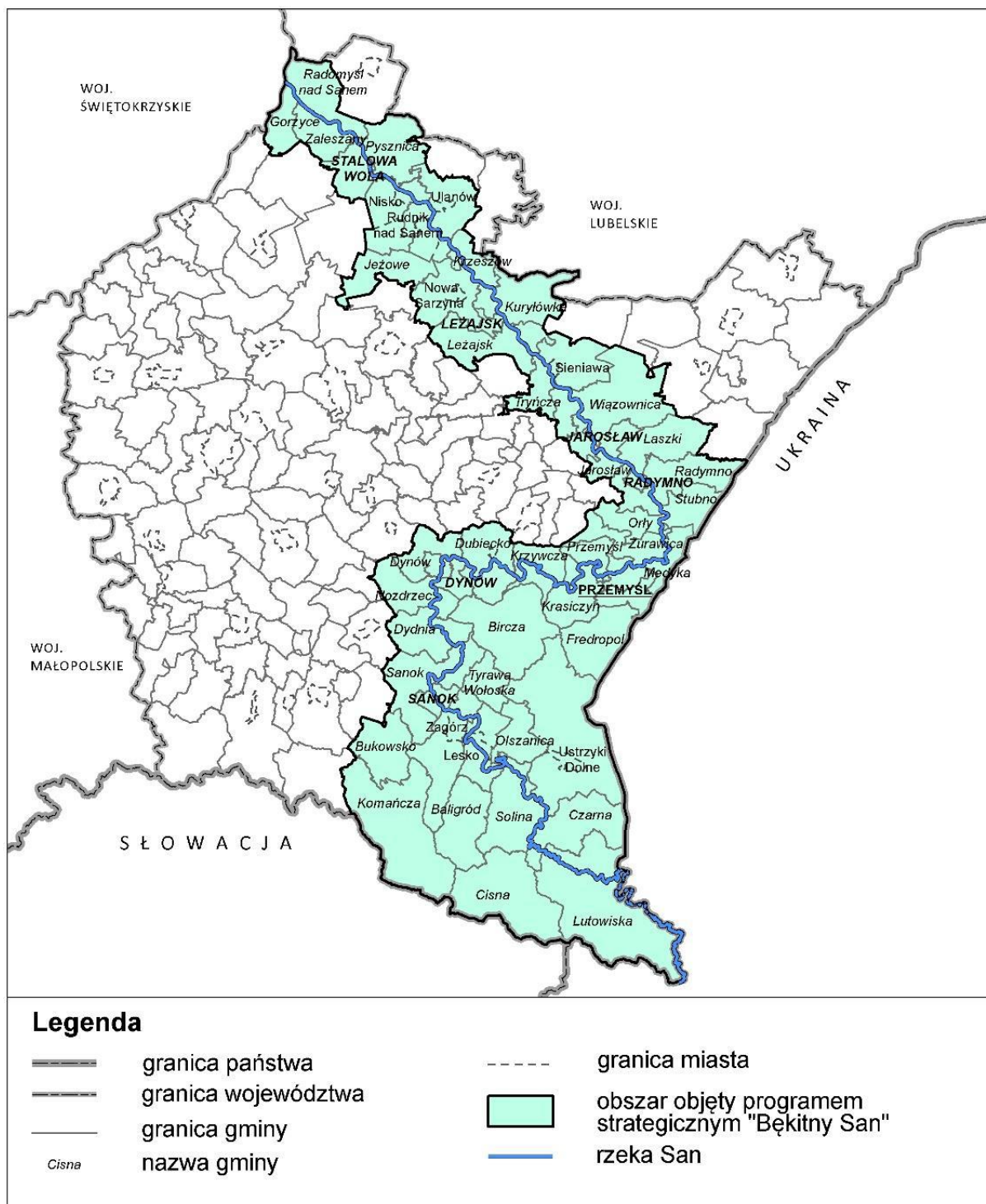
Rysunek 6: Porozumienie terytorialne / kontrakt sektorowy / kontrakt programowy

Źródło: opracowanie PBPP na podstawie SRW 2030

Rozwój regionu obejmuje również wykorzystanie różnorodnych instrumentów, wśród których należy wymienić regionalne programy rozwoju, tj. programy ukierunkowane na rozwój społeczno-gospodarczy określonego terytorium z charakterystyczną specyfiką, w tym dedykowany Program Strategiczny „Błękitny San”, w ramach którego uwzględniono wschodnie samorzady PGPB, tj. gminy Dydnia i Nozdrzec.

Rysunek 7: Obszar gmin „Błękitnego Sanu”

Źródło: opracowanie PBPP na podstawie SRW 2030

Wspólną cechą tego obszaru jest położenie wzdłuż biegu rzeki San, stąd koncentrowanie uwagi na problematyce gospodarki wodno-kanalizacyjnej całej zlewni Sanu oraz możliwości turystycznego wykorzystania rzeki z uwzględnieniem zróżnicowanych warunków przyrodniczych i kulturowych. Podejmowane działania będą miały na celu kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki wodno-kanalizacyjnej oraz wykorzystanie atutów dla pobudzenia rozwoju gospodarczego gmin poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, w celu poprawy jakości życia mieszkańców.

Zakładane działania:

- wykorzystanie biegu rzeki San dla rozwoju przedsiębiorczości i atrakcyjności turystycznej poprzez wielofunkcyjne wykorzystanie i zagospodarowanie jego brzegów i obszarów nadbrzeżnych;
- utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego w zlewni rzeki San poprzez rozwiązanie w sposób skoordynowany problemu gospodarki wodno-ściekowej i składowania odpadów;
- zabezpieczenia obszaru gmin „Błękitnego Sanu” przed zagrożeniem powodziowym.

3. PORTRET STATYSTYCZNY

Portret statystyczny przygotowano dla zobrazowania sytuacji społeczno-gospodarczej i środowiskowo-przestrzennej obszaru PGPB. Zgodnie z teorią zrównoważonego rozwoju przeanalizowano trzy wymiary rozwoju: **gospodarczy, społeczny i środowiskowo-przestrzenny**. Następnie w ramach każdego z wymiarów wyodrębniono dodatkowe podobszary analizy.

Na ich bazie dokonano sformułowania wniosków istotnych z punktu widzenia diagnozowania problemów, deficytów, ale też potencjałów rozwojowych badanego obszaru. Jednocześnie przeprowadzone wnioskowanie wskazuje **kluczowe, kierunkowe obszary wsparcia i rozwoju**, bez pogłębionej analizy eksperckiej. Pozwala to na ich ukierunkowanie, ale nie zamknięcie, podczas procesu **wyodrębnienia celu strategicznego rozwoju i kierunków interwencji**.

Portret statystyczny obszaru został przedstawiony w dwóch zasadniczych ujęciach. Przede wszystkim z perspektywy całego obszaru PGPB oraz, w niektórych przypadkach, z perspektywy każdej z gmin osobno, wraz ze zbiorczym podsumowaniem.

Do stworzenia portretu statystycznego obszaru i jego charakterystyki wskaźnikowej, zarówno w obszarze podstawowym, jak i pogłębionym, obszarowym, wykorzystano:

- Dostępne dane statystyczne przedstawione w formie wskaźników syntetycznych rozwoju obszaru (MRL Partnerstwa i MRL Gminy);
- Dostępne dane statystyczne przedstawione w formie wartości nominalnych, danych procentowych i strukturalnych dla obszaru (MRL Analizy);
- Zebrane zastane na obszarze PGPB dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania, badania, raporty, etc.)
- Zebrane dane z przeprowadzonych badań i ankiet: mieszkańców i liderów;
- Wnioski z przeprowadzonych spotkań warsztatowych i roboczych.

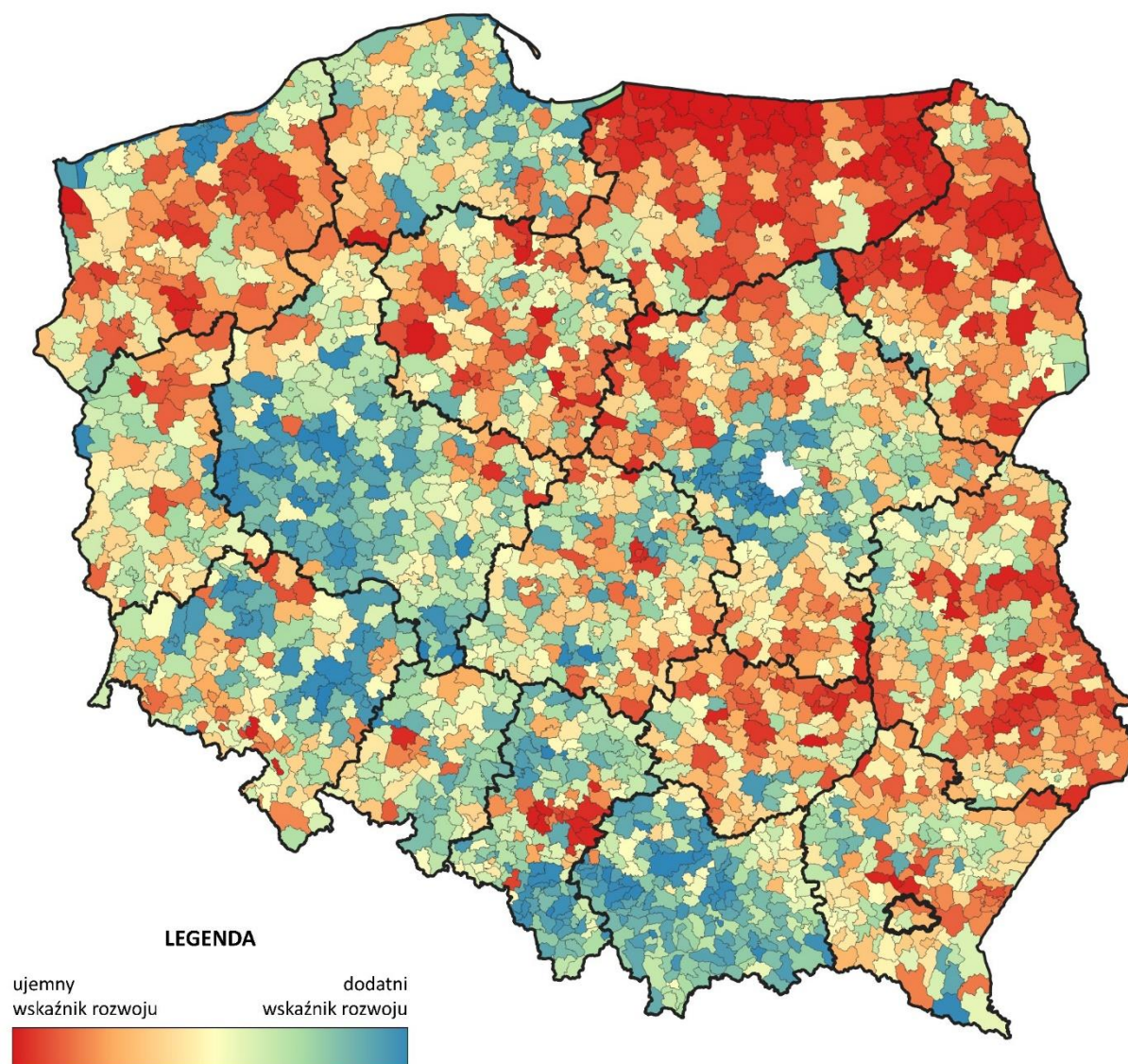
Portret został przedstawiony w następujących wymiarach:

- **Ogólny**, stanowiący podsumowanie kompleksowego obrazu statystycznego obszaru;
- **Społeczny**, obrazujący demografię oraz dostępność i jakość usług publicznych;
- **Gospodarczy**, obrazujący potencjał gospodarczy i rynku pracy;
- **Środowiskowo-przestrzenny**, obrazujący jakość środowiska naturalnego i dostępność przestrzenno-komunikacyjną.

3.1. OGÓLNY WSKAŹNIK ROZWOJU OBSZARU

Ogólny wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż ogólna sytuacja w roku 2022 na obszarze PGPB jest raczej ujemna i nieco słabsza niż średnia w grupie referencyjnej – z wyjątkiem gminy Brzozów (sytuacja lepsza) i Haczów (sytuacja neutralna). Oznacza to, że bez kluczowych, celowanych interwencji, deficyty te mogą się pogłębiać i postępować dalej oddalając samorzady obszaru od szybciej rozwijających się samorządów.

Rysunek 8: Ogólny wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

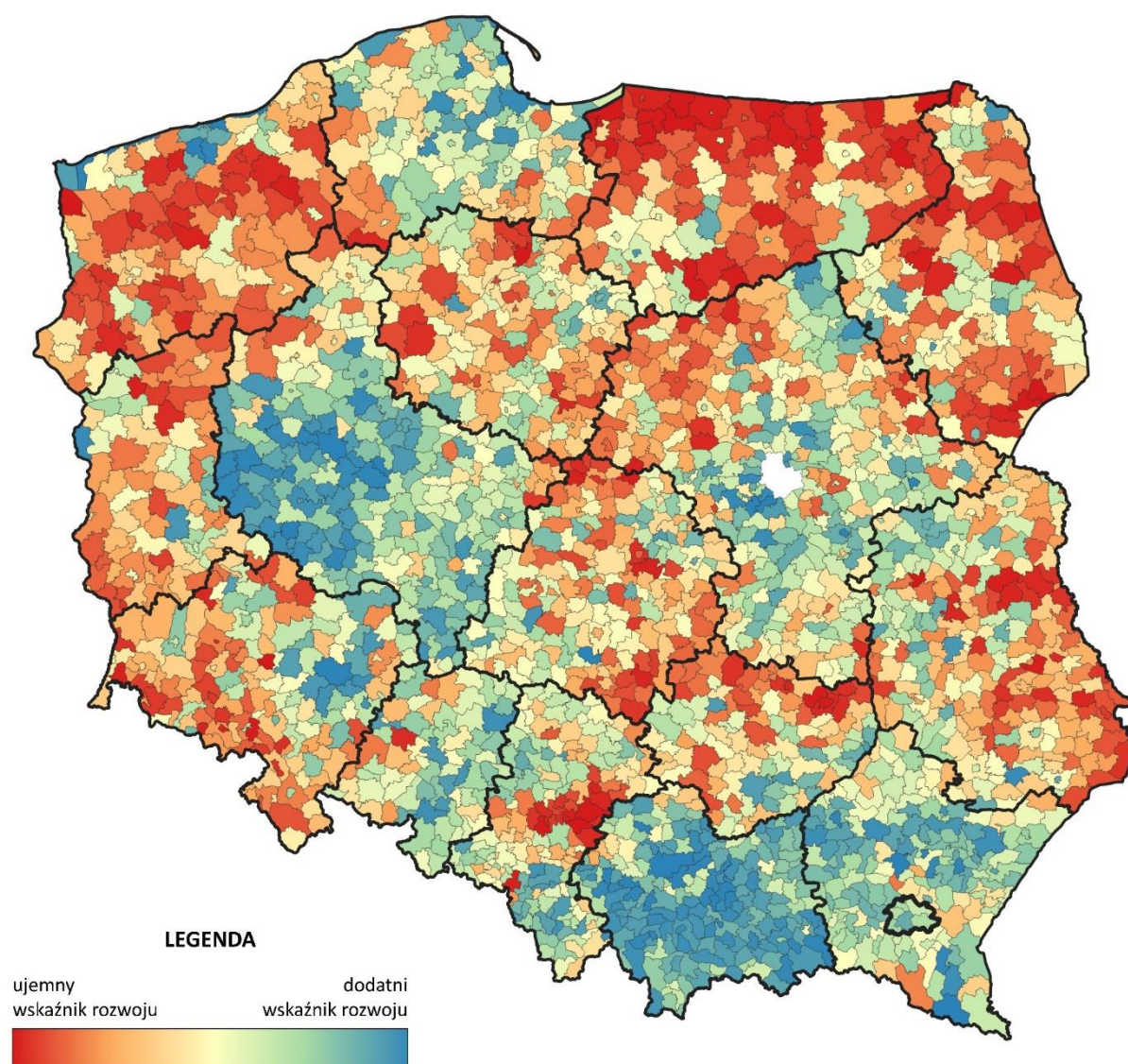
Celem uściślenia i uszczegółowienia obrazu obszaru PGPB, dotarcia do przyczyn problemów, a także przewidywania skutków obecnej sytuacji, dla wyodrębnienia

działań zaradczych do podjęcia, konieczna jest poszerzona analiza kluczowych obszarów życia społeczno-gospodarczego.

3.2. WYMIAR SPOŁECZNY

Społeczny wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż sytuacja w roku 2022 na obszarze PGPB (dla wszystkich gmin) jest neutralna lub lepsza niż średnia dla grupy referencyjnej.

Rysunek 9: Społeczny wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Diagnoza wymiaru społecznego obszaru PGPB obejmuje analizę sytuacji i procesów zachodzących w społeczności zamieszkującej na obszarze PGPB, zarówno w

kontekście demograficznym i kulturowym, jak i w kontekście oferty gmin kierowanej do społeczności lokalnej.

Celem diagnozy sytuacji społecznej jest uchwycenie trendów dotyczących zapotrzebowania na usługi zarówno publiczne, jak i rynkowe, infrastrukturę techniczną, zasoby mieszkaniowe oraz uwarunkowań rynku pracy. Pomiedzy wymienionymi usługami publicznymi i rynkowymi oraz aktywnościami mieszkańców, a sytuacją finansową samorządów dochodzi do swoistego sprzężenia zwrotnego, którego efektem może być poziom zdolności do finansowania zadań publicznych przekładający się na jakość życia mieszkańców.

3.2.1. Sytuacja demograficzna

Potencjał demograficzny stanowi podstawowy zasób do rozpatrzenia w każdej gminie obszaru PGPB. Determinowany jest m.in. przez przyrost naturalny ludności czy saldo migracji. W przypadku związku powiatowo-gminnego istotne są zmiany w liczbie ludności, zarówno miejskiej i wiejskiej, na które znaczący wpływ mają ruchy migracyjne pomiędzy gminami, zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Struktura potencjału demograficznego i zachodzące zmiany w poszczególnych zjawiskach demograficznych kształtują większość procesów społeczno-ekonomicznych zachodzących w lokalnych społecznościach obszaru. Stabilna sytuacja demograficzna wpływa na finanse gmin, będąc podstawą perspektywicznego projektowania finansów publicznych.

W ostatnich dziesięciu latach liczba mieszkańców na obszarze PGPB zmniejszyła się o 2 955 osób – z 66 546 w roku 2012 do 63 591 w roku 2022. Największy spadek liczby mieszkańców zanotowano w Gminie Nozdrzec, gdzie ubyło 883 osób. Z kolei Gmina Jasienica Rosielna odnotowała najmniejszy spadek, tracąc tylko 152 mieszkańców. Znaczący wpływ na obniżkę liczby mieszkańców miały ruchy migracyjne. Spadek populacji we wszystkich gminach świadczy o szerszym zjawisku depopulacji w tym obszarze.

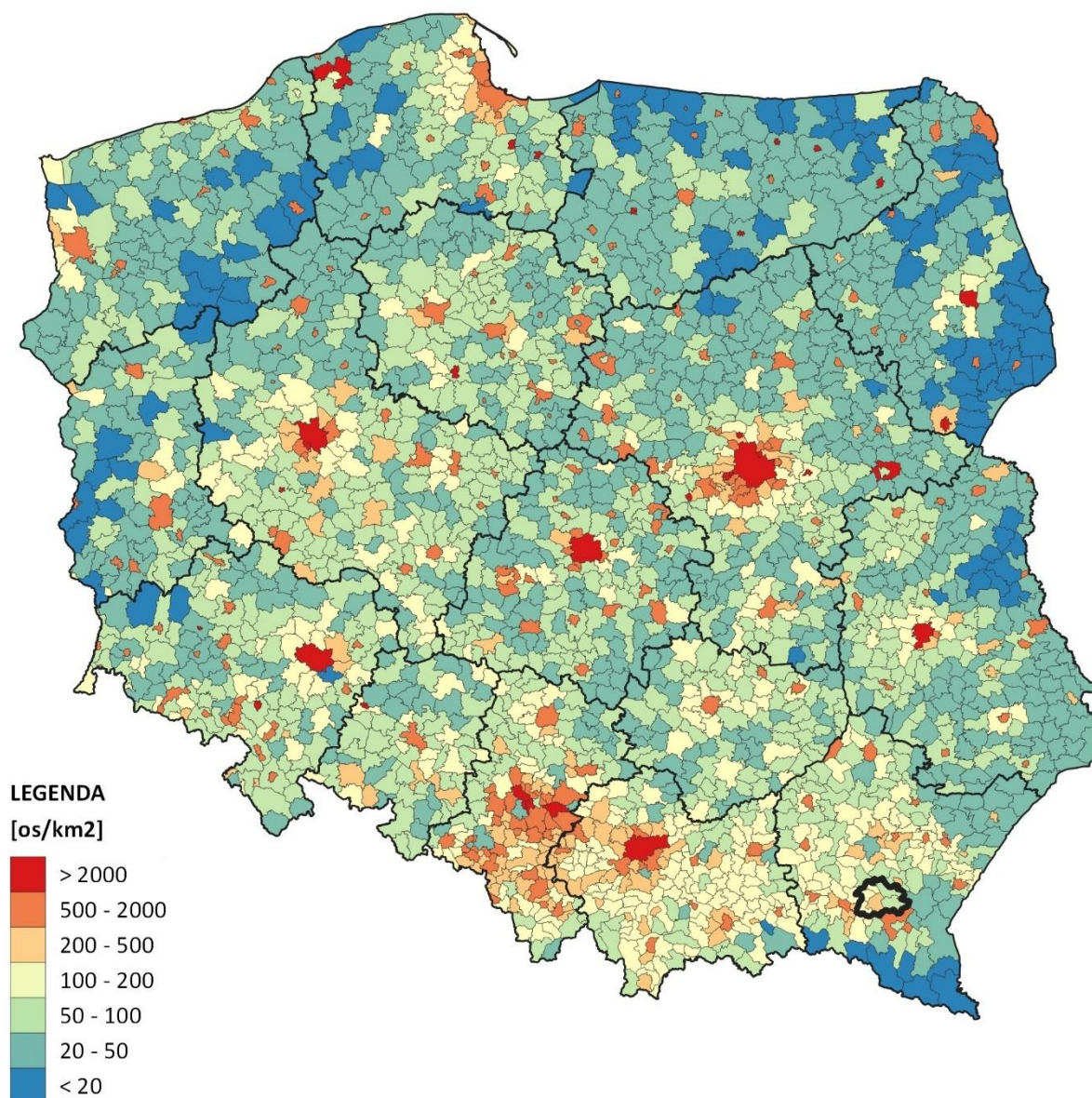
Tabela 3: Liczba ludności PGPB

	2012	2014	2016	2018	2020	2022	Różnica 2022-2012
Powiat Brzozowski	66 546	66 220	65 990	65 713	64 304	63 591	-2 955
Brzozów	26 738	26 625	26 645	26 629	26 271	25 995	-743,0
Domaradz	6 141	6 091	6 107	6 094	5 877	5 854	-287,0
Dydnia	8 185	8 116	8 013	7 937	7 702	7 557	-628,0
Haczów	9 288	9 294	9 220	9 128	9 087	9 026	-262,0

Jasienica Rosielna	7 734	7 732	7 794	7 829	7 658	7 582	-152,0
Nozdrzec	8 460	8 362	8 211	8 096	7 709	7 577	-883,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 10: Gęstość zaludnienia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Potwierdzeniem powyższych trendów są dane dotyczące gęstości zaludnienia gmin z obszaru PGPB. W każdej gminie z obszaru odnotowano spadki, co przyczyniło się do obniżenia liczby mieszkańców o 5 osób na kilometr kwadratowy w latach 2012-2022. W efekcie, gęstość zaludnienia w całym powiecie w 2022 roku osiągnęła poziom 118 osób na km².

Tabela 4: Zmiany poziomu gęstości zaludnienia w gminach PGPB [mieszk./km²]

	2012	2014	2016	2018	2020	2022	Różnica 2022- 2012
Powiat Brzozowski	123	123	122	122	119	118	-5
Gmina Brzozów	259	258	259	258	255	252	-7
Gmina Domaradz	109	108	108	108	104	104	-5
Gmina Dydnia	63	62	62	61	59	58	-5
Gmina Haczów	130	130	129	127	127	126	-4
Gmina Jasienica Rosielna	136	136	137	137	134	133	-3
Gmina Nozdrzec	70	69	68	67	64	63	-7

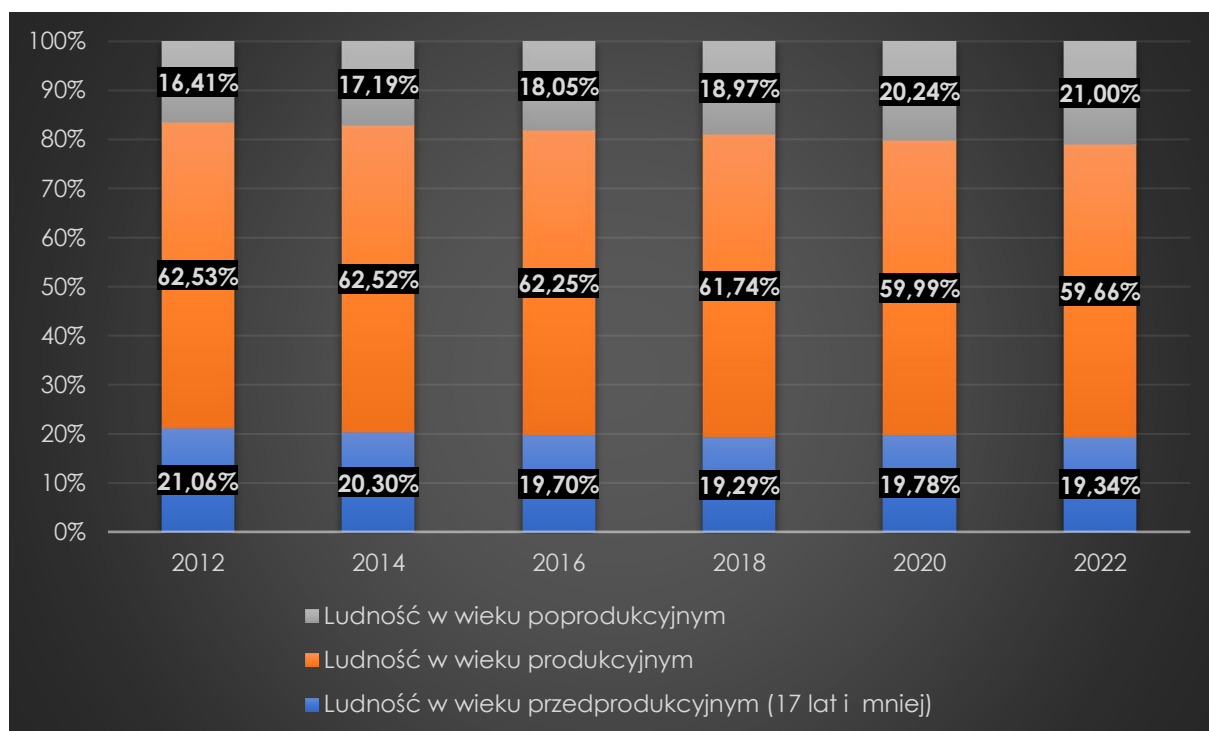
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Tendencje związane ze starzeniem się mieszkańców obszaru PGPB (w latach 2012-2022) ujawniają się w strukturze ekonomicznych grup wieku ludności:

- zmniejszył się odsetek ludności w wieku produkcyjnym (kobiety od 18 do 59 lat, mężczyźni od 18 do 64 lat) - spadek o 8,82% z 41 611 do 37 941 osób, co stanowi 59,66%,
- zwiększył się udział grupy w wieku poprodukcyjnym (kobiety od 60 lat, mężczyźni od 65 lat) o 22,30% z 10 918 do 13 353, co stanowi 21,00%,
- największy spadek jest widoczny wśród dzieci i młodzieży (osoby poniżej 17 lat i mniej) z 14 017 do 12 297 osób tj. o 12,27%, co stanowi 19,34%.

Tendencje demograficzne starzenia się społeczeństwa w Polsce ilustruje procentowy udział poszczególnych grup wiekowych. Podczas gdy w kraju osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 58,7% ludności (w 2022 roku), w wieku przedprodukcyjnym - 18,4%, w wieku poprodukcyjnym - 22,9%, to w województwie podkarpackim odpowiednio - osoby w wieku produkcyjnym - 59,53% ludności, w wieku przedprodukcyjnym - 18,75%, w wieku poprodukcyjnym - 21,72%. Mając na uwadze powyższe, w obszarze PGPB proporcje grup wiekowych prezentują się korzystniej w porównaniu do ogólnokrajowych danych oraz sytuacji w województwie podkarpackim.

Wykres 1: Ludność wg ekonomicznych grup wiekowych na obszarze PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

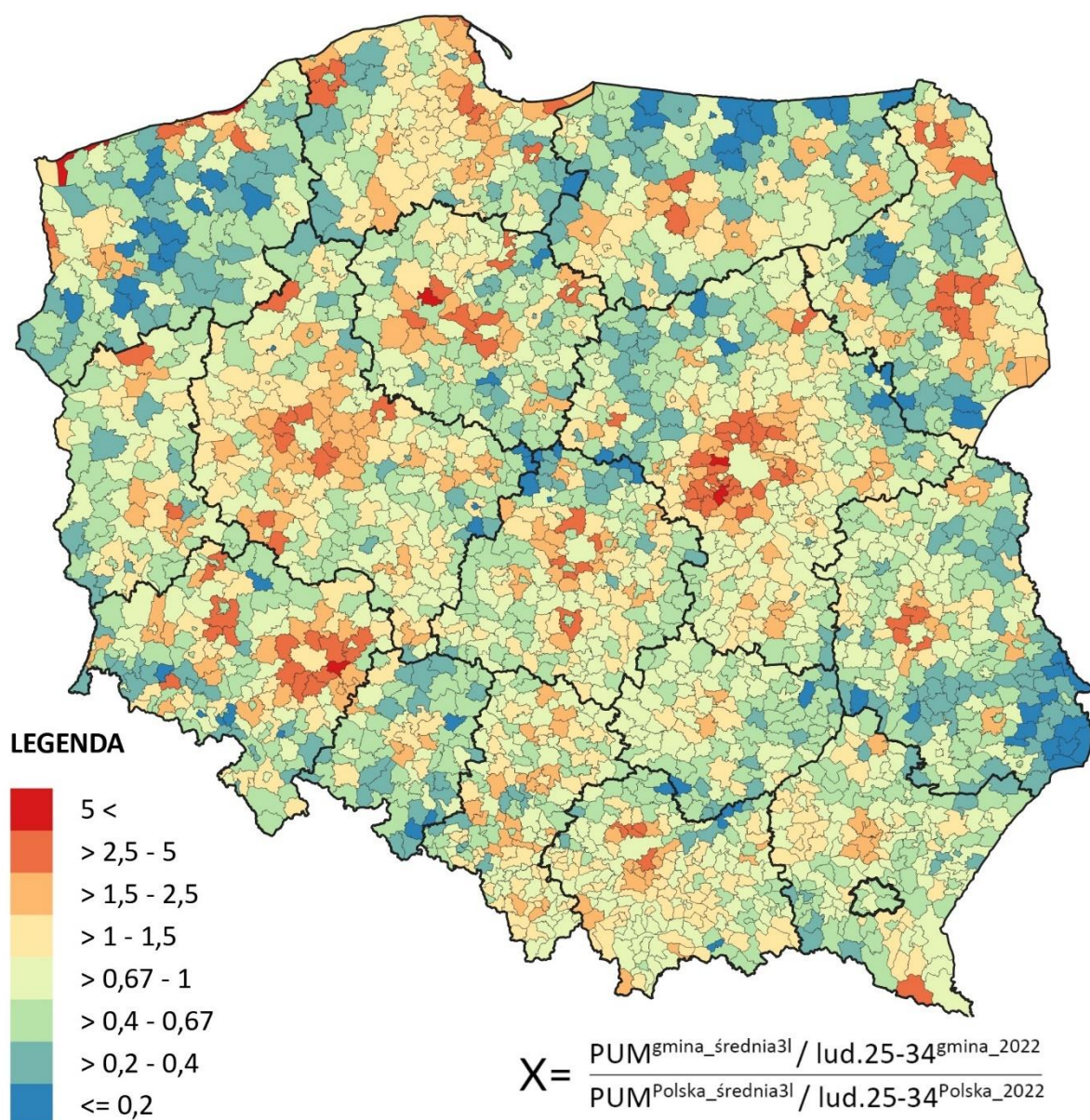
Starzenie się społeczeństwa, widoczne w różnych kategoriach wiekowych, rodzi obawy dotyczące przyszłego zapotrzebowania na usługi publiczne i wpływa na rozwój potencjału siły roboczej.

Tabela 5: Liczba ludności wg ekonomicznych grup wiekowych

	2012	2014	2016	2018	2020	2022	Różnica 2022-2012
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej)	14 017	13 440	12 999	12 674	12 717	12 297	-1 720
Ludność w wieku produkcyjnym (K 18-59; M 18-64)	41 611	41 398	41 077	40 573	38 574	37 941	-3 670
Ludność w wieku poprodukcyjnym	10 918	11 382	11 914	12 466	13 013	13 353	2 435

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

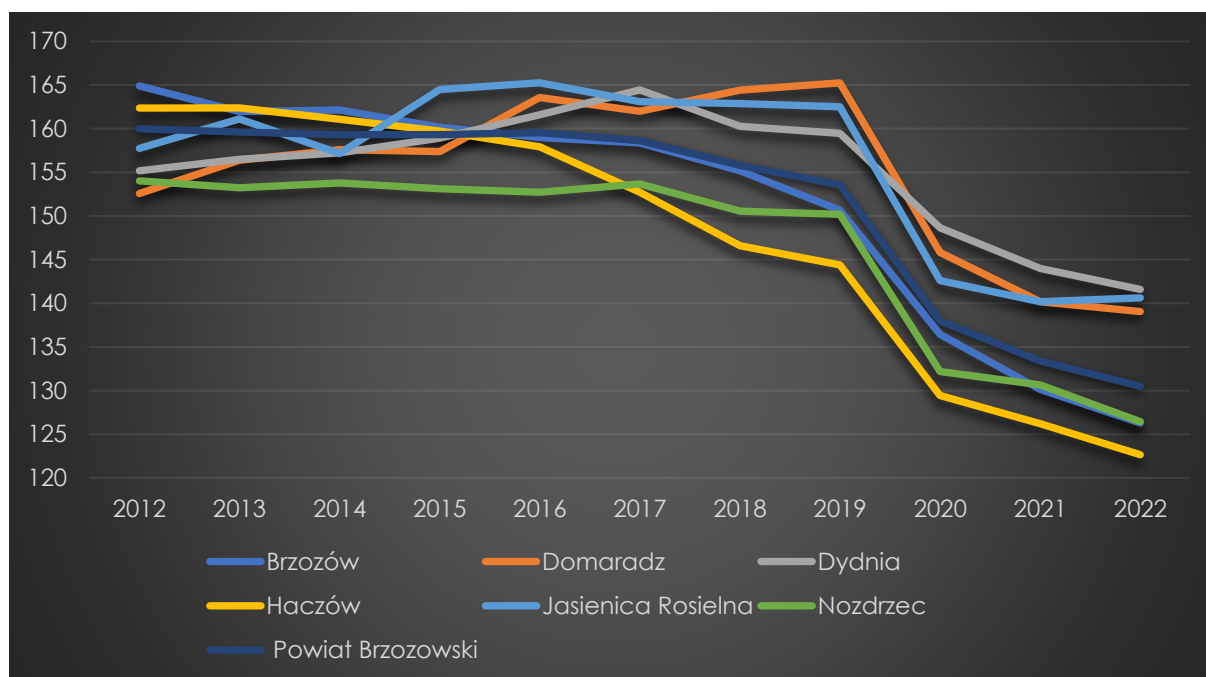
Rysunek 11: Wskaźnik atrakcyjności miejsca zamieszkania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Monitora Rozwoju Lokalnego

We wszystkich gminach z obszaru PGPB na przestrzeni ostatnich 10 lat odnotowano spadek liczby osób w wieku 25-34 na 1 000 mieszkańców. Dynamika negatywnych zmian jest najbardziej widoczna w Gminie Haczów -24,46%, zaś najmniejszy ubytek liczy mieszkańców w wieku 25-34 na 1000 można zaobserwować w Gminie Dydnia - 8,75% oraz w Gminie Domaradz -8,87%. Powyższe dane opisują potencjał demograficzny gmin, bowiem ostateczne decyzje o miejscu zamieszkania, pracy, założeniu rodziny najczęściej podejmują osoby w tej grupie wiekowej.

Wykres 2: Liczba mieszkańców w wieku 25-34 na 1000 mieszkańców ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Analizując przyrost naturalny na obszarze PGPB (różnicę między liczbą urodzeń i zgonów od 2017 do 2022 roku), należy zwrócić uwagę na znaczne pogorszenie się trendu w latach 2020-2021 ze względu na wpływ pandemii COVID-19. Przed pandemią, do roku 2019 na obszarze PGPB odnotowano dodatni przyrost naturalny. Trudny okres obniżył poczucie stabilizacji życiowej oraz odsunął decyzję o posiadaniu dziecka. We wszystkich gminach obszaru, podobnie jak w całym kraju, zanotowano ujemny przyrost naturalny w 2022 r. wyniósł on dla Polski -3,79‰ a w województwie podkarpackim -2,68‰, zaś na obszarze PGPB -2,68‰. Na tle województwa podkarpackiego znacznie gorzej wypada gmina Domaradz gdzie przyrost naturalny na 1000 mieszkańców wyniósł -3,97‰. Łącznie w 2022 r. przyrost naturalny na obszarze PGPB wyniósł -141 mieszkańców.

Tabela 6: Przyrost naturalny na 1000 ludności

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Różnica 2022-2017
Polska	-0,02	-0,68	-0,91	-3,2	-4,95	-3,79	-3,77
Województwo Podkarpackie	0,92	0,67	0,08	-2,36	-4,02	-2,68	-3,6
Powiat Brzozowski	2,52	1,24	1,76	-0,38	-2,14	-2,11	-4,63
Gmina Brzozów	3,11	2,62	3,93	-0,85	-1,88	-2,05	-5,16

Gmina Domaradz	1,12	-2,26	-0,25	-2,33	-6,79	-3,97	-5,09
Gmina Dydnia	0,65	0,33	-0,66	-0,99	-4,31	-2,1	-2,75
Gmina Haczów	5,12	3,83	4,34	-0,52	-1,05	-0,53	-5,65
Gmina Jasienica Rosielna	-1,59	-0,74	-4,85	-2,97	-6,52	-2,76	-1,17
Gmina Nozdrzec	1,94	0,88	0,88	-1,07	-3,37	-2,21	-4,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Uzupełnieniem powyższej analizy jest analiza zmiany diety w poszczególnych gminach z obszaru PGPB w latach 2017-2022.

Tabela 7: Współczynnik diety

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Różnica 2022-2017
Polska	1,453	1,435	1,419	1,387	1,33	1,261	-0,192
Województwo Podkarpackie	1,48	1,48	1,43	1,42	1,32	1,25	-0,23
Powiat Brzozowski	1,6	1,54	1,5	1,58	1,37	1,31	-0,29
Gmina Brzozów	1,59	1,42	1,57	1,55	1,4	1,23	-0,36
Gmina Domaradz	1,61	1,89	1,63	1,69	1,6	1,51	-0,1
Gmina Dydnia	1,64	1,63	1,4	1,5	1,13	1,16	-0,48
Gmina Haczów	1,6	1,46	1,5	1,56	1,25	1,2	-0,4
Gmina Jasienica Rosielna	1,72	1,66	1,43	1,49	1,57	1,43	-0,29
Gmina Nozdrzec	1,46	1,5	1,33	1,81	1,26	1,63	0,17

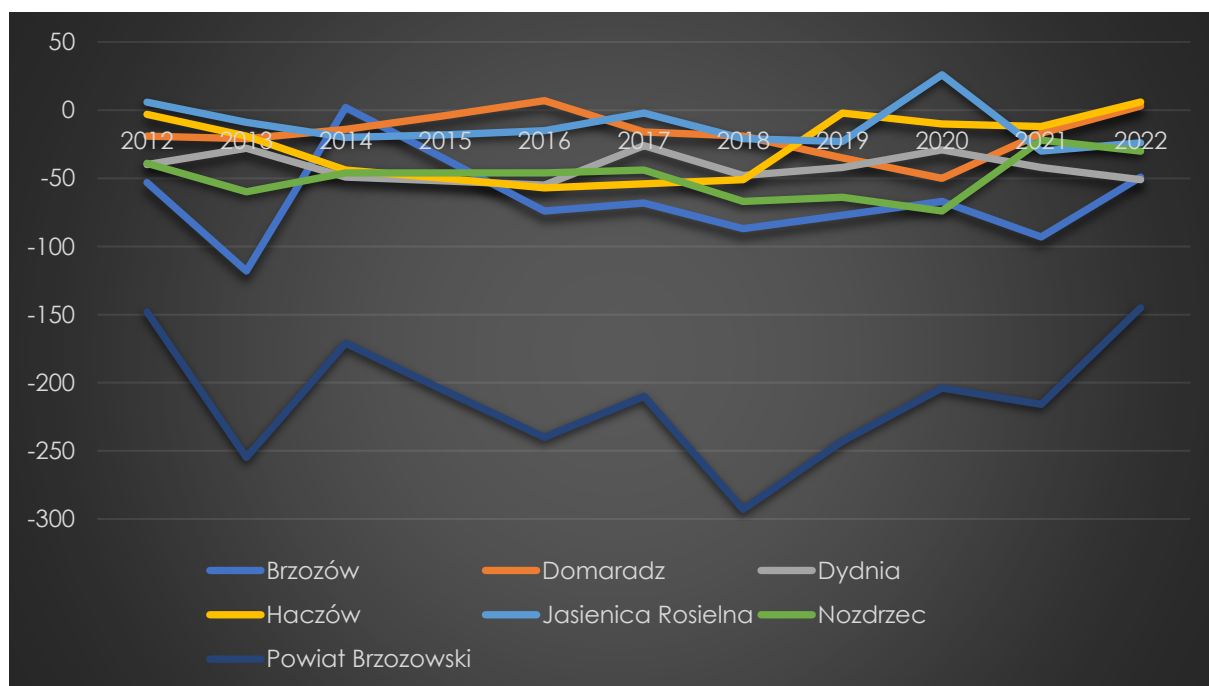
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Obniżenie współczynnika diety jest obserwowane w prawie wszystkich gminach obszaru PGPB, z wyjątkiem Gminy Nozdrzec. Wskaźniki w poszczególnych gminach nie są wystarczająco wysokie, aby zapewnić zastępowalność pokoleń, która wymaga wartości powyżej 2,1. W 2022 roku współczynnik diety dla obszaru PGPB osiągnął poziom 1,31, co oznacza spadek o 0,29 punktu w stosunku do roku 2017.

Jest to wynik wyższy niż średnia dla województwa podkarpackiego (1,25) oraz dla całej Polski (1,261). Kontynuacja tego trendu będzie miała wpływ na kształtowanie się zapotrzebowania na usługi edukacyjne w gminach. W kontekście całego powiatu, najkorzystniejszą sytuację odnotowuje Gmina Nozdrzec z współczynnikiem dzietności na poziomie 1,63.

Ruch migracyjny odgrywa kluczową rolę w zmianach liczby ludności danego obszaru. W obszarze PGPB migracje miały negatywny wpływ na demografię regionu. W roku 2022 saldo migracyjne obszaru było ujemne i wyniosło -145 osób. Obserwuje się jednak, że od 2018 roku trend odpływu ludności stopniowo maleje, gdyż wtedy zanotowano najwyższe ujemne saldo migracji, równe -293 mieszkańcom. W 2022 roku tylko w Gminie Domaradz i Gminie Haczów zanotowano dodatnie saldo migracji, odpowiednio +3 i +6 osób, gdzie liczba przybyłych przewyższyła liczbę osób opuszczających te gminy.

Wykres 3: Saldo migracji na obszarze PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Przedstawione zmiany demograficzne będą miały różnorodne konsekwencje dla dalszego rozwoju regionu. Gospodarka, która opiera się na zasobach ludzkich, odczuje negatywne skutki stałego spadku liczby osób zdolnych do pracy, zwłaszcza z powodu zmniejszającej się liczby młodych osób (efekt migracji), które dopiero wchodzi na rynek pracy. Jednocześnie, na obszarze PGPB rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym, co wymaga od samorządów przygotowania i dostarczenia specjalistycznych usług społecznych dedykowanych seniorom.

3.2.2. Dostęp do usług i zapotrzebowanie w kontekście zmian demograficznych

Szczególną rolę w katalogu usług publicznych odgrywają te związane z wychowaniem i edukacją młodych mieszkańców gmin. W planowaniu rozwoju gminy duże znaczenie ma więc jakość kształcenia i dostęp do usług opieki nad najmłodszymi. Kwestie te powinny być powiązane tak z istniejącą, jak i planowaną infrastrukturą. Aktywność samorządowa w tych obszarach winna się opierać na analizie i prognozie demograficznej – działania powinny być dostosowane do utrzymującego się trendu zmniejszającej się liczby dzieci w wieku szkolnym lub poprzez poszerzenie oferty zaspokojenia potrzeb wynikających z procesu kształcenia stwarzać warunki dla pozyskania nowych mieszkańców. Zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej jest ściśle powiązane z dostępnością i jakością usług edukacyjnych. Utrzymanie wysokiego poziomu usług może mieć wpływ m.in. na decyzję rodziców dotyczącą wyboru dla dziecka szkoły, co ograniczy ubytek liczby dzieci w placówkach.

Na obszarze PGPB żyje 1 738 dzieci w wieku 0-2 lat (dane z 2022 r.). Od 2020 r. na terenie powiatu funkcjonują 2 żłobki, które są prowadzone przez Gminę Brzozów oraz Gminę Dydniew, łącznie zapewniają 48 miejsc. Dane te ukazują wyraźny deficyt miejsc w żłobkach, co zmusza mieszkańców do korzystania z prywatnej opieki zorganizowanej lub indywidualnej opieki. Sytuacja ta negatywnie wpływa na możliwości kobiet do powrotu na rynek pracy po urlopie macierzyńskim i zniechęca młodych ludzi do osiedlania się w powiecie brzozowskim.

Na obszarze PGPB działa obecnie 50 placówek przedszkolnych, co stanowi spadek o 7 placówek w stosunku do roku 2013. Najwięcej przedszkoli znajduje się w Gminie Brzozów – 15, a najmniej w Gminie Domaradz – 5. Od 2019 roku odnotowuje się stopniowy wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym. W roku 2020 liczba dzieci w przedziale wiekowym 3-6 lat osiągnęła poziom 2 700.

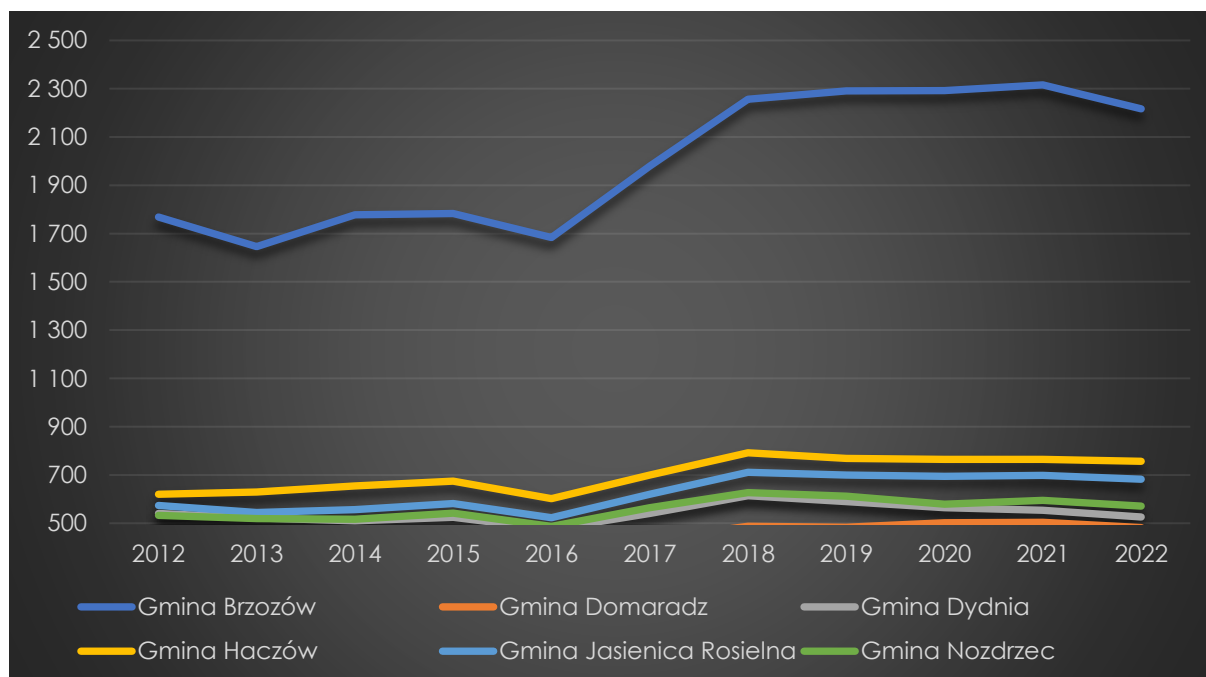
Tabela 8: Opieka przedszkolna na obszarze PGPB

Wskaźnik	2012	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Przedszkola – liczba przedszkoli	57	54	54	53	53	51	50
Przedszkola – liczba miejsc	1 222	1 584	1 633	b/d	b/d	b/d	b/d
Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat)	3 041	2 747	2 669	2 608	2 698	2 685	2 700
Przedszkola – dzieci w wieku 3-5 przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego	1,9	1,3	1,2	b/d	b/d	b/d	b/d

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

W 2022 roku na obszarze PGPB działało 39 szkół podstawowych, z czego 36 jest zarządzanych przez samorządy gminne, a 3 mają status szkół niepublicznych. W Brzozowie znajduje się także Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, który jest miejscem edukacji dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Od 2018 roku obserwujemy systematyczny spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych, w którym uczęszczało 5 488 dzieci, zaś w 2022 r. było ich o 206 mniej tj. 5 282 uczniów.

Wykres 4: Liczba uczniów w szkołach podstawowych na obszarze PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Tabela 9: Szkoły ponadpodstawowe na obszarze PGPB

Instytucje oświatowe	Gmina Brzozów	Gmina Domaradz	Gmina Dydnia	Gmina Haczów	Gmina Jasienica Rosielna	Gmina Nozdrzec	PGPB
Szkoły podstawowe – ogółem							
Liczba szkół podstawowych	10	4	8	6	4	7	39
Liczba uczniów w szkołach podstawowych	2 264	482	526	757	682	571	5 235
Liczba oddziałów w szkołach podstawowych	122	35	46	54	45	50	352

Szkoły podstawowe prowadzone przez JST							
Liczba szkół podstawowych prowadzone przez JST	10	4	6	6	4	6	36
Liczba uczniów w szkołach podstawowych prowadzone przez JST	2 217	482	511	757	682	533	5 182
Liczba oddziałów w szkołach podstawowych prowadzone przez JST	122	35	40	54	45	42	338
Szkoły podstawowe niepubliczne							
Liczba szkół podstawowych niepublicznych	-	-	2	-	-	1	3
Liczba uczniów w szkołach podstawowych niepublicznych	-	-	15	-	-	38	53
Liczba oddziałów w szkołach podstawowych niepublicznych	-	-	6	-	-	8	14
Szkoły podstawowe specjalne							
Liczba szkół podstawowych specjalnych	1	-	-	-	-	-	1
Liczba uczniów w szkołach podstawowych specjalnych	47	-	-	-	-	-	12
Liczba oddziałów w szkołach podstawowych specjalnych	19	-	-	-	-	-	34

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS (2022)

Na terenie Gminy Brzozów znajduje się kilka szkół ponadpodstawowych, w tym jedno liceum ogólnokształcące z dwoma oddziałami, dwa technika, które łącznie mają 29

klas oraz jedna szkoła branżowa I stopnia z 9 oddziałami. W 2022 roku I Liceum Ogólnokształcące im. Króla Kazimierza Wielkiego w Brzozowie miało 29 uczniów, co stanowi prawie dwukrotny spadek w porównaniu z rokiem 2012. Liczba absolwentów tej szkoły w 2022 roku również zmniejszyła się ponad dwukrotnie w stosunku do roku 2017, osiągając liczbę 11 uczniów.

Od 2020 roku liczba uczniów w technikach wzrosła o ponad 23%, z 464 do 599, co spowodowało wzrost liczby klas z 15 w 2018 roku do 26 w 2022 roku. Od 1 września 2017 roku w Brzozowie działają szkoły branżowe I stopnia, które zastąpiły szkołę zawodową. Od 2019 roku zanotowano spadek liczby uczniów w tych szkołach z 283 do 230 w 2022 roku.

Tabela 10: Szkoły średnie na obszarze PGPB

Wskaźnik	2012	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Licea ogólnokształcące							
Licea ogólnokształcące – liczba liceów	1	1	1	1	1	1	1
Licea ogólnokształcące – liczba oddziałów	2	2	2	2	2	2	2
Licea ogólnokształcące – liczba uczniów	56	40	28	31	33	31	29
Licea ogólnokształcące – liczba absolwentów	0	26	18	11	10	12	11
Technika							
Technika – liczba techników	3	2	2	2	2	2	2
Technika – liczba oddziałów	30	18	15	19	19	21	26
Technika – liczba uczniów	651	408	368	464	456	522	599
Technika – liczba absolwentów	208	140	110	117	94	65	70
Szkoły branżowe I stopnia							
Szkoły branżowe I stopnia – liczba szkół	b/d	1	1	1	1	1	1
Szkoły branżowe I stopnia – liczba oddziałów	b/d	3	6	11	11	10	9
Szkoły branżowe I stopnia – liczba uczniów	b/d	71	159	283	279	250	230
Szkoły branżowe I stopnia – liczba absolwentów	b/d	0	0	0	67	70	120

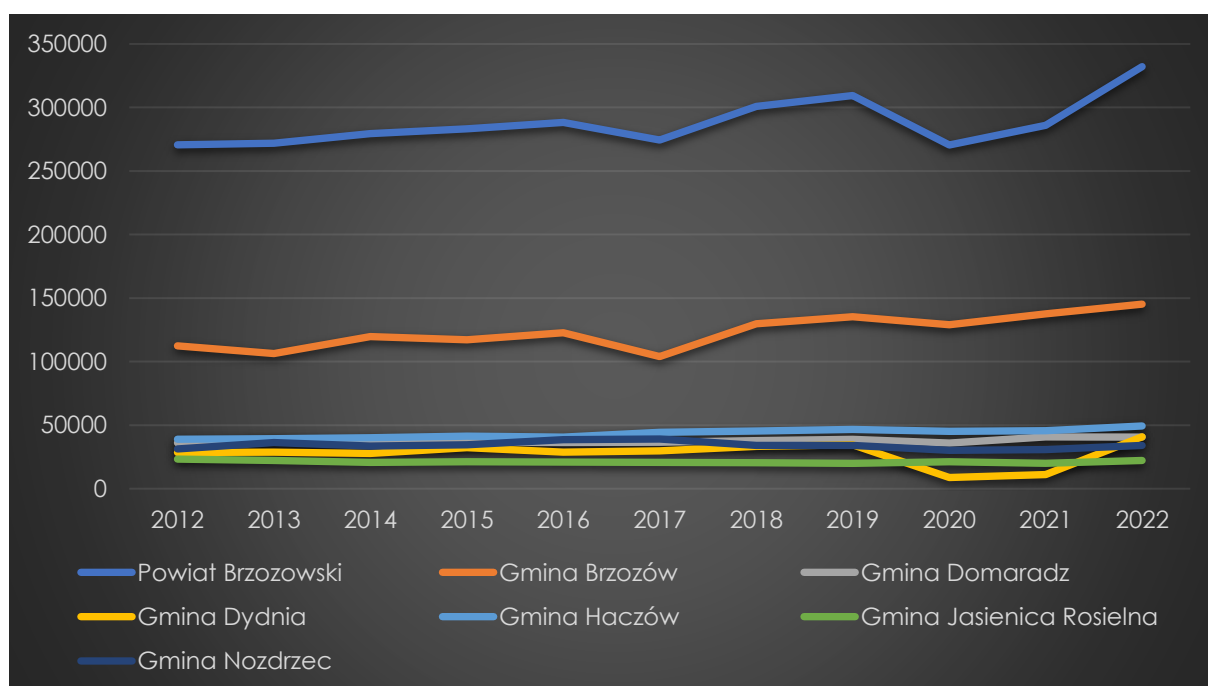
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W ciągu ostatniej dekady zauważalny jest drastyczny spadek liczby absolwentów szkół średnich, co jest związane z niższym popytem na usługi edukacyjne na obszarze PGPB. Spowodowane jest to nie tylko spadkiem liczby mieszkańców, ale również decyzjami o kontynuowaniu edukacji poza powiatem. Takie wybory są często

motywowane przekonaniem o lepszej jakości kształcenia w miejscach bliższych ośrodkom akademickim oraz lepszym dostępem do praktyk zawodowych w dużych firmach. Rozwój edukacji dualnej, czyli współpracy między przedsiębiorstwami a szkołami zawodowymi, jest uznawany za skuteczny model łączenia teorii z praktyką w zdobywaniu kwalifikacji zawodowych. Lokalne praktyki i staże mogą pobudzać zainteresowanie młodych ludzi wybraną branżą, jednocześnie integrując ich z celami przedsiębiorstw. Atrakcyjne warunki w procesie edukacji, połączone z perspektywą zatrudnienia, rozwoju zawodowego i odpowiednim wynagrodzeniem, mogą zachęcić młodzież do pozostania w regionie, zamiast emigrować.

W każdej jednostce samorządowej zapewnione są podstawowe usługi medyczne. Mieszkańcy korzystają z specjalistycznych konsultacji oferowanych przez funkcjonujący w Brzozowie Szpital Specjalistyczny - Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny im. Ks. B. Markiewicza, gdzie działają poradnie specjalistyczne. Od 2020 roku obserwuje się wzrost liczby porad lekarskich z 270 490 do 332 154 w 2022 roku.

Wykres 5: Liczba porad lekarskich na obszarze PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Zadania z zakresu pomocy społecznej na obszarze PGPB świadczone są przez Ośrodki Pomocy Społecznej funkcjonujące w każdej z gmin. Instytucją wsparcia w powiecie jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Świadczenie realizowane przez te instytucje mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości oraz wspiera je w wysiłkach zmierzających do

zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. W latach 2012-2022 liczba osób korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o ponad 63%, spadając z 142 do 52 osób. Do tej poprawy przyczyniły się takie czynniki, jak obniżenie bezrobocia, zwiększenie liczby dostępnych miejsc pracy oraz wzrost wynagrodzeń, które są głównymi kryteriami przyznawania publicznego wsparcia.

3.2.3. Warunki zamieszkiwania, wyposażenie w infrastrukturę techniczną

Na terenie PGPB, z roku na rok warunki mieszkaniowe, w tym budownictwo wielorodzinne ulegają nieznacznej poprawie. W 2022 r. na terenie związku międzygminnego było 19 115 mieszkań, co stanowiło 1 217 mieszkań więcej niż w 2021 r. W liczbach bezwzględnych jest to istotny przyrost jednakże procentowo stanowi to przyrost o 6,80% i jest mniejszy niż w województwie podkarpackim (10,43%) oraz prawie dwukrotnie mniejszy niż ogólny przyrost w Polsce (13,97%) w powyższym okresie czasu. Także liczba mieszkań, w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców jest znacznie mniejsza od średniej dla Polski oraz województwa podkarpackiego. Na obszarze PGPB wskaźnik ten osiągnął wartość 300,59, zaś dla Polski wyniósł 355,80, a w województwie podkarpackim 312,04. W przypadku izb na przestrzeni 10 lat widzimy wzrost o 10 786, co daje w 2022 r.: 86 326 izb na terenie powiatu brzozowskiego. Stanowi to przyrost o 14,28% i jest to niższy przyrost niż w Polsce (14,55%) oraz w województwie podkarpackim (18,09%). Analizując powyższą dynamikę danych dotyczących zasobów mieszkaniowych na terenie PGPB należy wysnuć wniosek, iż rozwój warunków mieszkaniowych przebiega wolniej w stosunku do ogólnej sytuacji w Polsce oraz w województwie podkarpackim.

Pod względem jakości ww. zasób mieszkaniowy obszaru PGPB prezentuje się na stosunkowo niższym poziomie do województwa podkarpackiego. Dlatego też warto odnotować niektóre różnice na podstawie danych z 2022 r.:

- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkaniowa na 1 osobę (m^2/os) jest niższa na obszarze PGPB o 1,78 $m^2/osobę$,
- odsetek mieszkań z instalacją wodociągową jest o 1,35% niższy niż dla obszaru PGPB,
- odsetek mieszkań z ustępem splukiwanym jest niższy na obszarze PGPB o 0,4%,
- odsetek mieszkań z łazienką jest wyższy na obszarze PGPB o 1,81% w stosunku do województwa podkarpackiego,
- odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej jest niższy na obszarze PGPB aż o 2,31%.

W 2022 roku oddano do użytku 229 nowych mieszkań, co oznacza wzrost o 106 lokali w stosunku do roku 2021. Ostatni raz mieszkania komunalne oddano do użytkowania w 2018 roku, kiedy to zbudowano 11 mieszkań.

Tabela 11: Warunki mieszkaniowe na obszarze PGPB

Wskaźnik	2012	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba mieszkań	17 898	18 763	18 944	18 805	18 904	19 115
Liczba izb	75 540	80 687	81 694	84 646	85 244	86 326
Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	268,96	285,53	288,93	292,44	295,75	300,59
Liczba izb w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	1 135,15	1 227,87	1 245,96	1 316,34	1 333,65	1 357,52
Liczba nowo oddanych budynków mieszkalnych	151	133	169	150	123	183
Liczba nowo oddanych mieszkań	158	148	193	165	123	229
Liczba nowo oddanych mieszkań komunalnych	8	11	0	0	0	0
Liczba modernizowanych i rozbudowywanych budynków mieszkalnych	0	2	0	2	0	0
Odsetek mieszkań z instalacją wodociągową	89,27	89,91	90,03	94,89	94,92	94,98
Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej	48,08	56,97	57,78	58,67	60,22	60,60
Odsetek mieszkań z ustępem spłukiwanym	84,47	85,38	85,55	90,83	90,90	91,01
Odsetek mieszkań z łazienką	80,12	81,26	81,48	87,18	87,29	87,43
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkaniowa na 1 osobę (m ² /os)	22,33	24,42	24,85	25,97	26,36	26,89

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

3.2.4. Aktywność i integracja społeczna mieszkańców

Rozwój lokalny może być mierzony przez poziom ożywienia społeczności oraz aktywność organizacji społecznych. Wzmoczone uczestnictwo w życiu publicznym i kulturalnym, a także możliwości do samorealizacji dla mieszkańców, są często efektem atrakcyjnych programów oferowanych przez instytucje publiczne oraz inwestycje samorządów w dziedzinie kultury, sportu i rekreacji. Te działania nie tylko wzbogacają życie społeczne, ale również stanowią wskaźnik zaangażowania i postępu w rozwoju społecznym regionu. W 2022 roku, samorządy należące do związku powiatowo-gminnego wydały na sport, rekreację i kulturę fizyczną 6 961 699 zł, co stanowi spadek o ponad 580 tys. złotych w porównaniu do 2012 r. Mimo to od 2020 roku notuje się stały wzrost inwestycji w te obszary. Natomiast na ochronę kultury i dziedzictwa narodowego, te same samorządy przeznaczyły w tym samym roku kwotę 11 554 332 zł, co jest kwotą o 6 689 033 zł większą w porównaniu do 2012 r., gdzie łączne wydatki wyniosły 4 865 299 zł.

Tabela 12: Wydatki na sport i kulturę na obszarze PGPB

	2012	2018	2019	2020	2021	2022
Wydatki ogółem z budżetu JST na kulturę fizyczną, sport i rekreację						
Powiat Brzozowski	36 542	417 123	56 139	32 927	590 338	1 434 449
Gmina Brzozów	3 501 153	3 673 368	3 366 483	3 024 903	3 375 053	3 830 996
Gmina Domaradz	77 212	323 045	74 079	77 486	281 893	93 995
Gmina Dydnia	111 118	248 523	111 709	84 999	110 550	127 034
Gmina Haczów	148 568	642 972	469 993	143 554	427 576	483 589
Gmina Jasienica Rosielna	2 548 786	85 618	91 132	68 711	62 986	62 497
Gmina Nozdrzec	1 118 475	362 065	332 101	144 177	602 713	929 140
Razem	7 541 854	5 752 713	4 501 636	3 576 757	5 451 108	6 961 699
Wydatki ogółem z budżetu JST na kulturę i dziedzictwo narodowe						
Powiat Brzozowski	151 150	167 424	182 313	122 525	195 278	224 573
Gmina Brzozów	2 180 367	4 282 087	2 350 205	2 337 563	5 978 495	6 078 546
Gmina Domaradz	433 894	544 292	434 465	309 127	447 968	600 300
Gmina Dydnia	554 100	930 264	860 026	942 200	1 155 892	1 193 700
Gmina Haczów	605 288	869 713	878 995	1 066 270	2 354 070	1 658 898
Gmina Jasienica Rosielna	477 000	605 652	540 300	601 000	3 384 431	916 516
Gmina Nozdrzec	463 500	560 000	549 800	477 800	692 557	881 800
Razem	4 865 299	7 959 432	5 796 104	5 856 486	14 208 692	11 554 332

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Monitora Rozwoju Lokalnego

Na terenie PGPB działają instytucje kultury, muzea, jednakże dane statystyczne potwierdzają, że zainteresowanie ofertą kulturalno-rozrywkową wśród mieszkańców spada. Analiza wskaźnika liczby osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty pokazuje, że od 2012 r. liczba odwiedzających wyniosła 31 903 osób i liczba ta rosła, aż do rekordowego roku 2017, gdzie było to 65 199 osób, odkąd zaczęło systematycznie spadać – w roku 2019 spadło do 59 078 osób, a w roku 2021 aż do 14 256 (rok pandemii). W 2022 r. liczba odwiedzających wyniosła 35 134. Łączna liczba odbiorców oferty kulturalnej obrazuje jej zakres i atrakcyjność dla mieszkańców i przyjezdnych, w tym przypadku nie jest ona najwyższa, na co wpływ też z pewnością ma brak dostępu do szerokiej oferty i wysokiej jakości kultury wysokiej na obszarze PGPB, a także bliskości większego ośrodka jak Rzeszów, które jest kolebką wielu imprez kulturalno-rozrywkowych.

W latach 2012-2022 na obszarze PGPB zanotowano wzrost liczby nowo założonych fundacji i stowarzyszeń o 53, co dało łączną liczbę 204 organizacji w 2022 roku. W tym samym okresie wzrosły także bieżące nakłady na obszarze PGPB na dotacje dla organizacji pozarządowych. W 2012 roku przeznaczono na ten cel 666 184,00 zł, natomiast do 2022 roku suma ta wzrosła osiągając 1 096 188,51 zł. Najwięcej w 2022 r. na finansowanie NGO'ów przeznaczyły Gmina Brzozów tj. 368 165,78 zł oraz Gmina Dydnia tj. 359 608,00 zł. W roku 2022 wydatki na dotacje dla organizacji pozarządowych per 1000 mieszkańców wyniosły 17 238,11 zł, co jest kwotą dwukrotnie niższą niż średnia dla województwa, która wynosi 34 854,36 zł. Zwiększenie finansowania organizacji pozarządowych znacząco przyczyniło się do rozwoju dostępności różnorodnych wydarzeń kulturalnych, aktywności społecznych oraz promowania sportu i innych form aktywnego zaangażowania mieszkańców w życie społeczne.

3.2.5. Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwo publiczne jest istotnym czynnikiem osiedleńczym, decydującym o wyborze danej gminy jako miejsca do życia. Poziom przestępczości może oddziaływać na formowanie się postaw i zachowań mieszkańców, stąd ważne jest przeprowadzanie skutecznych działań prewencyjnych i operacyjnych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego, zwłaszcza na obszarach problemowych.

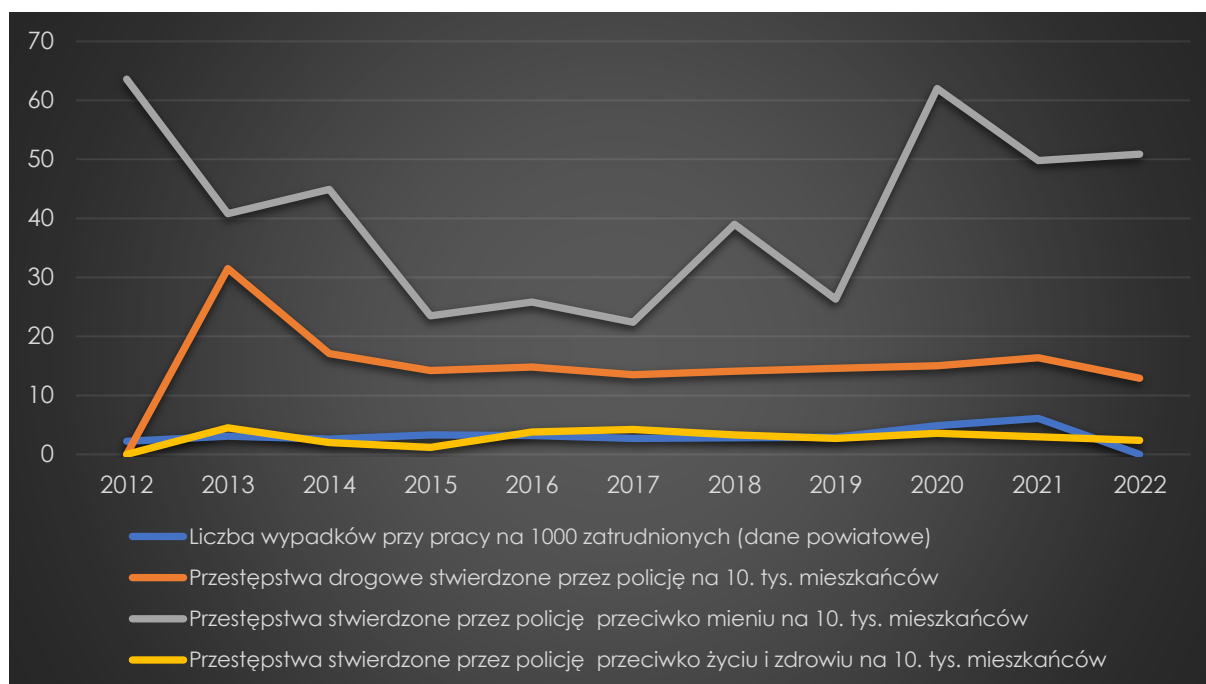
Odpowiedzialność za bezpieczeństwo publiczne w powiecie brzozowskim spoczywa na Komendzie Powiatowej Policji w Brzozowie, która posiada swoje komisariaty w poszczególnych gminach.

Podczas analizy bezpieczeństwa z perspektywy statystycznej warto zwrócić uwagę na bezpieczeństwo osobiste, czyli liczbę przestępstw i wypadków drogowych.

W 2022 r. na obszarze PGPB stwierdzono łącznie 579 przestępstw, w tym przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji – drogowej odnotowano 82 przestępstwa, 317 dotyczyło przestępstw przeciwko mieniu, a 15 przeciwko życiu i zdrowiu. Oznacza to, że na każdych 1 000 mieszkańców odnotowano 9,08 przestępstw i jest to wartość mniejsza od wartości dla województwa podkarpackiego – 12,93 oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski - 22,81. Przestępstwa stwierdzone przez policję w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wyniosły odpowiednio: drogowe – 1,29, przeciwko mieniu – 4,97, o charakterze kryminalnym – 4,11, a przeciwko życiu i zdrowiu – 0,24.

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich kategorii przestępstw w powiecie brzozowskim wyniósł 70%, co nieznacznie przewyższa wskaźnik dla województwa podkarpackiego, który osiągnął 68,10%, oraz utrzymuje porównywalny poziom z ogólnopolskim wskaźnikiem, który wyniósł 71,1%.

Wykres 6: Wskaźniki bezpieczeństwa osobistego na obszarze PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

3.2.6. Podsumowanie wymiaru społecznego

Podsumowując analizę wymiaru społecznego obszaru PGPB należy zwrócić uwagę na istotne tendencje obrazujące sytuację oraz procesy społeczne zachodzące na tym obszarze.

Gminy z obszaru PGPB borykają się z **utratą mieszkańców**, co ilustruje redukcja populacji o 2 955 osób z 66 546 w 2012 roku do 63 591 w 2022 roku. Taki spadek liczby ludności może negatywnie oddziaływać na lokalny rynek pracy i gospodarkę.

Na obszarze PGPB widoczny jest ogólnopolski trend **starzenia się społeczeństwa**, który znajduje odbicie w negatywnych zmianach struktury ludności sklasyfikowanej wg ekonomicznych grup wiekowych. W regionie **dominować będą osoby w wieku emerytalnym** nad osobami w wieku przedprodukcyjnym, głównie ze względu na migrację młodych ludzi. W związku z tym konieczne jest podejmowanie działań, mających na celu zahamowanie chociaż w części zjawiska depopulacji poprzez m.in. dostosowanie usług publicznych związanych z wychowaniem i edukacją młodych mieszkańców gmin z obszaru PGPB, ale także w kwestii związanych ze wzrostem popytu na usługi opiekuńcze dla osób starszych.

Systematycznie **zmniejsza się liczba osób w wieku produkcyjnym** (kobiety od 18 do 59 lat, mężczyźni od 18 do 64 lat) – spadek w okresie od 2012 r. do 2022 r. o 8,82% z 41 611 do 37 941 osób, co stanowi 59,66% ogólnej liczby mieszkańców obszaru PGPB. Zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym prowadzi do braków w lokalnej siłę roboczej, co może hamować rozwój ekonomiczny regionu. Jest to

szczególnie problematyczne dla sektorów wymagających specjalistycznych umiejętności.

Współczynnik diety na obszarze PGPB od 2017 roku spadł o 0,29 punktu, osiągając poziom 1,31 w 2022 roku, mimo że jest wyższy niż średnia dla województwa podkarpackiego i Polski. Niska diety wpłynie na kształtowanie się popytu na usługi edukacyjne w gminach, a w długich ciągach czasowych także na wszystkie inne usługi publiczne i sytuację finansową gmin.

Chociaż przedszkola i szkoły podstawowe spełniają potrzeby mieszkańców, to **niewystarczająca liczba miejsc w żłobkach** ogranicza możliwości rodziców do powrotu na rynek pracy, co wpływa na decyzje o zakładaniu rodziny i osiedlaniu się w gminach poza obszarem PGPB.

Analizując liczbę ludności w ostatnich latach można wysnuć wniosek, że część młodzieży wybiera coraz częściej **edukację ponadpodstawową poza obszarem PGPB** decydując się na większe ośrodki edukacyjne. Decyzje te mogą być podyktowane brakiem szkół wyższych na terenie powiatu oraz kierunków, w jakich chce się obecnie kształcić młodzież.

Obszar PGPB charakteryzuje się dość **dobrym dostępem do jednostek podstawowej oraz specjalistycznej opieki medycznej**, które zapewniają ośrodki zdrowia funkcjonujące w każdej z gmin powiatu oraz Szpital Specjalistyczny w Brzozowie - Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny im. Ks. B. Markiewicza.

W ostatnich latach obserwowane jest **ograniczenie potrzeb związanych ze wspieraniem osób będących w trudnej sytuacji życiowej**. W okresie od 2012 r. do 2022 r. z pomocy społecznej skorzystało ponad 63% mniej osób, co ma związek z poprawiającą się sytuacją na rynku pracy.

Aby móc przeciwstawić się problemom depopulacji należy tworzyć **odpowiednie warunki mieszkalności** poprzez rozwój budownictwa wielorodzinnego. Tempo przyrostu liczby mieszkań w gminach z obszaru PGPB znacznie odbiega od wojewódzkiego czy dla Polski.

Obszar PGPB w porównaniu do danych wojewódzkich, charakteryzuje się **niższym poziomem wyposażenia w infrastrukturę wodociągową oraz niższym stopniem kanalizacji**. Na obszarze PGPB wyposażenie w infrastrukturę wodociągową jest o 1,35% niższe od województwa, zaś odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej jest niższy od województwa, aż o 2,31%.

Pomimo rosnących nakładów na ochronę kultury i dziedzictwa narodowego oraz kulturę fizyczną, sport i rekreację, **zainteresowanie ofertą kulturalno-rozrywkową wśród mieszkańców spada**, co może być wynikiem ograniczonego dostępu do szerokiej i wysokiej jakości oferty kulturalnej na obszarze PGPB, a także konkurencji ze strony większych ośrodków jak Rzeszów.

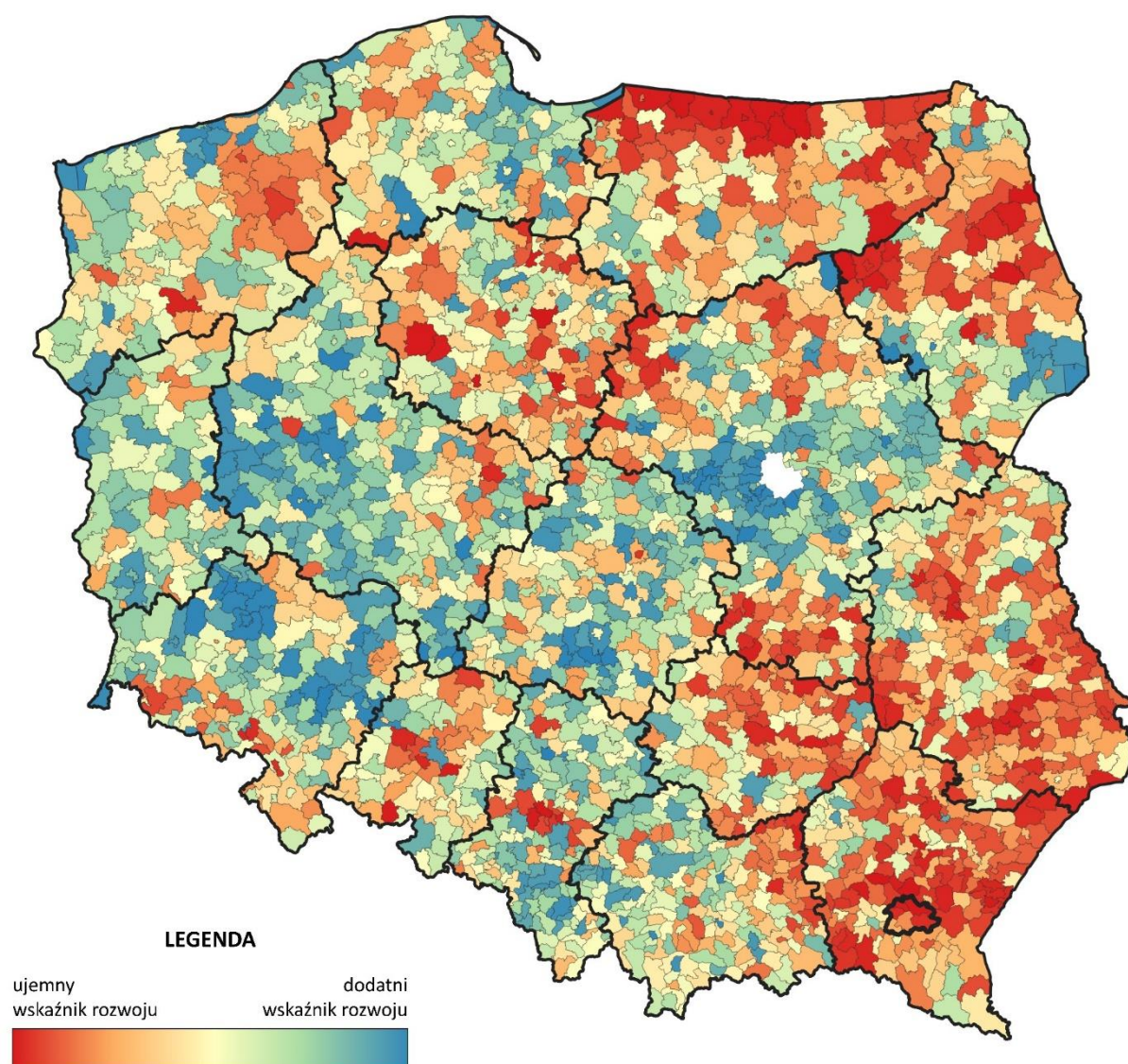
Wzrost liczby nowo założonych fundacji i stowarzyszeń oraz zwiększenie nakładów na dotacje dla organizacji pozarządowych, których wartość prawie podwoiła się w ciągu dekady, pokazują pozytywne tendencje w angażowaniu lokalnych społeczności w życie kulturalne i społeczne.

Bezpieczeństwo publiczne utrzymuje się na wysokim poziomie, co jest odzwierciedlone w niskiej liczbie przestępstw na mieszkańca w porównaniu do regionalnych i krajowych średnich. Skuteczność działań policji jest potwierdzona wskaźnikiem wykrywalności sprawców na poziomie 70%, co lekko przewyższa regionalne wartości.

3.3. WYMIAR GOSPODARCZY

Gospodarczy wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż sytuacja w roku 2022 na obszarze PGPB dla wszystkich gmin jest słabsza lub dużo słabsza niż średnia dla grupy referencyjnej.

Rysunek 12: Gospodarczy wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Diagnoza wymiaru gospodarczego obszaru PGPB obejmuje analizę sytuacji i procesów zachodzących w lokalnej gospodarce i przedsiębiorstwach, zarówno w kontekście rynku pracy, sytuacji materialnej mieszkańców, ale też potencjału i konkurencyjności lokalnej gospodarki oraz wpływu tych elementów na stan finansów publicznych.

Celem diagnozy sytuacji gospodarczej jest uchwycenie trendów dotyczących zapotrzebowania na usługi gospodarcze i rynkowe oraz struktury i uwarunkowań rynku pracy. Elementy te stanowią o poziomie aktywności zawodowej mieszkańców oraz ich zdolności do generowania popytu, co wpływa z jednej strony na atrakcyjność gospodarczą obszaru, a z drugiej na stan lokalnych finansów publicznych, co przekłada się finalnie na jakość życia mieszkańców.

3.3.1. Rynek pracy

Dostępność i jakość oferowanych miejsc pracy to jedno z podstawowych wyzwań w kontekście rozwoju całego obszaru PGPB – w tym przypadku wygląda ona bardzo przeciętnie.

W porównaniu do grupy porównawczej bardzo niska jest **ilość ofert pracy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru**: 0,05, w porównaniu do średniej 0,97 dla obszarów podobnych. Ilość tych ofert utrzymuje się na tak niskim poziomie już od roku 2012, z epizodycznym wyjątkiem w latach 2017-2018 (wskaźniki odpowiednio 1,08 i 1,02) oferty. Tym samym dostępność ofert pracy (bez analizowania ich jakości) jest bardzo niska i utrudnia elastyczność i konkurencyjność pracowników.

W kontekście rynku pracy zauważalny i bardzo niepokojący jest także stały spadek nominalnej liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym – z poziomu 41611 w roku 2012, do poziomu 37941 w roku 2022 (spadek o 3670 osób, co daje prawie 9%) – co powoduje zmianę struktury zawodowej na obszarze PGPB – na rzecz osób starszych w wieku poprodukcyjnym. Wynika to ze stałego zmniejszania się liczby mieszkańców na terenie obszaru (depopulacja) oraz ich starzenia (zasilanie grupy mieszkańców w wieku poprodukcyjnym). To bardzo negatywny trend w kontekście rozwoju gospodarczego w oparciu o lokalny kapitał ludzki.

Tabela 13: Udział (%) pracujących w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym

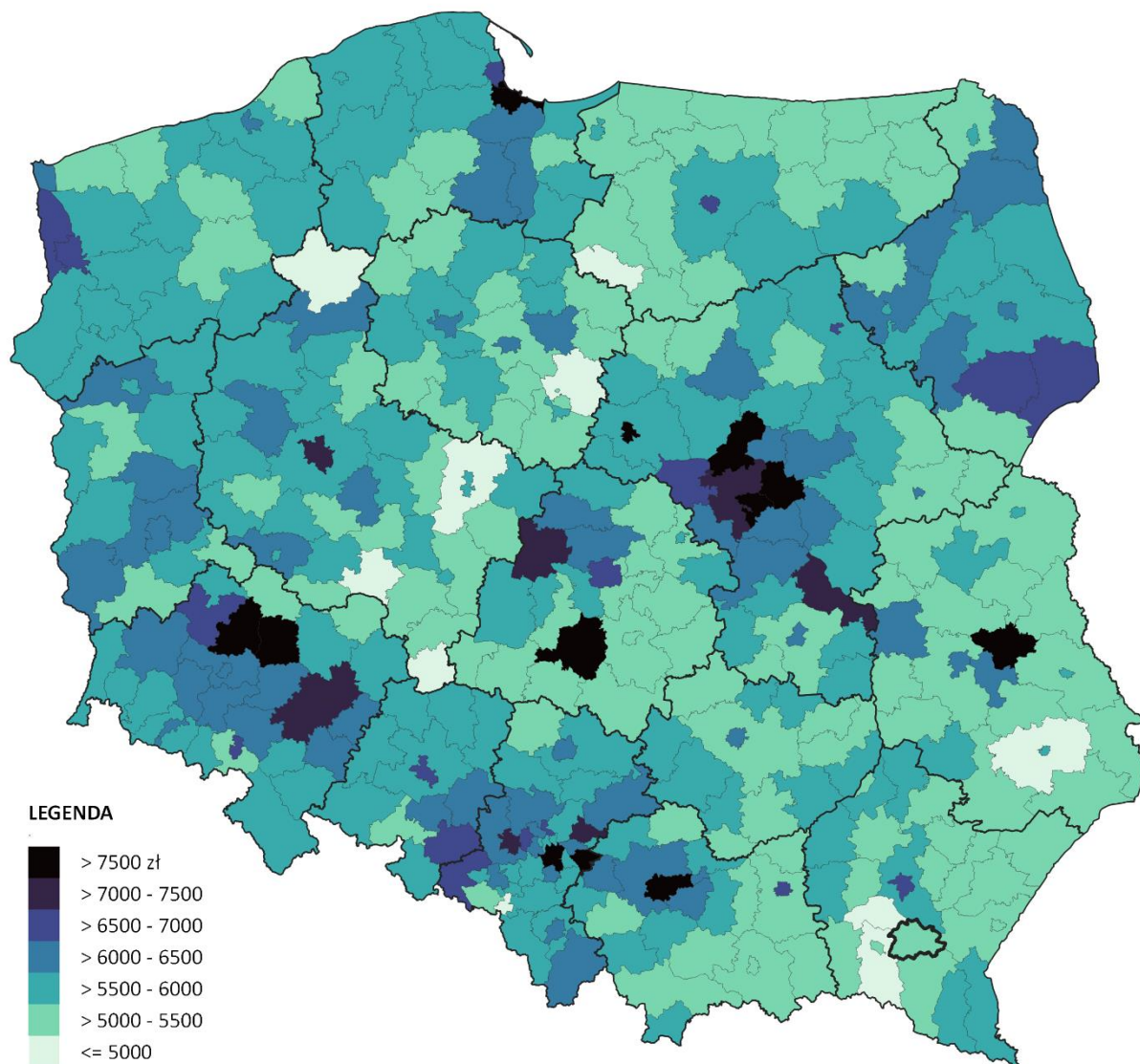
Gmina	2012	2018	2020	2022
Woj. podkarpackie	63,83	61,97	60,20	59,53
Powiat brzozowski	62,53	61,74	59,99	59,66
Brzozów	63,34	61,63	59,65	59,09
Domaradz	61,77	62,88	60,51	60,52
Dydnia	62,83	62,77	61,76	61,39
Haczów	62,33	60,81	59,23	59,05
Jasienica Rosielna	62,28	62,72	60,42	60,33
Nozdrzec	60,69	60,35	59,44	59,31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pozytywnie można odczytać **wzrost udziału pracujących w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym** – wskaźniku opisującym aktywność

zawodową mieszkańców i zarazem podaż miejsc pracy⁴. Od roku 2012 wzrósł on na obszarze PGPB z poziomu 19,01% do poziomu 22,06% w roku 2021.

Rysunek 13: Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL (2022)

Dużo słabiej wygląda natomiast **jakość** oferowanej pracy wyrażona w **przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu brutto**, które na poziomie powiatu brzozowskiego, pomimo że sukcesywnie rośnie, to nadal jest niższe niż średnia dla województwa, ale przede wszystkim kraju, stanowiąc niewiele ponad 80% średniego wynagrodzenia.

⁴ Liczony bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób (od 2000 r.) wg faktycznego miejsca pracy (od 2004 r.)

Tabela 14: Wskaźniki wynagrodzenia

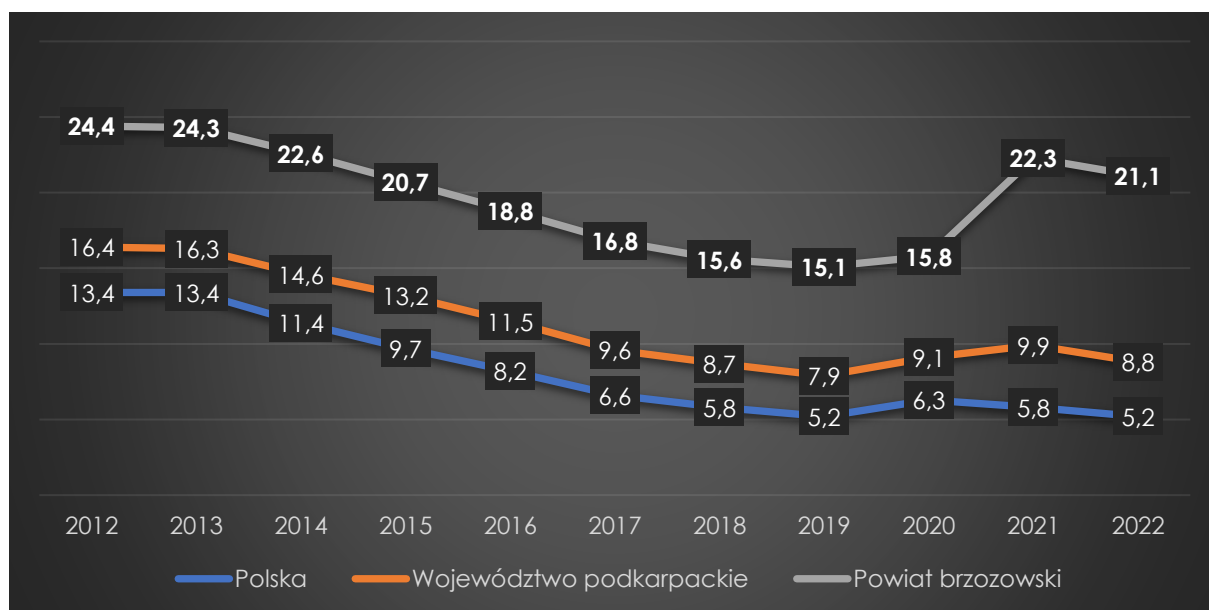
Obszar	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto PLN				Zmiana (2012-2022)%	Procent średniego wynagrodzenia (2022)
	Rok 2012	Rok 2018	Rok 2020	Rok 2022		
Polska	3744	4835	5523	6706	179	100%
Województwo podkarpackie	3152	4090	4708	5663	180	84,44%
Powiat brzozowski	2910	3715	4207	5049	173	75,29%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Bardzo niepokojące mogą być wskaźniki tzw. stopy bezrobocia, która po I stałym spadku od wielu lat, od roku 2019 zaczęła wzrastać i w roku 2022 wyniosła 21,1%, podczas gdy średnia dla województwa to 8,8%, a dla kraju 5,2%. W liczbach nominalnych stanowi to 4038 osób bezrobotnych, z czego 2045 kobiet i 1993 mężczyzn. Jednocześnie w roku 2022 długotrwale bezrobotnych⁵ zarejestrowanych było 2603 osób, co stanowi prawie 2/3 wszystkich osób bezrobotnych z tego obszaru. Jest to bardzo niepokojące zjawisko, szczególnie w kontekście tzw. rynku pracownika i relatywnie wysokiej dostępności miejsc pracy. Wskaźnik ten ma znaczenie jako jeden z podstawowych dla oceny sytuacji na rynku pracy, gdyż wskazuje na poziom dostosowania popytu do podaży siły roboczej.

⁵ Osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy

Wykres 7: Stopa bezrobocia na obszarze PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Odnotowane bezrobocie ma bardzo negatywny wpływ na całokształt sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru i tempo jego rozwoju. Warto zauważyć, że prawie 7% mieszkańców w wieku produkcyjnym to osoby długotrwale bezrobotne, a więc najprawdopodobniej te, które na rynek pracy co do zasady nie wracają.

Należy zwrócić uwagę, że udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku do 25 roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, przez wiele lat systematycznie spadał (do i tak bardzo wysokiego poziomu 12,62% w roku 2018), natomiast w ostatnich latach podniósł się do poziomu 14,18% w roku 2022, co obrazuje wyższy poziom bezrobocia wśród osób wchodzących na rynek pracy, a więc grupy wymagającej szczególnej uwagi, stanowiącej o przyszłości i potencjale rozwoju gospodarczego i społecznego obszaru. Jest to wyjątkowo niepokojące biorąc pod uwagę jednoczesny prawie dwukrotny spadek liczby absolwentów szkół średnich w okresie 2012-2022.

Jednocześnie niepokojące mogą być wartości wskaźników w zakresie wewnętrznej zastępowalności pokoleń na rynku pracy – wewnątrz powiatu – gdzie różnica liczby mieszkańców w wieku 20-24 (wchodzących na rynek pracy) i 60-64 (schodzących z rynku pracy) jest ujemna (brakuje osób zastępujących „schodzące” pokolenie) i wynosi -266 mieszkańców w roku 2022, gdzie jeszcze w roku 2018 trend ten był optymalny (na poziomie +242), wskazując, że coraz trudniej zastąpić pracowników kończących swoją pracę nowymi pracownikami wchodzącymi na rynek pracy.

Tabela 15: Wskaźniki w obszarze bezrobocia

Wskaźnik	2012	2018	2020	2022	Różnica
Liczba absolwentów szkół średnich	523	357	305	276	-247
Liczba długostrale bezrobotnych	4522	2728	2792	2603	-1919
Liczba osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym: gimnazjalne i poniżej	1615	904	857	775	-840
Udział bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1000 mieszkańców	37,85%	12,62%	15,89%	14,18%	23,67%
Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym	41611	40573	38574	37941	-3670
Udział zarejestrowanych bezrobotnych ogółem na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	176,78	108,82	115,62	106,43	70,35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.3.2. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

Szeroko rozumiana przedsiębiorczość mieszkańców i warunki do jej prowadzenia są jeszcze na niskim poziomie, np. w odniesieniu do obszaru całego regionu podkarpackiego. Zarówno przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców, konkurencyjność i dywersyfikacja rynku, ale też dostępność zasobów do prowadzenia działalności czy dostępność do usług doradczych, prawnych i finansowych są poniżej średniej dla podobnych obszarów i wymagają podjęcia działań prorozwojowych.

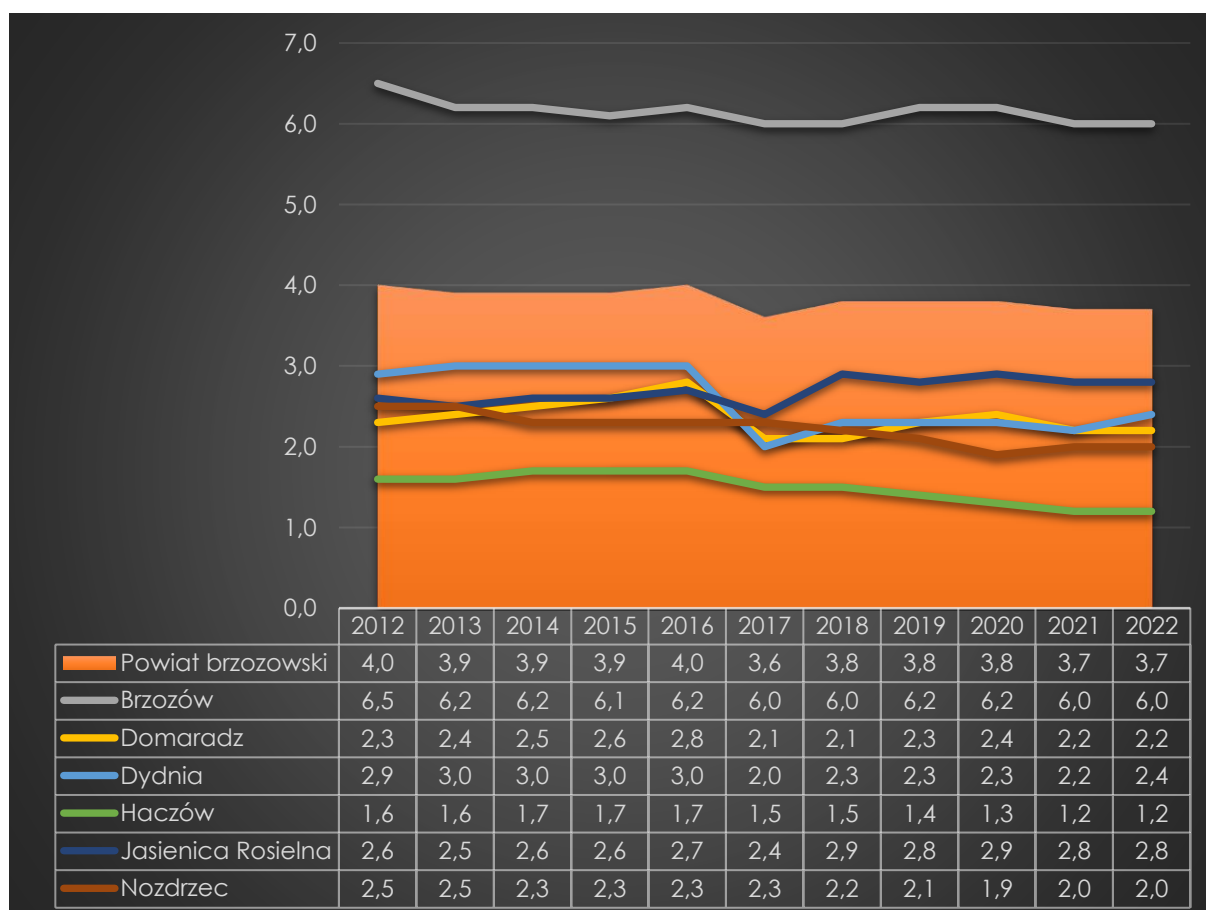
Tabela 16: Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON

Gmina	2012	2018	2020	2022
Woj. podkarpackie	155034	174830	188360	203190
Powiat brzozowski	3698	4014	4328	4530
Brzozów	1669	1764	1894	1989
Domaradz	283	312	341	360
Dydnia	397	429	461	495
Haczów	569	629	669	689
Jasienica Rosielna	386	452	497	526
Nozdrzec	394	428	466	471

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przekłada się to na średnią przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, która w roku 2022 na obszarze PGPB wyniosła 3,7 przedsiębiorstw, podczas gdy średnia dla województwa wyniosła 5,6, a dla Polski 7,2 podmiotów. Jednocześnie wskaźnik ten najwyższy jest w Gminie Brzozów, najniższy w Gminie Haczów, a w zakresie dynamiki na poziomie poszczególnych gmin wskaźnik ten zasadniczo spada.

Wykres 8: Podmioty REGON na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Od dekady, co roku na obszarze PGPB rejestrowanych jest średnio ponad 400 nowych przedsiębiorstw rocznie, co z kolei w sumie tworzy sektor 4530 zarejestrowanych przedsiębiorstw w roku 2022 – to o 832 podmioty więcej niż w roku 2012. W roku 2022 roku wyrejestrowanych zostało 261 podmiotów (356 w roku 2012), co daje bilans dodatni +158 nowych podmiotów w REGON w roku 2022.

W odniesieniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym daje to średnio 11,04 nowych podmiotów gospodarczych w REGON (z czego najwyższy współczynnik w gminach Brzozów i Jasienica Rosielna, a najniższy w gminach Domaradz i Dydnia) i wskaźnik ten utrzymuje się na podobnym poziomie od kilku lat notując nieznaczne wahania – ale niestety jest to mniej niż wskaźnik dla województwa (13,3) oraz kraju

(17,7) – wskaźnik ten określa wysoką zdolność lokalnej społeczności do podejmowania ryzyka gospodarczego i prowadzenia działalności gospodarczej. Tym samym można ocenić, że przedsiębiorczość mieszkańców obszaru PGPB zasadniczo jest stabilna, jednakże niższa niż w innych regionach.

Tabela 17: Liczba podmiotów gospodarczych nowozarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Gmina	2012	2018	2020	2022
Woj. podkarpackie	10,40	12,50	11,20	13,30
Powiat brzozowski	9,85	12,30	10,76	11,04
Brzozów	12,16	12,06	10,66	12,50
Domaradz	5,01	12,27	9,28	7,06
Dydnia	8,36	11,64	9,88	7,33
Haczów	8,46	13,33	9,85	11,82
Jasienica Rosielna	10,80	13,85	14,26	12,24
Nozdrzec	7,99	11,05	10,69	10,90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przekłada się to na roczne dochody budżetów gmin z tytułu udziału w PIT i ich stały wzrost do wysokości 15,4 miliona PLN w roku 2022 (5,3 miliona PLN w roku 2012) – dochody te stanowią jedno z istotnych źródeł dochodów własnych. Kwota wpływów do budżetu gminy z udziałów we wpływach budżetu państwa z PIT jest pochodną dochodów osiąganych przez mieszkańców z tytułu aktywności gospodarczej, pracy, świadczeń społecznych, z majątku. W przeliczeniu na jednego mieszkańca w wieku produkcyjnym wartość średnia wyniosła w roku 2022 – 490,24 PLN (znacznym wzrost w porównaniu do roku 2012 – 182,27 PLN), jednak są to wartości nieco niższe od średniej wojewódzkiej (621,72 PLN w roku 2022). Najwyższe średnie dochody odnotowuje Gmina Domaradz (580,49 PLN na jedną osobę), a najniższe gminy Brzozów (446,19 PLN) i Nozdrzec (465,35 PLN).

Tabela 18: Dochody budżetu JST z tytułu udziału w PIT na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym

Gmina	2012	2018	2020	2022
Woj. podkarpackie	268,52	444,68	477,83	621,72
Powiat brzozowski	182,27	314,18	333,73	490,24
Brzozów	237,26	383,07	383,41	446,19
Domaradz	150,34	243,45	286,57	580,49
Dydnia	129,71	272,25	305,55	502,50

Haczów	170,06	300,37	334,23	534,15
Jasienica Rosielna	160,40	276,02	312,00	534,15
Nozdrzec	120,17	234,10	247,94	465,35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z kolei wpływy z tytułu udziału w podatku CIT wzrosły ponad dwukrotnie pomiędzy rokiem 2012 (271 861 PLN) a rokiem 2022 (534 151 PLN), co w przeliczeniu na mieszkańca w wieku produkcyjnym wyniosło w roku 2022 (12,13 PLN), a w roku 2012 (5,48 PLN) – również ponad dwukrotny wzrost. Wskaźniki te dla obszaru PGPB są jednak dużo niższe od średniej dla całego województwa. Należy ponadto mieć na względzie, że wpływy z tytułu udziału w CIT wypracowywane są zasadniczo jedynie w gminie miejskiej Brzozów (27,48 PLN), podczas gdy w pozostałych gminach praktycznie nie występują (Gmina Haczów 0,48 PLN). Tym samym dysproporcje wewnętrzne między ośrodkiem miejskim a gminami wiejskimi są ogromne.

Tabela 19: Dochody budżetu JST z tytułu udziału w CIT na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym

Gmina	2012	2018	2020	2022
Woj. podkarpackie	17,27	27,55	33,04	41,31
Powiat brzozowski	5,48	8,09	9,35	12,13
Brzozów	12,43	18,50	21,34	27,48
Domaradz	0,96	2,41	2,71	4,21
Dydnia	0,68	0,48	0,69	0,64
Haczów	0,44	0,41	0,54	0,48
Jasienica Rosielna	2,29	1,29	0,74	1,04
Nozdrzec	0,35	0,83	0,81	1,13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.3.3. Struktura przedsiębiorstw

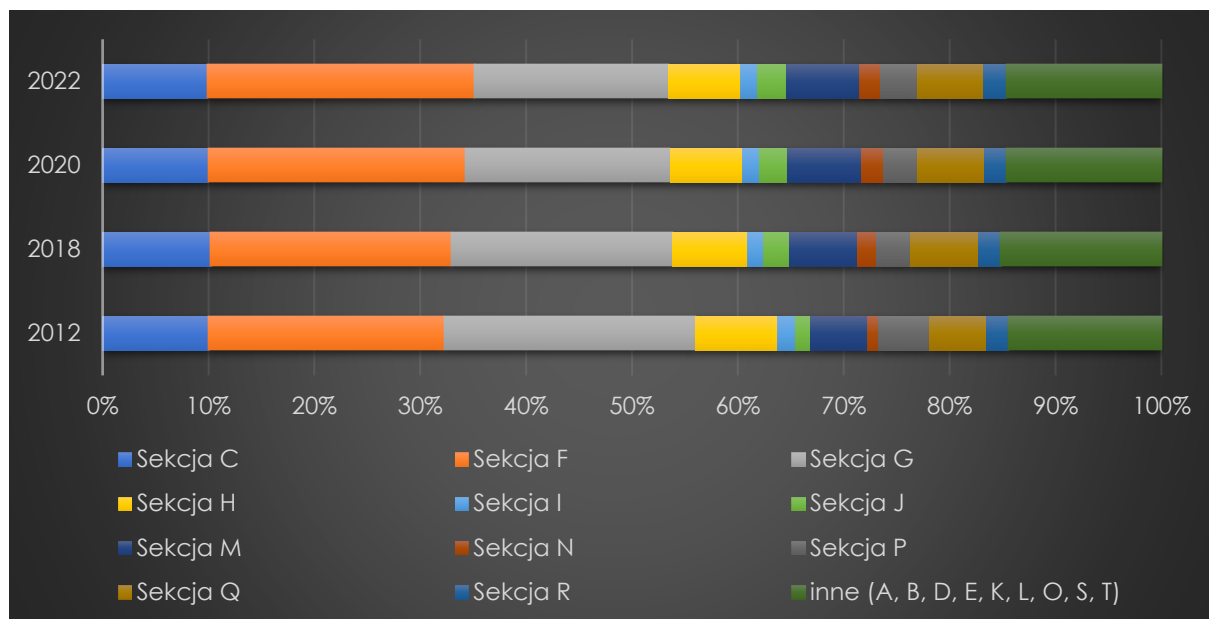
Na obszarze PGPB w roku 2022 było zarejestrowanych 4530 przedsiębiorstw, z czego najwięcej w sektorze budownictwa – 1144 podmioty⁶, handlu – 826 podmiotów⁷,

⁶ PKD Sekcja F.

⁷ PKD Sekcja G. Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle

oraz przetwórstwie – 444 podmioty⁸ – te trzy sektory stanowiły ponad połowę podmiotów lokalnej gospodarki.

Tabela 20: Sektory lokalnej gospodarki wg PKD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ważnym sektorem z punktu widzenia rozwoju obszaru PGPB jest sektor turystyki i rekreacji⁹, w ramach którego w roku 2022 funkcjonowało 131 przedsiębiorstw, co stanowi wzrost ich liczby o 15% w stosunku do roku 2012. Zdecydowaną większość z tych przedsiębiorstw stanowią różnego rodzaju restauracje i przedsiębiorstwa prowadzące gastronomię¹⁰ oraz przedsiębiorstwa prowadzące obiekty i kluby sportowe i rekreacyjne¹¹.

Dla obszaru PGPB stanowi to średnią 2,06 przedsiębiorstw z sektora turystycznego na 1000 mieszkańców, a wartość ta stale wzrasta. Najwyższy wskaźnik odnotowano w gminach Haczów (2,06) i Brzozów (2,42) i wartości te od lat wzrastają, najniższy z kolei w gminach Domaradz (1,20) i Jasienica Rosielna (1,45), gdzie liczba tych

⁸ PKD Sekcja C. Przetwórstwo przemysłowe

⁹ Suma: PKD Sekcja I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, Dział 55. Zakwaterowanie, Dział 56. Działalność usługowa związana z wyżywieniem; Sekcja N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, Dział 79. Działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane; Sekcja R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, Dział 93. Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna

¹⁰ PKD Sekcja I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, Dział 56. Działalność usługowa związana z wyżywieniem

¹¹ PKD Sekcja R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, Dział 93. Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna

przedsiębiorstw zmalała. Aktywność mieszkańców w tym obszarze powinna ulec zwiększeniu i zwiększenia znaczenia turystyki i rekreacji dla lokalnej gospodarki – dla porównania średnia dla województwa to 4,48 przedsiębiorstwa w sektorze turystycznym.

Tabela 21: Liczba podmiotów sektora turystycznego wg PKD

Gmina	2012	2018	2020	2022
Woj. podkarpackie	7 247	7 842	8 585	9 308
Powiat brzozowski	114	122	128	131
Brzozów	51	63	58	63
Domaradz	8	7	7	7
Dydnia	14	12	15	14
Haczów	17	14	20	22
Jasienica Rosielna	13	15	15	11
Nozdrzec	11	11	13	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.3.4. Sytuacja materialna mieszkańców

W zakresie sytuacji materialnej mieszkańców, poza wcześniej wskazywanymi informacjami dotyczącymi liczby osób pracujących, stopy bezrobocia i przeciętnego wynagrodzenia, należy zwrócić również uwagę na czynniki dotyczące poziomu obciążenia społecznego na obszarze PGPB.

Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych systematycznie od dekady spada w każdej gminie PGPB, w roku 2022 wyniosła 586, co stanowi prawie połowę z liczby przyznanych dodatków w roku 2012 (1029). Daje to średni wynik 9 dodatków w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, co jest wartością dużo mniejszą niż w 2012 roku (średnio 15 dodatków). Należy zwrócić uwagę prawie 70% z tych dodatków przyznawanych jest Mieście Brzozów (397), a w gminie Domaradz dodatki te nie są przyznawane (0). Jednocześnie przeciętna wysokość takiego dodatku na obszarze PGPB wynosiła 227,30 PLN w roku 2022 (nieco niższa wartość niż średnia wojewódzka 249,20 PLN).

Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej również systematycznie spada od lat, do poziomu 3656 w roku 2022 (prawie trzykrotny spadek w ciągu dekady – 9445 osób). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców daje to średnią wartość 57, podczas gdy w roku 2012 były to 142 osoby. W tym przypadku najniższe współczynniki środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców są w gminie Brzozów (32) i Haczów (37 osób), a najwyższe w gminach Domaradz (111)

i Jasienica Rosielna (102), co stanowi znaczne obciążenie budżetu tych samorządów. Jednocześnie połowa tych dodatków na obszarze PGPB dotyczy osób w wieku produkcyjnym.

Tabela 22: Obciążenia społeczne

Wskaźnik	2012	2018	2020	2022
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych	1029	535	418	586
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych na 1000 mieszkańców	15	8	7	9
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej (ogółem)	9445	6272	5008	3656
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej (ogółem) na 1000 mieszkańców	142	95	78	57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.3.5. Finanse publiczne

W kontekście analizy stanu finansów publicznych warto przejrzeć dwa kluczowe wskaźniki dotyczące kondycji finansowej i budżetowej samorządów, a mianowicie **poziom nadwyżki operacyjnej** oraz **poziom zadłużenia**.

Relacja średniej kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących od 2019 dla całego obszaru utrzymuje się na poziomie około 11-13%, by dla roku 2022 uzyskać niski poziom 12,4%, co oznacza, że dochody bieżące są wyższe od wydatków bieżących i pojawia się nadwyżka, którą można wykorzystać zarówno na spłatę zadłużenia czy inwestycje. Im większa część dochodów bieżących pozostaje w dyspozycji samorządu, tym więcej środków może być przeznaczane na spłatę aktualnego zadłużenia oraz na wydatki majątkowe – pożądany zatem jest wzrost wskaźnika i utrzymywanie go na poziomie około 8-10%. Zbyt wysoki wskaźnik może oznaczać natomiast pewną pasywność inwestycyjną i rozwojową samorządów.

W tych oczekiwanych widełkach wartości znajdują się gminy Dydnia i Jasienica Rosielna. Gminy Brzozów i Nozdrzec mają ten wskaźnik nieco zbyt niski (minimalna nadwyżka i niska elastyczność inwestycyjna), natomiast gminy Domaradz czy Haczów, pomimo wysokiej nadwyżki dochodów bieżących wykazują się pewną pasywnością szczególnie w kontekście inwestycji (obie gminy mają niski poziom zadłużenia).

Tabela 23: Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących

Gmina	2012	2018	2020	2022
Powiat brzozowski	4,3	7,6	13,5	12,4

Brzozów	1,5	0,4	6,0	4,7
Domaradz	4,7	8,3	8,5	12,7
Dydnia	9,6	5,15	6,48	8,19
Haczów	11,2	12,1	13,3	17,0
Jasienica Rosielna	5,4	7,8	10,7	7,4
Nozdrzec	1,0	3,6	5,5	5,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Drugi istotny wskaźnik to relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem, który informuje o stopniu pokrycia kwoty długu dochodami ogółem budżetu samorządu. Do 2013 roku włącznie był to wskaźnik ustawowy określający maksymalny limit zadłużenia samorządu na poziomie 60%.

W roku 2022 najwyższe, bardzo ryzykowne wartości, miały gmina Brzozów (27,97%) i Jasienica Rosielna (19,09%), gdzie warto tą sytuację stabilizować i utrzymać zauważalny trend obniżający ten wskaźnik. Szczególnie, że obie te gminy mają niską nadwyżkę dochodów, co zwiększa ryzyko budżetowe. Pozostałe gminy utrzymują wskaźnik na bezpiecznym poziomie 5% i poniżej.

Tabela 24: Relacja kwoty zadłużenia do dochodów ogółem

Gmina	2012	2018	2020	2022
Powiat brzozowski	7,40	9,34	5,36	3,63
Brzozów	53,10	41,17	31,36	27,97
Domaradz	25,14	14,10	7,01	1,81
Dydnia	35,25	15,37	7,83	5,40
Haczów	11,49	7,88	5,81	3,40
Jasienica Rosielna	35,59	19,84	24,68	19,09
Nozdrzec	18,84	10,53	5,74	2,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.3.6. Wsparcie inwestycyjne

W gminach Brzozów, Domaradz i Nozdrzec oraz w starostwie Powiatu brzozowskiego wyodrębnione zostały stanowiska w zakresie wspierania przedsiębiorczości, a w pozostałych gminach takie stanowisko jest planowane, a obecnie proponowane jest wsparcie urzędnika w niektórych czynnościach, np. przy wypełnianiu wniosku o założenie działalności gospodarczej w CEiDG czy w kwestiach podatkowych. Ponadto

Gmina Dydnia realizuje projekt „Wysokie standardy obsługi inwestora w samorządach województwa podkarpackiego”.

Na obszarze PGPB w 2022 roku oddano do użytku 3672 m² nowej powierzchni komercyjnej, z czego 3463 m² jako budynki handlowo-usługowe (PKOB 1230), a 209 m² jako zbiorniki, silosy i budynki magazynowe (PKOB 1252), zapewniając dodatkową przestrzeń do prowadzenia działalności gospodarczej. Jednak ilość ta jest nadal niższa niż na obszarach podobnych w ostatnich latach, co biorąc pod uwagę konieczność zwiększenia aktywności gospodarczej lokalnej społeczności, powoduje stale duże zapotrzebowanie na takie inwestycje.

Teren PGPB obejmuje Specjalna Strefa Ekonomiczna (SSE) EURO-PARK MIELEC, która powstała w 1995 roku i była pierwszą tego typu w Polsce¹². SSE EURO-PARK MIELEC obejmuje grunty w południowo-wschodniej Polsce o łącznej powierzchni prawie 1400 ha – do jej obrębu przypisano powiaty w województwach: podkarpackim (bieszczadzki, brzozowski, dębicki, jarosławski, jasielski, kolbuszowski, krośnieński, leski, leżajski, lubaczowski, łańcucki, mielecki, przeworski, ropczycko-sędziszowski, rzeszowski, sanocki, strzyżowski oraz dwa miasta na prawach powiatu: Krosno i Rzeszów) i lubelskim (lubartowski, lubelski, świdnicki i jedno miasto na prawach powiatu – Lublin). SSE z rozwijającą się infrastrukturą transportową (A4, S19, E30, Porty Lotnicze: Rzeszów-Jasionka, Lublin-Świdnik) oraz inwestycyjną (gotowe tereny i obiekty przemysłowe) tworzy warunki dla rozwoju konkurencyjnych przedsiębiorstw i ich rozwoju. W chwili obecnej na obszarze PGPB nie są realizowane żadne inwestycje w ramach SSE. Brak też informacji o innych terenach pod inwestycje na obszarze gmin wchodzących w skład PGPB.

Wg raportu z badania pn. „Oferta Instytucji Otoczenia Biznesu dla przedsiębiorców województwa podkarpackiego”¹³ na obszarze PGPB nie funkcjonują aktualnie instytucje otoczenia biznesu (IOB), najbliższej zlokalizowane znajdują się w Krośnie i Sanoku. Przedsiębiorcy korzystają najczęściej ze wsparcia jakie mają w ofercie Powiatowy Urząd Pracy w Brzozowie, Cech Rzemiosł Różnych w Brzozowie, Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, a także sięgają również do oferty regionalnej Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego.

Tabela 25: Lista instytucji otoczenia biznesu (IOB)

L.p.	Nazwa IOB
1.	Powiatowy Urząd Pracy w Brzozowie
2.	Cech Rzemiosł Różnych w Brzozowie
3.	Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale

¹² <https://arp.pl/pl/sse/europark-mielec/euro-park-mielec-obszar-zaradzajacy/>

¹³ Raport końcowy: Oferta Instytucji Otoczenia Biznesu dla przedsiębiorców województwa podkarpackiego, grudzień 2023

4.	Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego
5.	Krośnieński Inkubator Technologiczny KRINTECH sp. z o.o.
6.	Regionalna Izba Gospodarcza w Sanoku

Źródło: opracowanie własne

Na obszarze PGPB od 2006 roku funkcjonuje również Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”, jako specyficzna instytucja zarządzająca i – na podstawie lokalnej strategii rozwoju – pozyskująca i dystrybuująca fundusze na realizację działań lokalnych, w tym w zakresie gospodarczym.

Celem LGD Ziemia Brzozowska jest działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, w tym aktywizowanie społeczności lokalnych, rozwój turystyki i agroturystyki oraz realizacja celów strategicznych¹⁴, tj. poprawa jakości życia, pracy oraz wzmocnienie kapitału społecznego, m.in. poprzez rozwój infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej oraz spędzania czasu wolnego, a także wspieranie przedsiębiorczości mieszkańców i powstawania miejsc pracy z możliwością wykorzystania lokalnego potencjału i rozwiązań innowacyjnych.

3.3.7. Podsumowanie wymiaru gospodarczego

Z punktu widzenia przeprowadzonych badań i analiz własnych w trakcie procesu, obszar **rynku pracy** powinien być ważnym obszarem zainteresowania strategicznego, omawianym i wykazywanym w toku prac. Szczególnie w kontekście dwóch zjawisk – **wysokiego bezrobocia** pomimo tzw. rynku pracownika i niskiej zastępowalności pokoleń na rynku pracy, oraz **słabszej jakości ofert pracy** dostępnej dla mieszkańców obszaru PGPB. Składa się na to przede wszystkim niska atrakcyjność wynagrodzeń lokalnej gospodarki, przy średniej aktywności gospodarczej.

Dostępność i jakość oferowanych miejsc pracy to jedno z podstawowych wyzwań w kontekście rozwoju całego obszaru, gdyż nie są one na zadowalającym poziomie, jednocześnie zwiększając dystans do innych ośrodków. Dostępność ofert pracy jest względnie niska i utrudnia elastyczność i konkurencyjność pracowników. Negatywnie wygląda jakość oferowanej pracy wyrażona w przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu brutto, stanowiącym około 75% średniego wynagrodzenia w Polsce.

W kontekście rynku pracy zauważalny i bardzo niepokojący jest także **stały spadek nominalnej liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym**. Wynika to ze stałego

¹⁴ Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2029 dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” obejmującego obszar 6 gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec; stanowiąca Załącznik nr 7 do uchwały nr 151/2023 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” z dnia 30.08.2023 r.

zmniejszania się liczby mieszkańców na terenie obszaru (depopulacja) oraz zmiany struktury w kontekście starzenia (zasilanie grupy mieszkańców w wieku poprodukcyjnym). To bardzo negatywny trend w kontekście rozwoju gospodarczego w oparciu o lokalny kapitał ludzki.

Niepokojące mogą być również bardzo **wysokie wskaźniki stopy bezrobocia**. Wskaźniki te mają znaczenie jako podstawowe dla oceny sytuacji na rynku pracy, gdyż wskazuje na poziom dostosowania popytu do podaży siły roboczej. W ostatnim okresie zwiększył się również poziom bezrobocia wśród osób wchodzących na rynek pracy, a więc grupy wymagającej szczególnej uwagi, stanowiącej o przyszłości i potencjale rozwoju gospodarczego i społecznego obszaru.

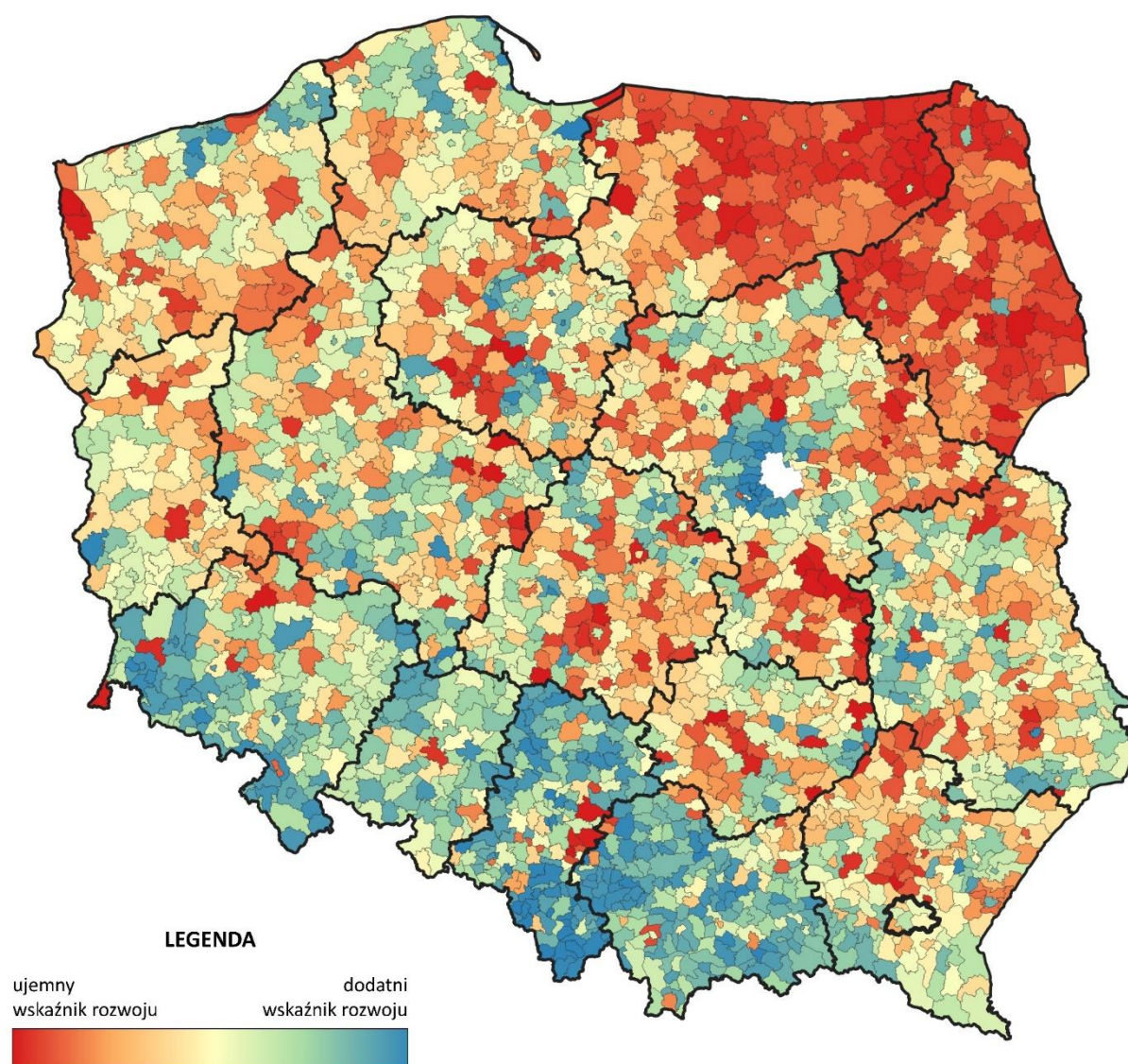
Zarówno **przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców**, konkurencyjność i dywersyfikacja rynku, ale też dostępność zasobów do prowadzenia działalności czy dostępność do usług doradczych, prawnych i finansowych są poniżej średniej dla podobnych obszarów, generując niską zdolność do samodzielnego tworzenia nowych, atrakcyjnych miejsc pracy (przedsiębiorczość).

W całości ma to z kolei przełożenie na niewystarczające **sytuacje budżetowe** gmin i powiatu, gdyż kwota wpływów do ich budżetów z udziałów we wpływach budżetu państwa z PIT i CIT jest pochodną dochodów osiąganych przez mieszkańców i przedsiębiorstw – powodując ryzyko wpadnięcia w błędne koło negatywnej sytuacji gospodarczej i jej dalsze pogłębianie.

3.4. WYMIAR ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY

Środowiskowo-przestrzenny wskaźnik rozwoju obszaru wskazuje, iż sytuacja w roku 2022 na obszarze PGPB jest neutralna lub lepsza niż średnia dla grupy referencyjnej (najlepsza w gminie Brzozów).

Rysunek 14: Środowiskowo-przestrzenny wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Diagnoza wymiaru środowiskowo-przestrzennego obszaru PGPB obejmuje analizę sytuacji wynikającej z położenia obszaru i charakterystyki środowiska naturalnego, a także procesów zachodzących w zakresie turystyki, rekreacji i kultury, mobilności, odnawialnych źródeł energii i rewitalizacji przestrzeni.

Celem diagnozy sytuacji środowiskowo-przestrzennej jest uchwycenie specyfiki przestrzennej i geograficznej wpływającej na pozostałe wymiary – społeczny i gospodarczy. Elementy te stanowią podstawę do generowania produktów i usług i prowadzenia działalności publicznej i gospodarczej, bazę do rozwoju turystyki, rekreacji, oferty kulturalnej, poprzez atrakcyjność przestrzeni, ale także konieczność zapewnienia odpowiedniej dostępności komunikacyjnej, zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej, co w całości tworzy przestrzeń do funkcjonowania mieszkańców.

3.4.1. Uwarunkowania rozwoju wynikające z położenia obszaru w regionie i kraju

Obszar PGPB położony jest środkowej części województwa podkarpackiego. Partnerstwo znajduje się na terenie głównie Pogórza Dynowskiego, a także częściowo Pogórza Przemyskiego (część na wschód od Sanu), oraz Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej (południowa część gminy Haczów). Od południa obszar Partnerstwa graniczy z powiatem sanockim, od wschodu z powiatem przemyskim, od północy z powiatem rzeszowskim, od północno-zachodu z powiatem strzyżowskim, a od zachodu z powiatem krośnieńskim.

Obszar PGPB znajduje się na górskich obszarach funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym. Ponadto Gmina Dydnia, znajduje się na terenie przygranicznego obszaru funkcjonalnego. Gminy Haczów, Jasienica Rosielna, Brzozów znajdują się na terenie wiejskiego obszaru funkcjonalnego uczestniczącego w procesach rozwojowych. Gminy Dydnia, Nozdrzec i Domaradz znajduje się na terenie wiejskiego obszaru funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych¹⁵.

Obszar PGPB znajduje się na terenie dwóch obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym:

- Gminy Haczów i Brzozów – znajdują się na Obszarze Funkcjonalnym Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej
- Gminy Jasienica Rosielna, Dydnia, Nozdrzec i Domaradz – znajdują się na obszarze funkcjonalnym Pogórzy Karpackich¹⁶.

Najbliższym ośrodkiem o znaczeniu wojewódzkim jest Rzeszów¹⁷, a najbliższym ośrodkiem o znaczeniu regionalnym jest Krosno. Sanok jest ośrodkiem miejskim o znaczeniu lokalnym, podobnie jak mniejsze od niego Brzozów, oraz Strzyżów. Brzozów jest ośrodkiem powiatowym, natomiast pozostałe gminy PGPB znajdują się również w zasięgu oddziaływania sąsiednich ośrodków powiatowych – Krosna, Sanoka oraz Strzyżowa.

Z perspektywy regionu, obszar PGPB jest trudny do sklasyfikowania. Nie jest częścią turystycznych Bieszczadów, ani obszarów typowo górskich. Znajduje się również poza zasięgiem rozwijającego się gospodarczo OF Rzeszowa. Obszar ten często definiowany jest jako „coś pomiędzy”. Między Rzeszowem a Bieszczadami, między Krosnem a Sanokiem, między Sanem a Wisłokiem. W związku z tym obszar PGPB dąży do zdefiniowania swojej roli i pozycji w strukturze lokalnej i regionalnej.

¹⁵ Na podstawie Planu Zagospodarowania Województwa Podkarpackiego – 2030

¹⁶ j.w.

¹⁷ Na podstawie Koncepcji Zagospodarowania Kraju 2030

3.4.2. Środowisko przyrodnicze – zasoby i przyrodnicze uwarunkowania rozwoju

Obszar PGPB charakteryzuje się bogatymi walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi. Udział powierzchni obszarów cennych przyrodniczo prawnie chronionych w powierzchni samorządów kształtuje się na poziomie 48% i jest wyższy niż dla województwa podkarpackiego. Najwyższy odsetek terenów chronionych znajduje się w gminie Dydnia (85,5%), a najniższy w gminie Domaradz (8,7%).

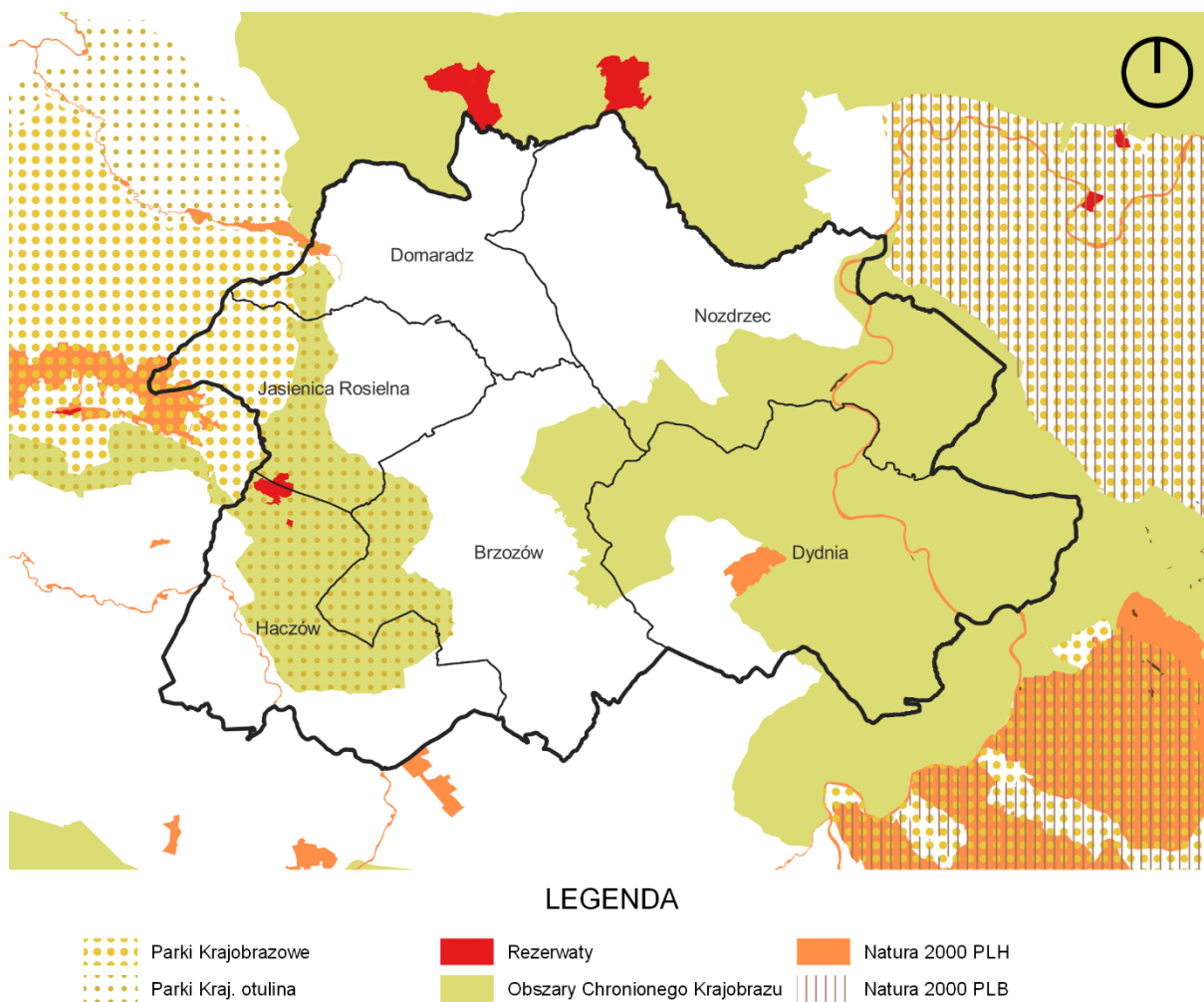
Tabela 26: Obszary prawnie chronione

Obszar	udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem 2022 [%]
Województwo podkarpackie	44,9
Obszar PGPB	48,0
Brzozów	29,9
Domaradz	8,7
Dydnia	85,5
Haczów	45,9
Jasienica Rosielna	53,3
Nozdrzec	40,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL 2022

Na terenie PGPB znajduje się jeden park krajobrazowy: Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy, który położony jest we zachodniej części gminy Jasienica Rosielna i Domaradz i rozciąga się na zachód wzdłuż granicy powiatów krośnieńskiego i strzyżewskiego.

Rysunek 15: Formy ochrony przyrody

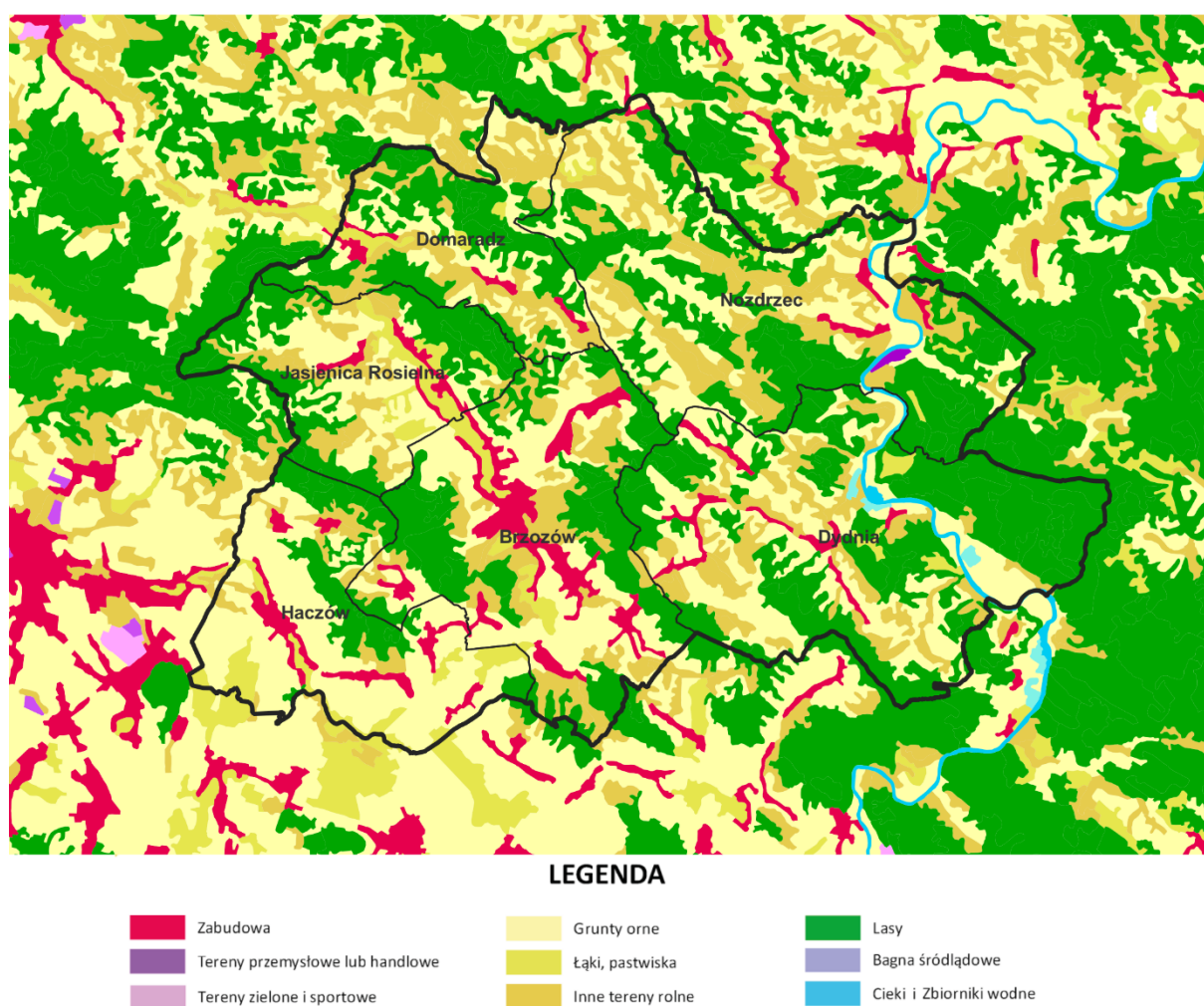
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

Wzdłuż biegu Sanu w gminach Dydnia i Nozdrzec znajduje się Wschodnio beskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu. W zachodniej części obszaru, w gminach Haczów, Brzozów, Jasienica Rosielna i Domaradz, znajduje się Czarnorzecki OChK.

Na tym terenie znajduje się też kilka obszarów Natura 2000 z tzw. dyrektywy siedliskowej (PLH): Rzeki San oraz Wisłok Środkowy z dopływami. W gminie Dydnia znajduje się obszar Natura 2000 „Kościół w Dydni” utworzony w celu ochrony norka dużego *Myotis myotis*, którego kolonia rozrodcza liczy tu ok. 400 osobników. W zachodniej części gminy Jasienica Rosielna znajduje się obszar Natura 2000 „Ostoja Czarnorzecka” chroniący siedliska leśne.

Na terenie PGPB znajdują się dwa cenne rezerваты przyrody „Kretówki” i „Cisy w Malinówce”. Oba chronią naturalne stanowiska cisa pospolitego.

Rysunek 16: Klasy pokrycia terenu

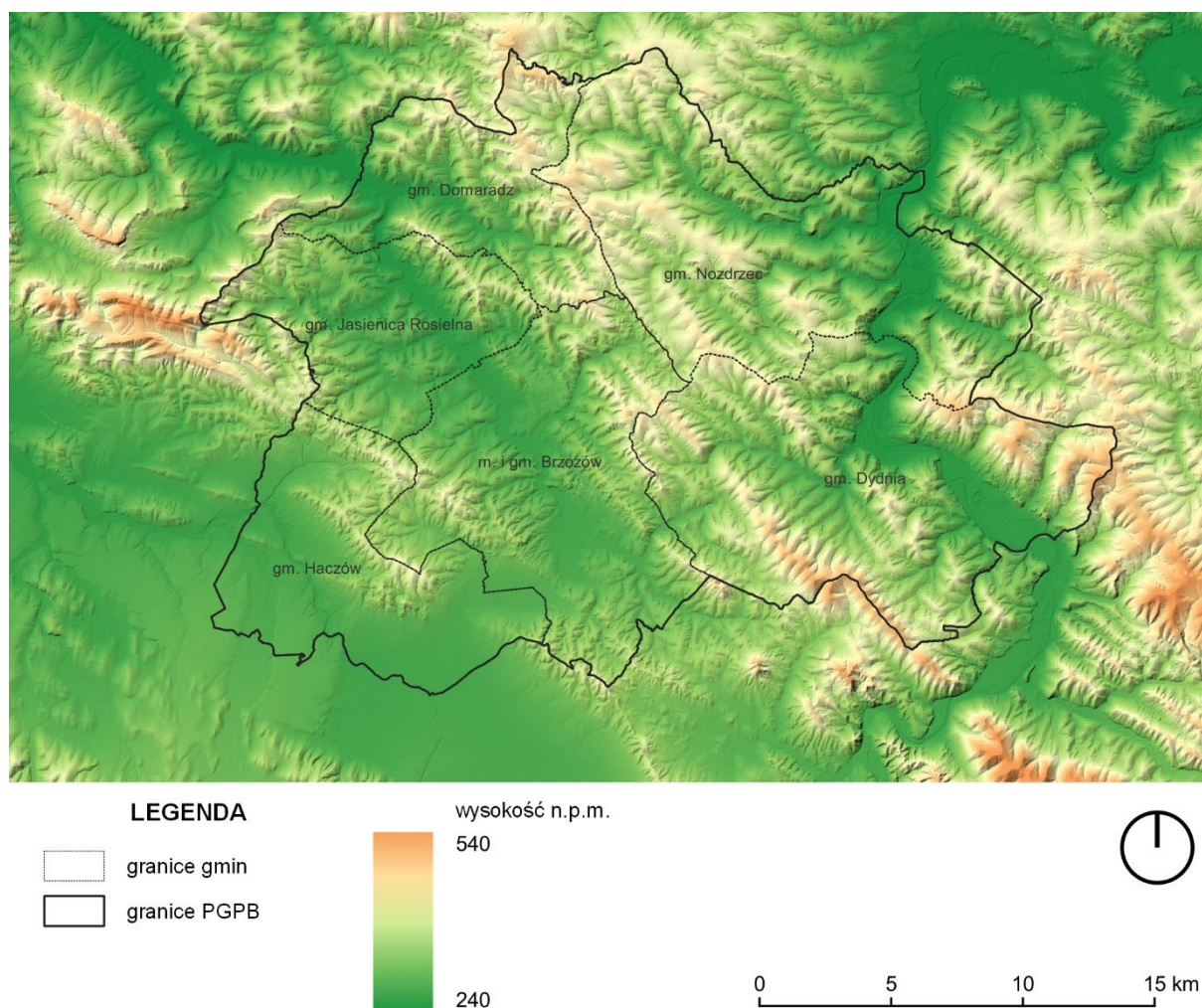

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CLC_2018. Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki projektu zostały pozyskane ze strony internetowej Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska clc.gios.gov.pl

Średnia lesistość tego terenu wynosi 31%. Największe kompleksy leśne znajdują się w gminach Dydnia (44% lesistości), najmniejsze w gminie Haczów (17%).

Krajobraz obszaru PGPB tworzą tereny podgórskie z dużymi kompleksami leśnymi. Dominującym zbiorowiskiem roślinnym jest podgórska forma buczyny karpackiej. Wyróżnia się bogatą rzeźbą terenu oraz mozaiką ekosystemów polnych, łąkowych, leśnych, wodnych, zadrzewień śródpolnych i miedz. Na duże walory krajobrazowe tego terenu wpływa rozdrobniona i w dużym stopniu ekstensywna gospodarka rolna, zwłaszcza prowadzona na trwałych użytkach zielonych. Niewysokie wzgórza, naturalne lasy, nieuregulowane górskie rzeki i strumienie, są atutem w budowaniu oferty turystycznej i poprawie jakości życia mieszkańców obszaru.

Rysunek 17: Ukształtowanie terenu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie NMT GUGIK

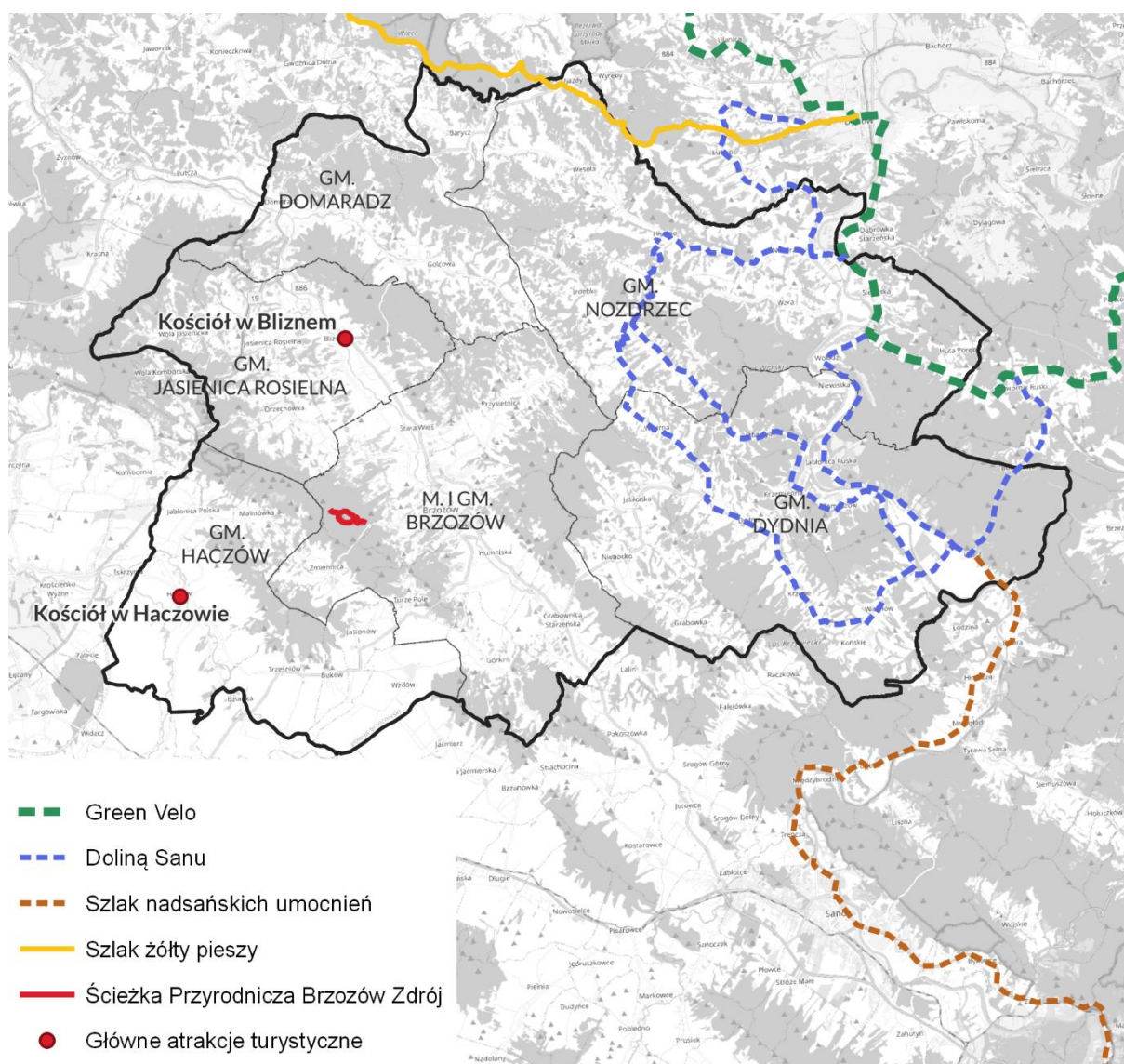
Najwyższe wzniesienie obszaru PGPB to Krztów (530 mnpm) w gminie Dydnia. Najniższy punkt to dno doliny Sanu na granicy gminy Nozdrzec (ok 240 mnpm). Wzgórza na obszarze Partnerstwa mają przeważnie wysokość między 350 a 450 mnpm, ich wysokość względna w krajobrazie wynosi od kilkudziesięciu do 200 metrów. Układ pasm górskich Pogórza Dynowskiego i Przemyskiego układa się charakterystyczny i dość regularny sposób. Grzbiety i doliny górskie ciągną się wzdłuż osi północny zachód – południowy wschód. Taki wydłużony diagonalny charakter przyjmuje też zabudowa większości miejscowości na terenie Partnerstwa. Odmienny charakter ma Dolina Sanu, która przecina wschodnią część obszaru z południa na północ, tworząc malowniczą dolinę.

San jest największą rzeką obszaru. Drugą jest Wisłok, płynący przez gminę Haczów. Przez centralną część partnerstwa przepływa Stobnica.

3.4.3. Zasoby dziedzictwa kulturowego, turystyka i rekreacja

Przez teren PGPB przebiegają nieliczne, głównie rowerowe szlaki turystyczne. Najważniejszym szlakiem w regionie jest szlak rowerowy GREEN VELO, przecinający gminę Nozdrzec i łączący się w tym miejscu z doliną Sanu. Ponadto, w okolicy znajduje się szereg szlaków rowerowych o znaczeniu lokalnym i regionalnym jak np. Doliną Sanu, wraz z łącznikami w kierunku Dydni i Nozdrzecz oraz Szlak nadszańskich umocnień Linii Mołotowa. Szlaki te jednak zlokalizowane są wyłącznie we wschodniej części Obszaru. Na Sanie wytyczono szlak kajakowy Błękitny San.

Rysunek 18: Szlaki turystyczne

Źródło: Opracowanie własne na mapy.cz oraz velomapa.pl

Długodystansowe szlaki piesze omijają obszar PGPB. Wzdłuż północnej granicy obszaru prowadzi żółty Szlak Trzech Pogórzy o długości 133 km z Dynowa na zachód

w kierunku Siedlisk k. Tuchowa. Poza tym na terenie gminy Brzozów, znajduje się ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna Brzozów Zdrój. Na terenie partnerstwa rozwija się sieć szlaków Nordic Walking Park, tworzona przez LGD Ziemia Brzozowska. Łączna długość szlaków tego typu w sześciu gminach wynosi 240 km.

Stowarzyszenie Historyczno-Krajoznawcze Ziemi Brzozowskiej zrealizowało inicjatywę pod nazwą „Nieznakowane pieszo-rowerowe trasy turystyczno-krajoznawcze Ziemi Brzozowskiej i Dynowskiej” w ramach projektu „Podkarpackie Inicjatywy Lokalne 2021-2023”, dofinansowanego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030. W ramach projektu wyznaczono 6 nieoznakowanych tras pieszych i rowerowych, po atrakcyjnych zakątkach terenu PGPB.

Ponadto przez teren partnerstwa prowadzi szereg szlaków krajoznawczych: Szlak Pątniczy Pogórza, Szlak Miejsc Pamięci Narodowej, Szlak Architektury Drewnianej – trasa 1 i trasa 2, Szlak Światowego Dziedzictwa Naturalnego i Kulturalnego UNESCO, Szlak Ikon.

Na terenie PGPB znajdują się wybitne obiekty architektury drewnianej. Obiekty te promuje Szlak Architektury Drewnianej, który w na Podkarpaciu liczy ponad 130 unikatowych obiektów. Wśród jego atrakcji znajdują się kościoły, cerkwie, skanseny, zespoły zabudowy małomiasteczkowej, dworki i pałace. Niewątpliwie jednak wyróżnikami Szlaku są obiekty UNESCO. Podkarpackie obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO to dwa kościoły w Bliznem i Haczowie (oba na terenie PGPB) oraz cztery cerkwie (poza obszarem PGPB), w Chotyńcu, Radrużu, Smolniku i Turzańsku.

Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Haczowie to największy w Polsce i w Europie drewniany gotycki kościół. Świątynia została wzniesiona w pierwszej połowie XV w. W 1494 ozdobiono ją monumentalną polichromią. W roku 2003 kościół został wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO z następującym uzasadnieniem: „Najstarszy, największy i najlepiej zachowany gotycki kościół drewniany konstrukcji zrębowej w Europie, praktycznie niezmieniony pod względem konstrukcyjnym, z bogatym wystrojem malarskim i rzeźbiarskim; czytelne nawarstwienia form architektonicznych i dekoracyjnych od XV do XIX w.”

Kościół Wszystkich Świętych w Bliznem również wpisany na listę UNESCO jest jednym z najcenniejszych obiektów drewnianej architektury sakralnej w Polsce. Zbudowano go przed 1470 rokiem w konstrukcji zrębowej z bali jodłowych. Wnętrze zdobią cenne polichromie. Uzasadnienie wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – doskonale zachowana substancja architektoniczna, niezwykle bogate wyposażenie ruchome, unikatowy zespół malowideł ściennych o wybitnych walorach artystycznych oraz unikalne otoczenie - m.in. zespół XIX w. zabudowań plebańskich.

Wybrane obiekty zabytkowe oraz atrakcje turystyczne i obiekty rekreacyjne obszaru PGPB:

Brzozów: Barokowa Bazylika Mniejsza w Brzozowie, Ratusz Miejski w Brzozowie, Rokokowa bazylika w Starej Wsi, Drewniany kościół gotycki w Humniskach, Budynek dawnego Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" w Brzozowie, Neogotycki spichlerz dworski w Zmiennicy, Kościół parafialny pw. Św. Trójcy w Zmiennicy, Drewniany kościół w Górkach, Neogotycki kościół pw. św. Mikołaja i św. Józefa w Grabownicy Starzeńskiej; Kompleks Sportowo-Rekreacyjny Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Brzozowie; Muzeum Regionalne.

Haczów: Kościół w Haczowie - zabytek z listy UNESCO; Zespół dworski, Zabytkowy Cmentarz, Trześniewo – zespół dworski; Wzdów – pałac Ostaszewskich; Jasionowo – zespół dworski.

Domaradz: Zabytkowy kościół Św. Jana Chrzciciela w Centrum Domaradza z drugiej połowy XIV; Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej; Drewniany dwór; Kościółek filialny na Zatyłu; Punkt widokowy - piękny widok z drogi Domaradz – Przemyśl; Góra Chyb – najwyższe wzniesienie w Domaradzu, na jego szczycie planowana jest budowa 177 metrowego krzyża; Kościółek filialny na Górze; Zabytkowy kościół w Golcowej; Punkt widokowy - Golcowa Nowiny; Kościół w Baryczy.

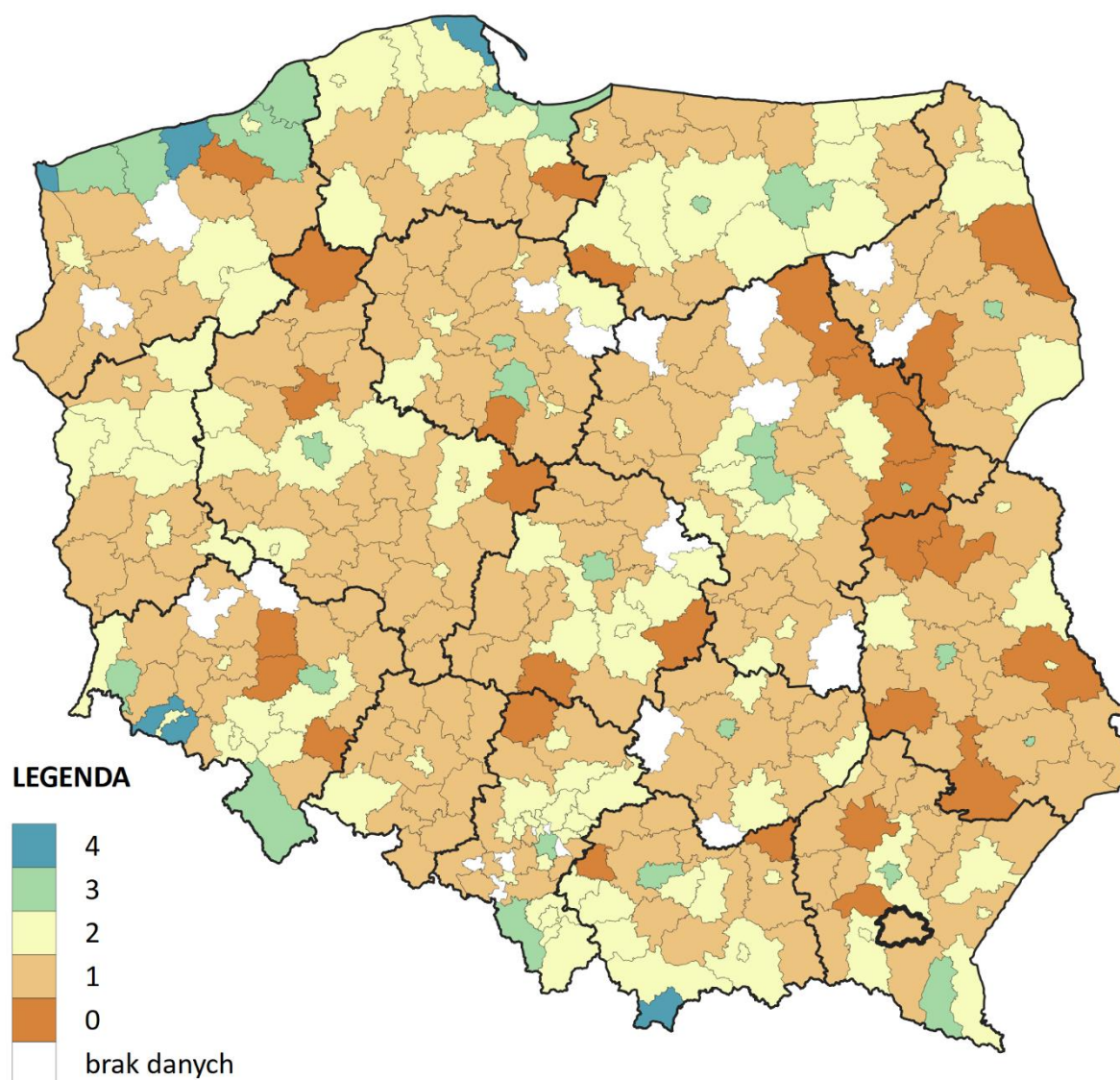
Jasienica Rosielna: Kościół Wszystkich Świętych w Bliznem- zabytek z listy UNESCO; Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP; Dwór w Jasienicy Rosielnej, Zalew w Bliznem i park podworski, Góra Św. Michała w Bliznem; Wzgórze Połom; Cmentarz Żydowski, Obelisk w Orzechówce; basen kryty: Zespół Szkół w Bliznem.

Nozdrzec: Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Św. Klary w Hłudnie; Schron bojowy w Hucie Poręby; Zespół dworsko-parkowy w Izdebkach.

Dydnia: Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Michała Archaniola i św. Anny, Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Jabłonce; Cerkiew grekokatolicka parafialna p.w. Wniebowzięcia Pańskiego, obecnie filia Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku w Uluczu, Cerkiew grekokatolicka p.w. św. Michała w Grabówce; Klasycystyczny dwór w Dydni; Zespoły dworsko-parkowe w Jabłonce, Końskiem. Krzemiennej, Nibocku, Niewistce, Temeszowie, Witryłowie, Wydrnej.

Łącznie na terenie PGPB znajduje się ponad 100 zabytków wpisanych do rejestru. Są to zabudowania sakralne, dworskie i gospodarcze. Na terenie PGPB znajduje się kilka bardzo ciekawych zespołów dworsko-parkowych. W miejscowościach PGPB wciąż można zaobserwować liczne przykłady tradycyjnego budownictwa drewnianego, zarówno mieszkalnego jak i gospodarczego. Niestety zasób ten jest uszczuplany, przez nieumiejętnie prowadzony remonty i przebudowy, oraz przez opuszczenie i zaniedbanie. Ponadto na terenie PGPB znajdują się liczne zabytkowe kapliczki i cmentarze.

Rysunek 19: Wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS oraz metodyki A. Szromka

Wskaźnik Schneidera – wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych dla obszaru powiatu brzozowskiego, wynosi 64,46. Jest to 14 razy mniej niż średnia dla Polski (905,40) oraz 9 razy mniej dla Podkarpacia (581,01¹⁸¹⁹). Świadczy to o braku turystyki masowej oraz wskazuje na możliwość zwoju turystyki kwalifikowanej. Należy też zauważyć, że do wskaźnika nie uwzględnia się noclegów na biwakach i polach namiotowych oraz w gospodarstwach agroturystycznych. W 2022 roku wskaźnik dla powiatu nie wrócił do poziomu sprzed pandemii COVID 2019 – 85,10; 2020 – 62,59; 2021 – 66,18. Wskaźniki dla Polski i Podkarpacia odbudowują się

¹⁸ Na podstawie LSR Ziemia Brzozowska 2023-2029.

¹⁹ GUS BDL 2022

szybciej (Polska 2019 – 929,18; Podkarpackie 2019 – 609,66). Również stopień wykorzystania obiektów noclegowych jest niewysoki. Dla Podkarpacia wynosi on 35,2% a dla obszaru PGPB 11,4%. Na terenie PGPB znajdują się szacunkowo ok. 14 gospodarstw agroturystycznych. Na terenie PGPB dostępnych jest 160 miejsc noclegowych we wszystkich typach obiektów posiadających co najmniej 10 łóżek. W 2019 roku ta liczba wynosiła 271. Widać, że po pandemii COVID turystyka pobytowa odbudowuje się znacznie wolniej niż w bardziej atrakcyjnych turystycznie częściach Podkarpacia.

3.4.4. Dostępność komunikacyjna zewnętrzna

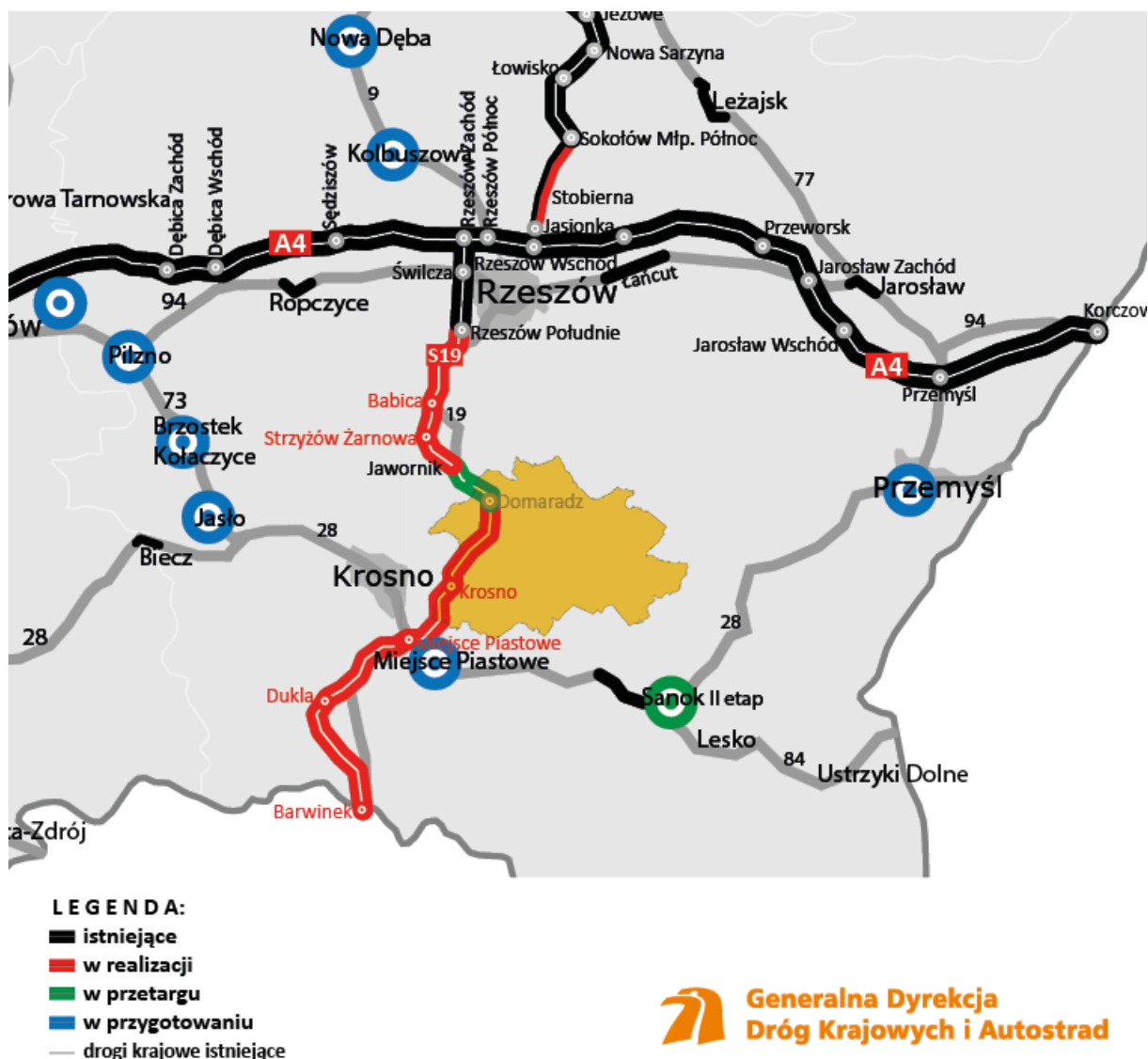
Jednym z głównych wyzwań przed jakimi stoi PGPB jest przeciwdziałanie wykluczeniu komunikacyjnemu i peryferyjności transportowej. W ostatnich latach systematycznie spada syntetyczny wskaźnik dla Obszaru Dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna) (-0,15 w 2022 r). Oznacza to, że obszar PGPB rozwija się wolniej w zakresie dostępności komunikacyjnej niż obszary referencyjne na terenie całego kraju.

Brzozów jako ośrodek powiatowy charakteryzuje się ujemnym i pogarszającym się syntetycznym wskaźnikiem dostępności komunikacyjnej²⁰ – w 2022 roku wartość wskaźnika wynosiła -0,19. Oznacza to, że średnia dostępność innych gmin miejsko-wiejskich o umiarkowanej funkcji rolniczej w grupie porównawczej jest lepsza i rozwija się szybciej niż w Brzozowie. Wskaźnik ten w sposób syntetyczny uwzględnia takie wskaźniki jak długość i jakość sieci dróg, dostępność indywidualnych środków transportu, rozwój alternatywnych rozwiązań komunikacyjnych, dostępność kolei i skalę ruchu turystycznego. Wskaźnik syntetyczny dostępności komunikacyjnej całego obszaru PGPB również stale maleje i w 2022 roku wynosił -0,15.

Szkielet drogowy obszaru PGPB stanowią drogi wojewódzkie nr 884, 886, 887 i 835. W zachodniej części obszar PGPB przecina DK 19. Obecnie trwają prace nad budową S19 (Via Carpatia). Droga przebiegać ma przez Litwę, Polskę, Słowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię i Grecję, stanowiąc szlak transportowy prowadzący wzdłuż granicy wschodniej UE. DK 19 a wkrótce S19 stanowi komunikacyjne okno na świat obszaru PGPB. Na terenie PGPB nie ma innych dróg krajowych.

²⁰ Źródło: partnerstwa.monitorrozwoju.pl

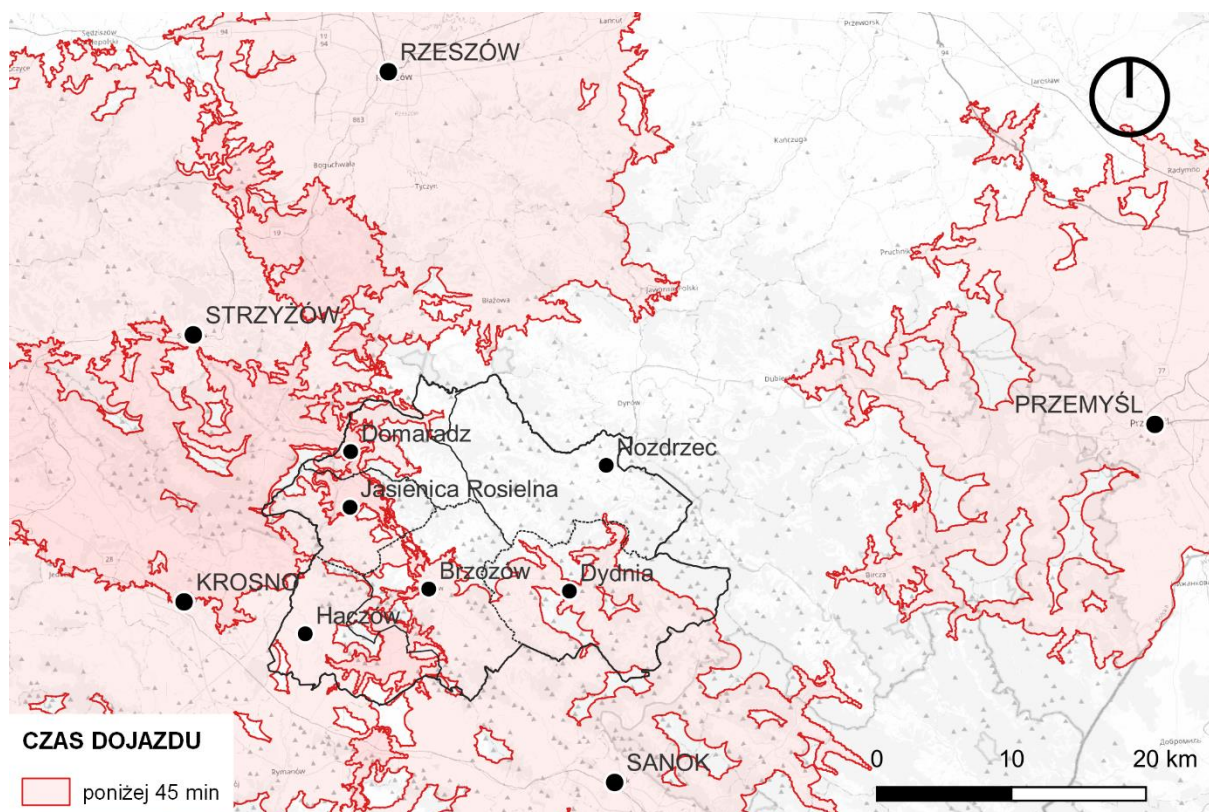
Rysunek 20: Obszar PGPB na tle planu budowy dróg krajowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie planu budowy dróg krajowych GDDKiA

Dojazd z terenu PGPB do Rzeszowa zajmuje od 40 min (Domaradz), do ponad ok. 1h (Brzozów, Dydnia, Haczów. Trasa Brzozów-Krosno lub Sanoka zajmuje ok. 30 min. Podróż z Brzozowa do Warszawy zajmie minimum 4h15min, a do Krakowa 2h40min.

Rysunek 21: Czas dojazdu do sąsiednich miast powiatowych

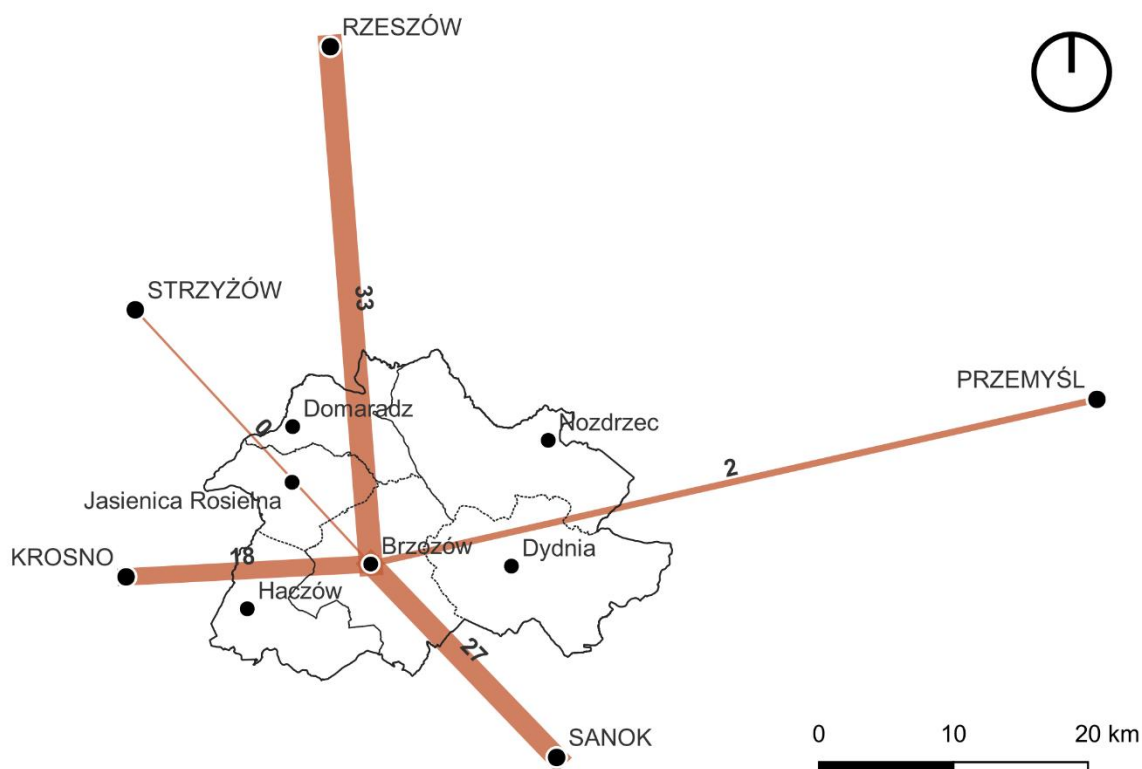
Źródło: Opracowanie własne na podstawie TravelTime

Na terenie PGPB nie istnieje infrastruktura kolejowa. Najbliżej położoną stacją kolejową posiadającą połączenia między regionalne jest Krosno, jednak ze względu na słabą ofertę połączeń i długie czasy przejazdu, głównym węzłem kolejowym obsługującym obszar PGPB jest Rzeszów.

3.4.5. Transport zbiorowy

Brzozów jest głównym węzłem przesiadkowym komunikacji autobusowej na terenie powiatu. Na terenie powiatu brzozowskiego nie funkcjonuje jeden samorządowy operator komunikacji zbiorowej. Gminy świadczą usługi dowozu dzieci oraz osób z niepełnosprawnościami. Transport zbiorowy świadczony jest za pomocą przewoźników prywatnych, których lista jest bardzo długa: BUSIK – busikkrosno.pl; EUROBUS – eurobus.net.pl; GALICJA – galicjaexpress.pl; GUSTEK – gustektrans.pl; JACEK – rozklady.com.pl/rozklad-jazdy-pks-pkp-busy/firma-jacek-2399/brzozow-krosno,11565,4648/; KUDLIK – kudlikbus.pl; MAJA – facebook.com/przewozymaja; MARCEL – marcel-bus.pl; NEOBUS – neobus.pl/o-firmie; PKS JAROSŁAW – pks-jaroslaw.pl. Część operatorów świadczących usługi transportowe, realizuje usługę 9-osobowymi busami w trybie door-to-door.

Rysunek 22: Połączenia autobusowe między Brzozowem a sąsiednimi ośrodkami

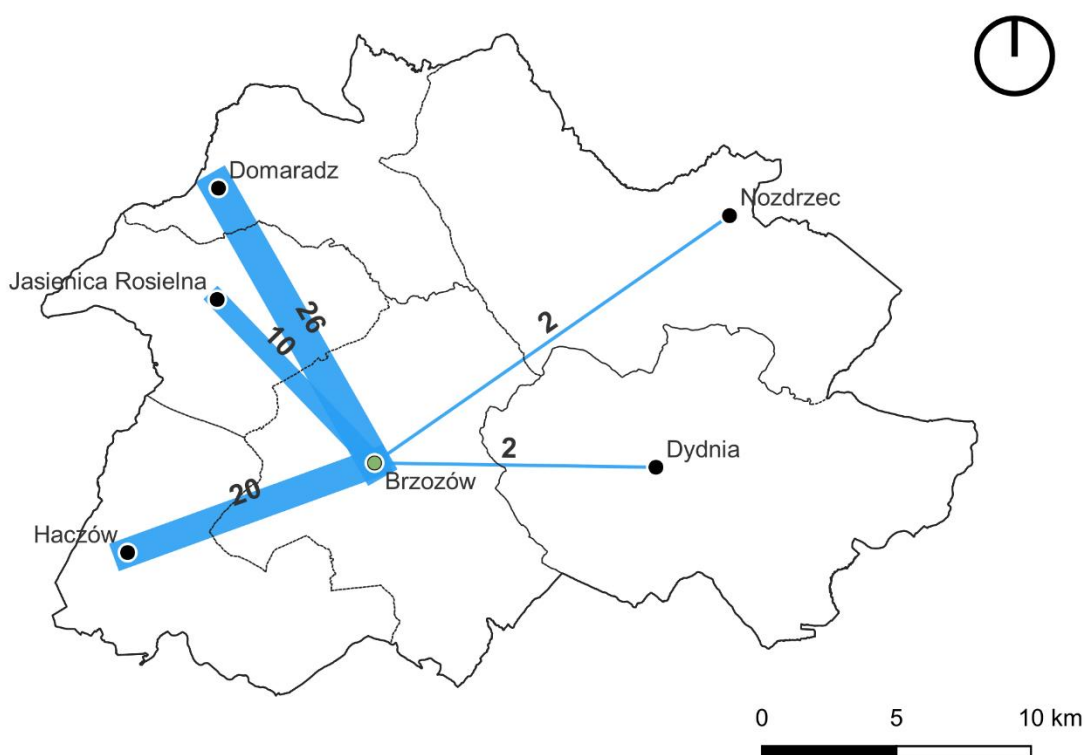

Źródło: Opracowanie własne na podstawie e-podróżnik. Dane dla dnia roboczego

Należy zauważyć, że przewoźnicy świadczą usługi transportowe do ośrodków poza terenem Partnerstwa (Przemyśl, Krosno, Rzeszów, Sanok i inne). Szczególnie dobrze obsłużona jest trasa Rzeszów-Sanok-Bieszczady, prowadząca przez Brzozów DW 886. Nie występują natomiast linie autobusowe ani połączenia operujące wyłącznie wewnątrz Partnerstwa. Komunikacja w obrębie PGPB odbywa się za pośrednictwem tych połączeń. W wybranych relacjach te połączenia są jednak bardzo ubogie. Np. między Brzozowem a Dydnia i Nozdrzecem są dwa połączenia dziennie (trasa Brzozów – Przemyśl). Brzozów i Haczów łączy 20 bezpośrednich połączeń dziennie. Brzozów i Jasienicę Rosielną – 10, a Brzozów i Domaradz 26. Brzozów z Rzeszowem łączy ponad 30 kursów autobusowych obsługiwanych przez różnych operatorów. Czas dojazdu do Rzeszowa wynosi od 60 do 80 minut²¹.

²¹ Dane dla dnia roboczego wg e-podroznik.pl

Rysunek 23: Połączenia autobusowe wewnątrz PGPB

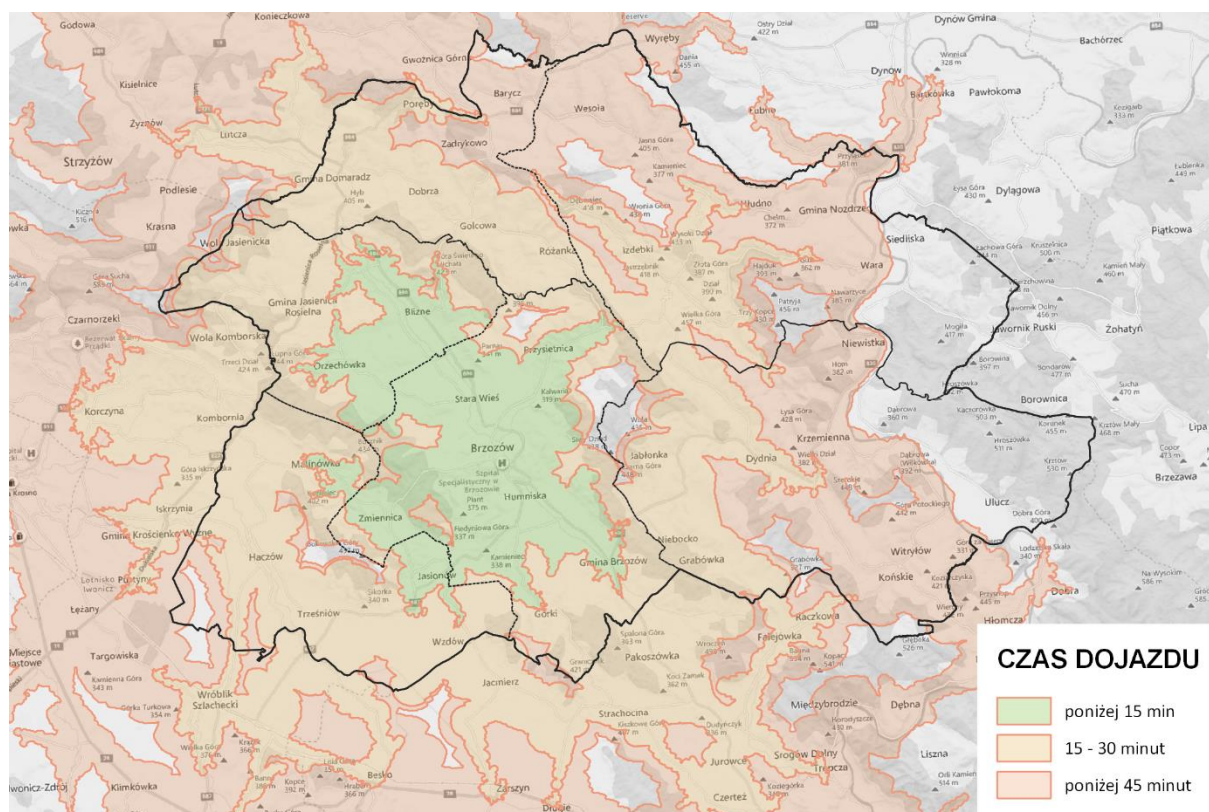
Źródło: Opracowanie własne na podstawie e-podórznik. Dane dla dnia roboczego

Transport zbiorowy na terenie PGPB nie jest zintegrowany w jeden system. W Brzozowie nie ma zintegrowanego centrum przesiadkowego. Niezadowalająca oferta transportu publicznego wpływa na pogłębiające się wykluczenie komunikacyjne całego obszaru. Grupą, która najbardziej cierpi z powodu niedostatecznej lub źle zorganizowanej komunikacji są głównie grupy mało mobilne – młodzież i osoby starsze. Problem swobodnego przemieszczania się np. do szkoły lub osób starszych, np. do usług medycznych, dotyka w znacznej mierze obszarów wiejskich obszarów PGPB.

3.4.6. Transport indywidualny

Samochód pozostaje podstawowym środkiem transportu na terenie partnerstwa. W latach 2012-2022 ilość samochodów na 1000 mieszkańców w powiecie brzozowskim wzrosła o ok. 44% (406 w 2012, 588 w 2022). Ilość samochodów na 1000 mieszkańców w powiecie jest mniejsza niż w województwie podkarpackim (633,6) i Polsce (700,6). Z prawie całego obszaru powiatu można dojechać do Brzozowa w czasie poniżej 40 minut.

Rysunek 24: Czas dojazdu do Brzozowa z terenu PGPB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie TravelTime

Na terenie powiatu nie występują publiczne stacje ładowania samochodów elektrycznych.²²

Na terenie PGPB znajduje się zaledwie 8 km dróg rowerowych z czego większość (6,9 km) w gminie Nozdrzec. W Brzozowie znajduje się 1,1 km DDR. Pozostałe gminy nie posiadają dróg rowerowych. Gęstość sieci dróg rowerowych jest czterokrotnie niższa niż średnia krajowa i trzykrotnie niższa niż średnia wojewódzka.

3.4.7. Infrastruktura techniczna i OZE

Na terenie PGPB rozwija się w znikomym stopniu energetyka słoneczna. Wg danych Urzędu Regulacji Energetyki na terenie powiatu brzozowskiego moc zainstalowana OZE wynosi 0,398 MW. Są to dwie instalacje PVA, obie na terenie gminy Dydnia²³.

Obszar ten posiada warunki do rozwoju energetyki opartej na turbinach wiatrowych – znajduje się w III – korzystnej strefie energetyki wiatrowej.

²² <https://stacjomat.pl/mapa/>

²³ <https://www.ure.gov.pl/download/9/14587/2023-12-31mapanastroneURE.xlsx>

Obszar charakteryzuje się niższym niż średnia krajowa i średnia wojewódzka odsetkiem ludności korzystającej z kanalizacji (Polska 72,3%, województwo podkarpackie 72,9%, obszar PGPB 60,6% - dane BDL za rok 2022).

Tabela 27: odsetek osób korzystających z różnych typów sieci na terenie PGPB

Obszar	ogółem		
	Wodociąg [%]	Kanalizacja [%]	Gaz [%]
Polska	92,5	72,3	55,9
Województwo podkarpackie	81,7	72,9	77,6
Powiat brzozowski	25,2	60,6	81,5
Brzozów	22,9	64,9	91,2
Domaradz	33,7	39,5	69,3
Dydnia	19,1	68,3	71,8
Haczów	12,3	85,2	85,9
Jasienica Rosielna	65,2	74,5	82,4
Nozdrzec	8,1	11,4	61,4

Źródło: Opracowanie własne na BDL 2022

Na terenie PGPB funkcjonuje 14 aglomeracji ściekowych, w tym:

- Aglomeracja Krzemienna z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Krzemienna w gminie Dydnia
- Aglomeracja Nozdrzec z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Nozdrzec
- Aglomeracja Haczów z oczyszczalnią ścieków zlokalizowaną w Haczowie
- Aglomeracja Jasienica Rosielna z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Blizne w Gminie Jasienica Rosielna
- Aglomeracja Domaradz z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Domaradz w gminie Domaradz
- Aglomeracja Brzozów z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Brzozów w gminie Brzozów
- Aglomeracja Grabownica Starzeńska z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Grabownica Starzeńska w gminie Brzozów
- Aglomeracja Turze Pole z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Turze Pole w gminie Brzozów.

Tabela 28: Obciążenie oczyszczalni wyrażone równoważną liczbą mieszkańców

Obszar	Ogółem [osoba – RLM]
Powiat brzozowski	56708
Brzozów	22436
Domaradz	2477
Dydnia	7385
Haczów	9000
Jasienica Rosielna	15000
Nozdrzec	410

Źródło: Opracowanie własne na BDL 2022

Stan i wydajność oczyszczalni na terenie PGPB jest zróżnicowany. Część gmin przygotowuje lub prowadzi prace modernizacyjne. Konieczne są jednak kolejne nakłady służące modernizacji infrastruktury oczyszczania ścieków a także rozbudowie sieci kanalizacyjnej na terenie PGPB. (m.in. oczyszczalnia Brzozów – Borkówka).

Sieć gazowa na terenie PGPB jest dobrze rozwinięta. Odsetek osób korzystających z sieci gazowej wynosi 81,6% (BDL 2022).

Gminy obszaru PGPB cechują się lepszym niż średnia dla Polski i Podkarpacia odsetkiem segregowanych odpadów komunalnych. We wszystkich gminach poza gmina Nozdrzec ten odsetek rośnie w stosunku do 2018 roku.

Tabela 29: Odsetek segregowanych odpadów komunalnych na terenie PGPB

	Ogółem [%]	
	2018	2022
Polska	28,9	39,9
Województwo podkarpackie	27,4	39,9
Powiat brzozowski	42,2	46,2
Brzozów	33,9	37,8
Domaradz	46,6	59,5
Dydnia	44,7	51,1
Haczów	49,3	52,5
Jasienica Rosielna	54,9	59,8
Nozdrzec	58,9	52,8

Źródło: Opracowanie własne na BDL 2022

3.4.8. Planowanie przestrzenne

Obszar PGPB charakteryzuje się bardzo niskim odsetkiem pokrycia powierzchni gmin Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego. Odsetek ten wynosi od 0%

(Jasienica Rosielna) do 0,6% (Brzozów). Wyjątkiem jest gmina Nozdrzec posiadająca 9% pokrycie planami.

Nieco inaczej prezentuje się odsetek inwestycji realizowanych na podstawie ustaleń MPZP. Jak widać Podkarpacie ma niski poziom tego wskaźnika na tle Polski. Na obszarze PGPB wysokość tego wskaźnika jest bardzo niska, również na tle Podkarpacia.

Tabela 30: Udział pozwoleń i zgłoszeń opartych o MPZP w liczbie pozwoleń i zgłoszeń z projektem budowlanym na budowę nowych obiektów budowlanych ogółem

Obszar	2022 [%]
Polska	56,4
Województwo podkarpackie	13,1
Powiat brzozowski	2,5
Brzozów	3,3
Dydnia	9,4
Haczów	1,9

Źródło: Opracowanie własne na BDL 2022

Należy zauważyć, że w związku z wprowadzoną reformą Planowania Przestrzennego i wprowadzeniem Planów Ogólnych, gminy posiadające niski odsetek pokrycia MPZP stracą możliwości prowadzenia polityki przestrzennej po 2025 roku, gdyż nie będzie możliwe wydawanie nowych decyzji o warunkach zabudowy. Wszystkie gminy w Partnerstwie powinny pilnie przystąpić do opracowania Planów Ogólnych, a także MPZP.

Wszystkie Gminy w ramach PGPB posiadają Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Dwie gminy w ramach PGPB prowadziły, procesy rewitalizacyjne. Gmina Brzozów i gmina Haczów posiadały Lokalny Plan Rewitalizacji na lata 2018-2023. Żadna z gmin obszaru nie posiada Gminnego Obszaru Rewitalizacji.

3.4.9. Podsumowanie wymiaru środowiskowo-przestrzennego

Obszar PGPB znajduje się pomiędzy mocnymi i rozpoznawalnymi obszarami funkcjonalnymi województwa podkarpackiego (OF Rzeszowa, OF Krosna, Bieszczady). Obszar PGPB posiada **cenne zasoby przyrodnicze** i liczne tereny chronione. Krajobraz jest łagodny, pagórkowaty i lesisty. Obszar jest bogaty w rzeki i strumienie, jednak boryka się z suszą hydrologiczną. Głównymi rzekami Obszaru PGPB są San i Wisłok.

Obszar PGPB nie jest mocno rozwinięty turystycznie. Baza noclegowa jest skromna, dostosowana do skali ruchu turystycznego. Największymi zasobami turystycznymi regionu są **obiekty sakralne UNESCO**, a także czysta przyroda.

Największe wyzwania w ramach wymiaru środowiskowo-przestrzennego koncentrują się również na **dostępności komunikacyjnej**, głównie wewnętrznej. Deficyty w transporcie publicznym powodują wykluczenie komunikacyjne szczególnie młodych, oraz seniorów.

Poważne wyzwania dotyczą również **gospodarki wodno-ściekowej oraz odnawialnych źródeł energii**, które wymagają rozwoju i modernizacji infrastruktury w celu dostosowania do postępujących zmian klimatu oraz zewnętrznych czynników ekonomicznych.

Obszar PGPB, ze względu na bardzo **niski stopień pokrycia MPZP**, jest narażony na zablokowanie możliwości prowadzenie dotychczasowej polityki przestrzennej, w przypadku nie uchwalenia Planów Ogólnych. Reforma Planowania przestrzennego, w szczególnym stopniu wpływa na takie obszary jak PGPB (opierające politykę przestrzenną o decyzje o warunkach zabudowy).

4. WYNIKI BADAŃ I ANALIZ

4.1. WYMIAR INSTYTUCJONALNY

Dla realizacji zamierzeń strategicznych – wdrażania strategii rozwoju obszaru – niezbędne są odpowiednie instytucje – mające zaplecze, zasoby, narzędzia, kompetencje i motywacje do kompleksowego zarządzania procesem strategicznym.

Do tego niezbędny jest odpowiedni poziom rozwoju instytucjonalnego, rozumianego jako szeroki zakres działań, skupiający się na tworzeniu zasad i mechanizmów mających na celu podniesienie sprawności działania urzędów administracji samorządowej do realizacji zamierzeń strategicznych i współpracy międzypodmiotowej. Dotyczy to przede wszystkim zorganizowania odpowiednich struktur organizacyjnych, właściwych procedur działania, mechanizmów zapewniających udział społeczności lokalnej w zarządzaniu sprawami publicznymi oraz kompetentnych i sprawnych urzędników.

Mając na uwadze zmianę potrzeb społecznych (rozwój społeczeństwa obywatelskiego), a także stały postęp cywilizacyjny, zwłaszcza w sferze informatycznej, ważne jest, aby jednostki administracji samorządowej mogły wypełniać zadania na miarę istniejących i pojawiających się potrzeb. Realizacja tego podejścia nawiązuje m.in. do zasad „nowego zarządzania publicznego” i koncepcji współuczestniczenia obywateli w zarządzaniu sprawami publicznymi.

W tym celu w procesie diagnostycznym przeprowadzona została ankieta wewnętrzna dla przedstawicieli samorządów PGPB. Celem przeprowadzonej analizy rozwoju instytucjonalnego był:

- Przegląd zaplecza instytucjonalnego samorządu
- Analiza poziomu istniejącej i potencjalnej współpracy w ramach obszaru
- Analiza gotowości i zdolności realizacji zadań i projektów strategicznych na poziomie ponadlokalnym

Pod kątem stabilności administracyjnej można stwierdzić, że dla samorządów obszaru PGPB²⁴ średnia rotacja kadr w ostatnich pięciu latach wyniosła do 10% rocznie, z czego w trzech było to mniej niż 5%. Świadczy to zasadniczo o stabilności zaplecza administracyjnego – rekomendowana jest kontynuacja i stabilizacja z punktu widzenia metod zarządzania jednostkami dla działań długoterminowych (rotacja nie sprzyja kontynuacji procesów), szczególnie, że wiąże się z to z koniecznością

²⁴ W ankiecie wzięło udział pięć z siedmiu samorządów obszaru PGPB – bez gmin Domaradz i Jasienica Rosielna

przygotowania nowych pracowników do zadań z uwagi na wysoki udział prowadzonych rekrutacji pracowników.

W większości urzędów pracownicy często dzielą się wiedzą i zastępują na stanowiskach uzupełniając wzajemnie swoje kompetencje i obszary współpracy. Nieco rzadziej tworzą zespoły zadaniowe do realizacji ponadstandardowych zadań. Może wynikać to z braku standardu tworzenia interdyscyplinarnych zespołów – co jest konieczne przy realizacji działań strategicznych na poziomie ponadlokalnym.

W urzędach pracuje średnio około 55 pracowników, z czego najwięcej w Starostwie powiatowym (96), a najmniej w gminie Haczów (38) – wielkość urzędów dostosowana jest do wielkości samorządów i nie zauważa się tutaj odchyleń, brak jest również wyraźnych dysproporcji w potencjale administracyjnym.

W ramach urzędów brakuje powszechnego standardu regularnego spotykania się z przełożonymi i kierownikami – w większości urzędów takie spotkania mają charakter nieregularny lub incydentalny. Tylko w urzędzie gminy Dydnia spotkania takie są regularne co najmniej raz w miesiącu.

Pozytywnie można odczytywać wzmacnianie kompetencji pracowników urzędów – w większości urzędów pracownicy uczestniczą średnio w dwóch szkoleniach rocznie podnoszących ich wiedzę i kompetencje, a aż w dwóch – cztery razy lub więcej (Gminy Brzozów i Dydnia). Jedynie w starostwie powiatowym tych szkoleń jest jedno lub mniej rocznie. Natomiast w większości jednostek nie prowadzi się planu szkoleń będącego wynikiem badania potrzeb szkoleniowych lub kompetencyjnych pracowników, co oznaczać może, że szkolenia mają charakter wyłącznie doraźny i zewnętrzny (pracownicy korzystają w przypadku pojawienia się możliwości szkolenia). Pozytywnym wyjątkiem jest tutaj gmina Brzozów.

Zasoby techniczne i lokalowe urzędów są oceniane zazwyczaj jako wystarczające – pojawiają się indywidualne potrzeby w zakresie dostosowania budynku pod względem dostępności architektonicznej i komunikacyjnej, wymianie wyposażenia biura i sprzętu komputerowego, potrzeb remontowych, w tym zwiększenia powierzchni lokalowej.

W zakresie kadrowym samorządy zazwyczaj nie mają wyraźnych potrzeb – pojawiają się deficyty w obsadzeniu specjalistów w obszarach projektów unijnych, zamówień publicznych, specjalistów w zakresie inwestycji, ale też usług prawnych, pracowników socjalnych czy wsparcia psychologicznego.

Samorządy obszaru PGPB mają szereg doświadczeń we wzajemnej współpracy z pozostałymi samorządami obszaru, w różnych konfiguracjach – przy realizacji pojedynczych projektów i wydarzeń, ale często również w zakresie działań długofalowych. Jednocześnie współpraca ta ma różny charakter, w tym również formalny, poprzez stowarzyszenia komunalne i związki samorządowe (Związek PGPB). Świadczy to o dużym doświadczeniu i potencjalne w kontekście realizacji

działań partnerskich. Najczęstsze obszary tematyczne współpracy to obszary związane z budową dróg i infrastrukturą z jednej strony oraz kulturą z drugiej. Ale często także turystyki i przemysłów czasu wolnego, transportu i komunikacji oraz opieki zdrowotnej.

Samorządy obszaru PGPB utrzymują kontakty wewnętrzne pomiędzy sobą, najczęstsze w kierunku powiatu brzozowskiego i gmin Brzozów, rzadsze z gminami Domaradz i Haczów. Sporadycznie zdarzają się przypadki dotychczasowego nie utrzymywania kontaktów pomiędzy samorządami gminnymi.

Co niezwykle ważne, ogólna atmosfera współpracy oraz poziom zaangażowania włodarzy oceniane są zasadniczo jako dobre lub bardzo dobre. Podejmowane działania dotyczące strategii obszaru PGPB oceniane są jako ważne, ale nie priorytetowe lub priorytetowe.

Jako kluczowe korzyści wymieniane są przede wszystkim możliwości pozyskiwania środków i realizacji wspólnych projektów. Zauważa się też możliwość identyfikacji problemów i potrzeb lokalnych społeczności w ramach diagnozy czy nawiązania współpracy z innymi podmiotami.

Z kolei w zakresie największych wyzwań zdania są podzielone – zwraca się uwagę na kwestie dobrej diagnozy i wyznaczania realnych celów strategicznych mających praktyczny wpływ na życie lokalnych mieszkańców, wyzwania w zakresie zaangażowania społecznego i szerokiej partycypacji, ale też kwestii organizacyjnych i koordynacyjnych.

Przeprowadzone badanie świadczy o wysokim poziomie rozwoju instytucjonalnego i zdolności do przygotowania i wdrożenia strategii terytorialnej, partnerskiej. Dużym plusem są dotychczasowe duże doświadczenia we współpracy, które mogą przełożyć się na dobrą praktykę stosowaną w ramach obszaru PGPB, natomiast wyzwaniem będzie utrzymanie stałej współpracy i stworzenie zespołu i relacji powodujących ich utrzymanie, niezależnie od pragmatycznej perspektywy źródła finansowania.

Rekomendowane jest przygotowanie pakietu rozwiązań wzmacniających zidentyfikowane deficyty, np. poprzez projekt horyzontalny wzmacniający rozwój instytucjonalny i integrację na poziomie Partnerstwa.

Szczegółowe podsumowanie ankiety instytucjonalnej znajduje się w załączniku nr 3 do niniejszego opracowania.

4.2. ANALIZA WZAJEMNYCH POWIĄZAŃ SPOŁECZNYCH, GOSPODARCZYCH, ŚRODOWISKOWYCH

Dla stworzenia strategii obejmującej obszar wykraczający poza jedną gminę konieczne jest zbadanie wewnętrznego potencjału i powiązań pomiędzy jednostkami. w tym celu zbadano opinie różnych grup na temat dostępności różnego rodzaju usług

na terenie swojej gminy (zapewniona podaż na poziomie własnej gminy), dostępności usług poza własną gminą, ale wewnątrz obszaru PGPB (zapewniona podaż na poziomie innej gminy obszaru), oraz braku niektórych usług na tym obszarze PGPB (deficyt podaży).

Celem przeprowadzonego badania było zbadanie przepływów ludzi w zakresie korzystania z usług na obszarze, zdobycie wiedzy na temat powiązań istniejących między samorządami oraz dokonanie samosprawdzenia w zakresie poziomu i charakteru wewnętrznych powiązań funkcjonalnych.

Dane pozyskano na dwa sposoby – z przeprowadzonych badań społecznych, poprzez specjalne pytanie w każdej z ankiet oraz z przygotowanej przez przedstawicieli PGPB samooceny dostępności usług wraz z pogłębioną analizą funkcji obszaru.

4.2.1. Opinie mieszkańców

Z przeprowadzonego badania mieszkańców wynika, że mieszkańcy obszaru na terenie swojej gminy korzystają zazwyczaj z podstawowych usług: edukacji podstawowej, podstawowej opieki medycznej, zakupów podstawowych artykułów, usług budowlanych i transportowych.

Natomiast z wielu usług korzystają poza obszarem swojego zamieszkania, w innej gminie na terenie PGPB, tj. edukacji w szkołach ponadpodstawowych, specjalistycznej opieki zdrowotnej, drobnych usług naprawczych, usług bankowych i finansowych, usług związanych z gastronomią.

Poza terenem PGPB mieszkańcy korzystają z: usług kultury wysokiej, usług kultury popularnej i rozrywki, zakupów artykułów przemysłowych i AGD, doradztwa specjalistycznego, ale też pracy zawodowej.

4.2.2. Opinie liderów

Z badania liderów wynika, że na terenie swojej gminy korzystają oni z usług: edukacji podstawowej, podstawowej opieki medycznej, realizacji własnych pasji i zainteresowań, uprawiania sportu i rekreacji, imprez sportowych, zakupów podstawowych artykułów, drobnych usług naprawczych, usług typu beauty, usług bankowych i finansowych, usług budowlanych i transportowych, ale też pracy zawodowej.

Natomiast z części usług korzystają poza obszarem swojego zamieszkania, w innej gminie na terenie PGPB, tj. edukacji w szkołach ponadpodstawowych i doradztwa specjalistycznego

Natomiast poza terenem PGPB liderzy korzystają z usług: specjalistycznej opieki zdrowotnej, usług kultury wysokiej, usług kultury popularnej i rozrywki, zakupów artykułów przemysłowych i AGD, usług związanych z gastronomią.

4.2.3. Analiza bilansu usług

Podstawowymi i wiodącymi funkcjami na obszarze PGPB są:

- edukacja i wychowanie,
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna,
- administracja – usługi publiczne,
- zapewnienie bezpieczeństwa
- ochrona dziedzictwa kulturowego.

Funkcje te są powtarzalne w każdej jednostce terytorialnej wchodzącej w skład Porozumienia, występują w każdej z gmin i korzystają z nich głównie ich mieszkańcy. Potrzeby mieszkańców w poszczególnych gminach w ramach w/w podstawowych funkcji zaspokajane są na zadawalającym poziomie.

Powiązania funkcjonalne i wzajemne oddziaływania między partnerami PGPB realizowane są w poniższych zakresach:

- **Usługi zdrowotne**

Realizowane są poprzez opiekę ambulatoryjną Niepublicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej zlokalizowanych na terenie gmin oraz Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny Szpital Powiatowy w Brzozowie. Osoby niepełnosprawne z obszaru PGPB mają możliwość uczęszczania i korzystania z usług następujących jednostek opiekuńczo-wychowawczych, tj. Powiatowego Centrum Integracji Społecznej w Orzechówce oraz Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelleksualną Koło w Haczowie, Warsztatów Terapii Zajęciowej w Starej Wsi, DPS dla Dzieci w Starej Wsi, DPS w Brzozowie i ŚDS w Izdebkach. W przypadku osób starszych, samotnych istnieje możliwość całodobowego zakwaterowania w Domu Pomocy Społecznej w Brzozowie.

- **Usługi społeczno-kulturalne**

Świadczone są dla mieszkańców powiatu poprzez Brzozowski Dom Kultury, działające w nim kino oraz Muzeum Regionalne zlokalizowane w ratuszu brzozowskim. Na terenie pozostałych gmin usługi społeczno-kulturalne świadczone są w obiektach gminnych, tj. Gminne Ośrodki Kultury i Wypoczynku oraz Domy Ludowe. Poza wykwalifikowaną kadrą aktywnie udzielają się przedstawiciele organizacji i stowarzyszeń takich jak KGW, OSP. Gminne Ośrodki Kultury i Wypoczynku zlokalizowane w poszczególnych gminach współpracują ze sobą w zakresie organizacji imprez kulturalnych, propagujących lokalne zwyczaje, obyczaje. Jest to

realizowane przy współpracy tych jednostek np. z Lokalną Grupą Działania Ziemia Brzozowska.

- **Rynek mieszkaniowy**

Zdominowany jest przez indywidualne budownictwo mieszkaniowe. Istniejąca na terenie Brzozowa spółdzielnia mieszkaniowa nie pokrywa wszystkich potrzeb w zakresie mieszkalnictwa. Jest to realizowane przez prywatne firmy, które budują mieszkania dla potencjalnych właścicieli. Na terenie pozostałych gmin występuje budownictwo indywidualne z niewielką ilością budynków wielolokalowych po byłych PGR.

- **Bezpieczeństwo**

Realizowane jest poprzez Komendę Powiatową Policji w Brzozowie oraz Komisariaty Policji w poszczególnych gminach. W zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz sytuacji kryzysowych pomoc świadczy Państwowa Powiatowa Straż Pożarna w Brzozowie oraz jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej zlokalizowane w poszczególnych gminach i miejscowościach.

- **Edukacja**

Na obszarze PGPB funkcjonują szkoły średnie, tj. Liceum Ogólnokształcące, Liceum Ekonomiczne, Zespół Szkół Budowlanych, jak również działa Szkoła Muzyczna I st. w Dydni. Usługi opiekuńczo-wychowawcze realizowane są poprzez placówki przedszkolne oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze dla osób niepełnosprawnych. Do placówek tych uczęszczają dzieci i młodzież z terenu powiatu brzozowskiego.

- **Rynek pracy**

Na terenie PGPB jest dość zróżnicowany. Dominują podmioty prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą oraz spółki cywilne. Są one miejscami pracy dla mieszkańców obszaru PGPB. Profil działalności opiera się głównie na handlu, robotach budowlanych i innych drobnych usługach. Niewiele jest dużych i średnich przedsiębiorstw, które zatrudniałyby mieszkańców okolicznych gmin. Na obszarze PGPB funkcjonują głównie firmy handlowe, które prowadzą działalność i jednocześnie posiadają infrastrukturę na terenie kilku gmin powiatu brzozowskiego. Osoby z terenu PGPB poszukujące pracy znajdują pomoc i pośrednictwo w Powiatowym Urzędzie Pracy w Brzozowie oraz w agencjach zatrudnienia.

- **Dziedzictwo kulturowe**

Obszar PGPB jest bogaty w zabytki architektury sakralnej, budynki podworskie oraz charakteryzuje się pięknymi walorami przyrodniczymi. Wszystkie te aspekty łączą mieszkańców obszaru PGPB i przyczyniają się do integracji i poczucia wspólnoty regionalnej. Mieszkańców obszaru łączy również wspólna bogata przeszłość historyczna i społeczna. Warto nadmienić, że najwartościowsze obiekty sakralne wpisane są na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

- **Sport i rekreacja**

Na obszarze PGPB realizowana jest przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Brzozowie, który w zakresie swojej infrastruktury posiada profesjonalną strzelnicę, kompleks basenów (otwarty i zamknięty). Obiekty te są wykorzystywane przez mieszkańców całego powiatu. W zakresie sportu w poszczególnych gminach zadanie jest to jest realizowane poprzez ludowe kluby sportowe oraz boiska wielofunkcyjne, sale gimnastyczne zlokalizowane przy szkołach podstawowych w gminach.

- **Ekologia i ochrona środowiska**

Realizowana jest poprzez indywidualne działania samorządów w tym zakresie. Ważnym elementem jest ograniczenie zanieczyszczenia gleby i wód poprzez budowę sieci kanalizacyjnej w miejscowościach, wymianę pieców centralnego ogrzewania, co wpływa na czyste powietrze oraz budowa sieci wodociągowej, która uniezależni społeczność przed skutkami suszy. Działania gmin w tym obszarze spowodują, że teren PGPB staje się atrakcyjniejszy pod względem środowiskowym.

- **Sieć komunikacyjna**

Tworzona jest przez dobrze powiązane ze sobą drogi wojewódzkie, powiatowe, co na terenie PGPB sprzyja sprawnemu przemieszczaniu się ludzi, którzy korzystają z usług podmiotów działających na terenie powiatu. Niedoborem jest komunikacja zbiorowa, która została w ostatnich czasach pomniejszona.

4.2.4. Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań i analizy wynika, że co do zasady obszar PGPB jest obszarem typowym i w typowy sposób samowystarczalnym – dostarczane są standardowe usługi na poziomie gmin, następnie miasta centralnego (Brzozów), występuje również deficyt typowych usług dla obszarów, w których nie ma ośrodków o charakterze wojewódzkim.

Analizując powiązania funkcjonalne i wiodące funkcje oraz wyniki badań ankietowych można stwierdzić, że większość usług publicznych w sferze administracji, oświaty i opieki zdrowotnej i społecznej realizowana jest na obszarze PGPB w typowych zakresach, z pewnymi wyjątkami, na które należy zwrócić szczególną uwagę.

Mieszkańcy mają zapewniony dostęp do opieki przedszkolnej i szkolnictwa podstawowego w pobliżu miejsc swojego zamieszkania. Część młodzieży po ukończeniu szkół podstawowych kontynuuje naukę w Brzozowie, gdzie znajdują się jedyne na obszarze PGPB szkoły średnie, lub – co niebezpieczne z punktu widzenia zjawiska migracji – kontynuuje edukację poza obszarem PGPB. Jest to spowodowane brakiem dostępu do pewnych kierunków kształcenia, ale też bliskością konkurencyjnych ośrodków. Edukacja na szczeblu akademickim już w całości realizowana jest poza obszarem PGPB. Deficyty te, przy niskim poziomie zapełnienia

innych usług (np. czasu wolnego, zdrowia, mieszkaniowych zwiększających chęć do powrotów) zmniejszają atrakcyjność PGPB jako docelowego miejsca zamieszkania wśród ludzi młodych na rzecz ośrodków, w których pobierają naukę i zaczynają się realizować w dorosłym życiu.

Opieka zdrowotna na poziomie POZ realizowana jest zasadniczo na obszarze PGPB. Leczenie specjalistyczne odbywa się w Podkarpackim Ośrodku Onkologicznym Szpitalu Specjalistycznym w Brzozowie, ale częściowo również w szpitalach zlokalizowanych w powiatach ościennych. Na uwagę zasługuje fakt, że duża część pacjentów w leczeniu onkologicznym pochodzi spoza obszaru PGPB. Podobnie, usługi związane z opieką społeczną w większości realizowane są na obszarze PGPB.

Pomimo istnienia na terenie Partnerstwa placówek kulturalnych tj. Brzozowski Dom Kultury, GOK, czy biblioteki, to realizacja usług związanych z kulturą, rozrywką i rekreacją odbywa się przede wszystkim poza obszarem PGPB. Jest to częściowo związane z brakiem odpowiedniej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej oraz jakością oferty niesatysfakcjonującą mieszkańców tego obszaru.

Pomimo dostępności większości usług publicznych i rynkowych w gminach obszaru PGPB mieszkańcy często decydują się na korzystanie z nich poza obszarem PGPB. Niestety dotyczy to również lokalnego rynku pracy i jego słabości – gdyż duża część mieszkańców pracuje zawodowo poza obszarem swego miejsca zamieszkania i PGPB. Przeciwdziałanie temu zjawisku i zachęcanie do podejmowania i tworzenia miejsc pracy na obszarze PGPB wymaga większego wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości, wyższych płac i atrakcyjnych ofert pracy. Mieszkańcy zwracają również uwagę na fakt małej dostępności do mieszkań, oferty kulturalno-rozrywkowej, jak również na niedostateczny rozwój transportu publicznego. W całości tworzy to obraz miejsca, które wymaga dużej intensywności działań w celu przyciągnięcia mieszkańców do pozostania lub powrotu i docelowego osiedlenia. (np. po zakończeniu edukacji wyższej lub pierwszych latach pracy).

4.3. WYNIKI BADAŃ SPOŁECZNYCH

Proces strategiczny, związany z opracowaniem raportu diagnostycznego obszaru powiatu, obejmował włączenie społeczności lokalnej (partycypację). Elementem pośredniej partycypacji społecznej były dwa kluczowe badania opinii społecznej – mieszkańców (badanie powszechne) oraz lokalnych liderów (kluczowi interesariusze obszaru).

4.3.1. Wyniki badań mieszkańców

Ankieta cieszyła się dużym zainteresowaniem (231 wypełnień, średnio prawie 40 na każdą gminę), co pokazuje, że mieszkańcy byli gotowi wypowiadać się w kwestii potrzeb i rozwoju miejsca, w którym mieszkają.

Jako najsilniejsze strony obszaru mieszkańcy wymieniają:

- Więzy i tradycje rodzinne,
- Bezpieczeństwo,
- Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni),
- Lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historię,
- Atrakcyjność turystyczna: przyrodnicza i kulturowa, zabytki.

Obszary jakie mieszkańcy najslabiej oceniają to:

- Oferty pracy, rynek pracy,
- Wysokość zarobków i płac,
- Komunikacja i transport zbiorowy,
- Warunki dla przedsiębiorczości – otwarcia, prowadzenia własnej firmy,
- Skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami i większymi miastami.

Przedsięwzięcia jakie powinny być zrealizowane zasadniczo odpowiadają na najważniejsze problemy zauważane przez mieszkańców, tj.:

- Tworzenie nowych miejsc pracy,
- Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.,
- Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia,
- Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury publicznej: chodniki, przystanki, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe,
- Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna).

Ankietę wypełniło zdecydowanie więcej kobiet, prawie 1/3 wypełniających, przez co można wysunąć wniosek, że kobiety są osobami bardziej zaangażowanymi w życie społeczności lokalnej. Ponadto najwięcej wypełnień zauważa się wśród mieszkańców w szczycie swojej aktywności zawodowej 31-45 lat i z wykształceniem wyższym.

Szczegółowe podsumowanie badania mieszkańców znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszego opracowania.

4.3.2. Wyniki badań liderów

W badaniu liderów wzięli udział ściśle wyselekcjonowani przedstawiciele różnych środowisk – publicznego, społecznego, gospodarczego i opiniotwórczego (wysokie zróżnicowanie i reprezentatywność), mający najwięcej konstruktywnych i cennych uwag i komentarzy z punktu widzenia rozwoju obszaru.

Jako najsilniejsze strony obszaru liderzy wymieniają:

- Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni),
- Działania i jakość pracy samorządu,
- Estetyka otoczenia i jakość przestrzeni publicznych,
- Bezpieczeństwo,
- Więzy i tradycje rodzinne.

Obszary jakie liderzy najsłabiej oceniają to:

- Wysokość zarobków i płac,
- Oferty pracy, rynek pracy,
- Komunikacja i transport zbiorowy,
- Warunki dla przedsiębiorczości – otwarcia, prowadzenia własnej firmy,
- Dostępność i ceny mieszkań/domów.

Aby poprawić warunki życia i zachęcić zwłaszcza młodych mieszkańców do pozostania bądź powrotu na obszar PGPB według liderów, w pierwszej kolejności powinny zostać poczynione następujące działania:

- Tworzenie nowych miejsc pracy,
- Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.,
- Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury publicznej (chodniki, przystanki, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe)
- Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia,
- Zwiększenie atrakcyjności (oferty) turystycznej.

Przedsięwzięcia te w pełni odpowiadają największym deficytom obszaru PGPB zdefiniowanym przez lokalnych liderów oraz wybranym potencjałom (silnym stronom).

Szczegółowe podsumowanie badania liderów znajduje się w załączniku nr 2 do niniejszego opracowania.

4.3.3. Wspólne wnioski

Analizując wnioski z przeprowadzonego badań wśród mieszkańców powiatu oraz lokalnych liderów, można wyciągnąć wspólne wnioski i spostrzeżenia.

Wszyscy badani jako **najsilniejsze strony** obszaru PGPB wymieniali:

- **Więzy i tradycje rodzinne,**
- **Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni),**
- **Bezpieczeństwo.**

Dla mieszkańców były to jeszcze:

- Lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historię,

- Atrakcyjność turystyczna: przyrodnicza i kulturowa, zabytki.

A dla liderów:

- Działania i jakość pracy samorządu,
- Estetyka otoczenia i jakość przestrzeni publicznych,

Wszyscy badani jako **najslabiej oceniane obszary** PGPB wymieniali:

- **Oferty pracy, rynek pracy,**
- **Wysokość zarobków i płac,**
- **Komunikacja i transport zbiorowy,**
- **Warunki dla przedsiębiorczości – otwarcia, prowadzenia własnej firmy.**

Dla mieszkańców była to jeszcze:

- Skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami i większymi miastami.

A dla liderów:

- Dostępność i ceny mieszkań/domów,

Najważniejsze **przedsięwzięcia**, jakie powinny być zrealizowane zdaniem wszystkich badanych to:

- **Tworzenie nowych miejsc pracy,**
- **Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.,**
- **Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia,**
- **Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury publicznej: chodniki, przystanki, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe.**

Dla mieszkańców była to jeszcze:

- Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna).

A dla liderów:

- Zwiększenie atrakcyjności (oferty) turystycznej.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że na część wskazywanych działań samorządy PGPB mają wpływ wyłącznie pośredni, gdyż dotyczą one albo właściwości gospodarczej – przedsiębiorstw (np. tworzenie nowych miejsc pracy), albo właściwości ponadregionalnej lub centralnej (np. finansowanie czy tworzenie zewnętrznych połączeń komunikacyjnych, w tym drogi krajowe czy trasy kolejowe). Natomiast część proponowanych inwestycji, np. wsparcie przedsiębiorczości, atrakcyjna infrastruktura publiczna, rozwój i promocja turystyki, mogą zostać objęte zainteresowaniem PGPB na etapie strategicznym i określania kierunków rozwoju i inwestycji.

5. ANALIZA POTENCJAŁÓW, PROBLEMÓW I POTRZEB ROZWOJOWYCH

5.1. KLUCZOWE POTENCJAŁY

Potencjały obszaru PGPB to przede wszystkim posiadane zasoby, oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy obszaru. Potencjały to **możliwości rozwoju, zbudowane na kompetencjach, sprawnościach i posiadanych zasobach**, a także na umiejętnym korzystaniu z zasobów otoczenia, które mają służyć osiągnięciu określonych celów lub kierunków rozwojowych.

Potencjały te mogą zostać wykorzystane do określania kluczowych potrzeb, a co za tym idzie celów i projektów strategicznych, stanowiąc wsparcie i wzmocnienie tych aspektów.

Potencjały możemy podzielić na dwie kategorie: **zasobów** i **produktów**. Zostały one zidentyfikowane w trakcie przeprowadzonej diagnozy w procesie warsztatowym, podczas mapowania i rangowania obu tych kategorii czynników, według oceny możliwości ich wykorzystania, unikalności (dla zasobów) oraz wartości dodanej i potencjału rozwoju (dla produktów).

Rysunek 25: Warsztaty diagnostyczne w Brzozowie

Źródło: materiał własny PGPB

Zasoby, jako to, co mamy, stanowią charakterystyczne, nieprzetworzone i użyteczne elementy, materialne lub niematerialne, które są potrzebne do tworzenia produktów, usług i ofert, tj. środowisko naturalne, istniejąca infrastruktura i instytucje, ludzie i ich umiejętności, tradycje, wydarzenia historyczne, itd.

Produkty, jako to, co wytwarzamy, to konkretne rzeczy materialne i niematerialne, zdarzenia, usługi, które są oferowane i przynoszą korzyść bezpośrednią (dochody) lub pośrednią wyrażoną przez wartość dodaną dla obszaru, dla mieszkańców, dla interesariuszy, tj. produkty regionalne, znane zakłady pracy, parki narodowe, wydarzenia cykliczne, znane szlaki turystyczne, szczególne oferty inwestycyjne, standard realizacji usług, itd.

W zakresie **kluczowych zasobów z poziomu całego obszaru** zidentyfikowano i sklasyfikowano je według poniższego zestawienia wg dwóch kryteriów:

- Wysoka możliwość wykorzystania zasobu dla generowania łańcuchów produktów lokalnych
- Wysoka unikalność zasobu (wyjątkowość)

Tabela 31: Kluczowe zasoby obszaru PGPB

Zasoby PGPB
KLUCZOWE
Dziedzictwo kulturowe, historia i zabytki sakralne
Dziedzictwo kulinarne kuchni regionalnej
Zakłady przemysłu drzewnego
Walory krajobrazowe i położenie w otulinie Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego
Firmy branży transportowej
Firmy branży budowlanej
Oferta opiekuńczo-edukacyjna
UZUPEŁNIAJĄCE
Wykształceni młodzi ludzie absolwenci szkół średnich technicznych i zawodowych
Tereny inwestycyjne przemysłowe i usługowe
Sieć drogowa
Infrastruktura sportowa

Źródło: Opracowanie własne

W zakresie **kluczowych produktów z poziomu całego obszaru** zidentyfikowano i sklasyfikowano je według poniższego zestawienia wg dwóch kryteriów:

- Wysoka wartość dodana i generowanie korzyści
- Wysoki potencjał i perspektywa rozwoju

Tabela 32: Kluczowe produkty obszaru PGPB

Produkty PGPB
KLUCZOWE
Lokalne wyroby spożywcze (wędlina, miód, chleb, wino, ciasta, produkty mleczarskie, ogrodnictwo)
Usługi medyczne i ośrodek onkologiczny
Drewniana gotycka architektura sakralna w tym UNESCO
Koncepcja Brzozów Zdrój
Koła gospodyń wiejskich
Kluby sportowe
Wydarzenie sportowo-rozrywkowe Drift Show Izdebki
Woda mineralna alkaliczna – źródło i producent
Twórczość lokalna: rzeźba, malarstwo, koronka, poezja ludowa
Folklor lokalny: obrzędy, kapele ludowe, tańce
Obiekty sakralne – pozostałe, w tym turystyka pielgrzymkowa
Przetwórstwo drzewne – zakłady

UZUPEŁNIAJĄCE
Droga DK19 i projekt S19 z węzłem Domaradz, Iskrzynia, HUB
Slow tourism: park nordic walking, łowienie ryb, bird watching, tereny pod budowę wież widokowych, szlak rowerowy green velo
Gospodarstwa agroturystyczne – specjalistyczne
Szkoła Muzyczna w Dydni

Źródło: Opracowanie własne

Dzięki temu procesowi, przeprowadzonemu z udziałem szerszej grupy interesariuszy w formie warsztatowej, w efekcie udało się wyselekcjonować i ocenić potencjał lokalnych zasobów, które mogą być wykorzystane dla generowania łańcuchów produktów, oraz zidentyfikować kluczowe produkty, o największym **potencjale rozwoju i generujących największe korzyści dla lokalnej społeczności**.

5.1.1. Podsumowanie zidentyfikowanych potencjałów

Podsumowując zdiagnozowany potencjał obszaru, to jednej strony stanowią go **zasoby obszaru**, które zasadniczo nie są wykorzystywane w pełni ich możliwości. Potencjał **lokalnych tradycji** i zwyczajów oraz zasobów kulturowych i sakralnych, wspieranych przez **wysoki poziom zaufania** i kapitał społeczny lokalnych liderów w wymiarze społecznym. Od strony gospodarczej to dostępne tereny na obszarze powiatu, które można wykorzystać pod **potencjalne inwestycje gospodarcze** – zarówno jako większe i zaawansowane tereny inwestycyjne, jak i mniejsze przestrzenie pod usługi prywatne, ale też **dostęp do drogi S-19** przebiegającej przez zachodnią część powiatu, umożliwiający transport szybkiego ruchu. Ale to także unikalne **walory przyrodnicze** i krajobrazowe oraz **czyste powietrze i wody** na obszarze powiatu wraz z podstawowym zapleczem turystycznym i rekreacyjnym stanowią kluczowe zasoby w wymiarze środowiskowym i przestrzennym.

Na obszarze powiatu zidentyfikowane zostały również **kluczowe produkty**, które generują korzyści i mają potencjał dalszego rozwoju. To bogate **dziedzictwo kulturowe**, historia i **zabytki sakralne** o wysokim potencjale, uzupełnione o **dziedzictwo kulinarne** i twórczość lokalną, przy wsparciu lokalnych liderów i organizacji pozarządowych, np. KGW, pozwalają rozbudować ideę **slow tourismu** – wokół już funkcjonujących wydarzeń i form aktywności turystycznych, np. drift show, szlak green velo, watorów widokowe i krajobrazowych. Z drugiej strony mocne produkty stanowi rozwijająca się **oferta opiekuńcza i senioralna**, z wysokiej jakości **ośrodkiem onkologicznym** – co może stanowić ciekawą gałąź rozwoju strategicznego wokół tematyki zdrowotnej. Zauważyć należy również rozwinięty sektor przemysłu drzewnego, który stanowi potencjał w obszarze gospodarczym.

5.2. KLUCZOWE PROBLEMY

Problemy – bariery rozwojowe – to zjawiska lub czynniki (wewnętrzne i zewnętrzne), które **uniemożliwiają lub utrudniają realizację kierunków lub celów rozwojowych**. Składają się na nie niekorzystne zjawiska, niewykorzystane potencjały, istniejąca sytuacja negatywna, niekorzystne warunki (zamiast pożądaných), itd. w trakcie procesu diagnostycznego, metodą warsztatową, wyodrębniono problemy kluczowe, które wynikają z innych problemów pośrednich / przyczyn, i które mogą generować wiele odczuwalnych skutków / trudności, wspólnych dla całego środowiska społeczno-gospodarczego. Deficyty te budowane są w układzie tzw. **drzewa problemów**, czyli matrycy logicznej, uporządkowanej w układzie:

- **przyczyna → problem → skutek**

W ramach budowania matrycy logicznej, poza określeniem samych problemów zasadniczych, diagnozowano również, co powoduje dany problem oraz jakie negatywne efekty przynosi. Identyfikując podstawowe bariery rozwojowe i problemy dotyczące całego obszaru dokonano ich grupowania na obszary tematyczne, w wymiarach gospodarczym, społecznym i środowiskowo-przestrzennym. Dokonano także analizy **związków przyczynowo-skutkowych** i wskazania problemu kluczowego, generującego najwięcej problemów, którego skutki są najszersze i najbardziej odczuwalne dla interesariuszy.

Wypracowane drzewo problemów, wraz z ich przyczynami i skutkami prezentują poniższe matryce logiczne – wyodrębnione dla kluczowych wymiarów: społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego.

Drzewo problemów w **wymiarze społecznym** jak poniżej:

Tabela 33: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar społeczny

WYMIAR SPOŁECZNY		
PRZYCZYNA	PROBLEM KLUCZOWY	SKUTEK
- Niewystarczająca dostępność mieszkań - Brak możliwości kontynuacji nauki w szkołach ponadpodstawowych z poszukiwanymi kierunkami - Brak atrakcyjnych ofert pracy - Brak atrakcyjnej oferty usług publicznych i prywatnych, w tym czasu wolnego	ODPŁYW MIESZKAŃCÓW DO INNYCH OŚRODKÓW	- Niedostosowana infrastruktura publiczna do ilości mieszkańców (załamanie relacji podaży do popytu) - Postępujące zmniejszenie atrakcyjności obszaru - Utrata stabilności budżetowej i brak możliwości planowania długofalowego
PROBLEMY UZUPEŁNIAJĄCE		
- Niewystarczająca infrastruktura i ograniczone zasoby finansowe - Brak szczegółowej analizy potrzeb mieszkańców w zakresie spędzania wolnego czasu - Brak stałych i cyklicznych imprez adresowanych do mieszkańców całego obszaru - Niski poziom współpracy międzysektorowej	Słabo rozwinięta oferta kulturalno-rozrywkowa	- Odptyw mieszkańców do innych ośrodków - Malejące zainteresowanie udziałem mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych - Zanikanie więzi społecznych i ubytki kulturalne - Spadek atrakcyjności obszaru
- Brak dostępnych szkół wyższych - Niedostosowana oferta szkół średnich do potrzeb rynku pracy - Brak miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych pracowników - Brak poczucia wspólnej odpowiedzialności za lokalny rozwój	Brak możliwości kontynuowania nauki	- Odptyw mieszkańców do innych ośrodków - Niższy odsetek pracowników z odpowiednimi kwalifikacjami - Brak zadowolenia z osiągnięć i sukcesów - Niskie przywiązanie do miejscowości pochodzenia
- Brak przekonania w sprawczość obywatelską - Brak form aktywizacji obywatelskiej, np. budżetów obywatelskich - Niski poziom współpracy międzysektorowej - Wysokie koszty i procedury tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych	Mała aktywność społeczna obywateli	- Odptyw mieszkańców do innych ośrodków - Niska partycypacja społeczna w zarządzaniu lokalnym - Brak zadowolenia i identyfikacji z osiągniętymi sukcesami - Rozwarstwienie społeczne i brak wyłaniania nowych liderów

Źródło: Opracowanie własne

Drzewo problemów w **wymiarze gospodarczym** jak poniżej:

Tabela 34: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar gospodarczy

WYMIAR GOSPODARCZY		
PRZYCZYNA	PROBLEM KLUCZOWY	SKUTEK
- Niski poziom lokalnej przedsiębiorczości i samodzielności gospodarczej mieszkańców - Zwiększające się koszty prowadzenia działalności gospodarczej - Wysoki poziom bezrobocia i atrakcyjność systemu socjalnego - Niski poziom innowacyjności i dywersyfikacji rynku pracy	Niska atrakcyjność rynku pracy	- Zmniejszający się kapitał społeczny i lokalnej przedsiębiorczości - Postępujące zmniejszenie atrakcyjności obszaru - Utrata stabilności budżetowej i brak możliwości planowania długofalowego
PROBLEMY UZUPEŁNIAJĄCE		
- Wysokie koszty uzbrojenia terenu dla samorządów PGPB - Niestabilne przepisy prawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym - Brak współdziałania właścicieli gruntów podczas procesu - Brak szczegółowej polityki gospodarczej i przedsiębiorczej (oferta celowana)	Brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych	- Niska atrakcyjność rynku pracy - Niski poziom innowacyjności i dywersyfikacji lokalnej gospodarki - Brak konkurencyjności na rynku usług ze względu na małą ilość podmiotów świadczących usługi - Niższe wpływy z podatków PIT i CIT do budżetu samorządów PGPB
- Niewystarczająca oferta usługowo-handlowa - Brak zapewnienie odpowiedniej podaży do lokalnych potrzeb - Większa opłacalność prowadzenia działalności w dużych ośrodkach - Wysoki poziom bezrobocia i atrakcyjność systemu socjalnego	Nierównomiernie rozwinięty sektor usługowo-handlowy	- Niska atrakcyjność rynku pracy - Niższy poziom wynagrodzeń mieszkańców - Brak dostępu do niektórych usług komercyjnych i konieczność ich realizacji poza obszarem PGPB - Zanikanie niektórych usług poprzez brak kontynuacji podsektora
- Niski poziom innowacyjności i dywersyfikacji lokalnego rynku pracy - Wysoki poziom bezrobocia i atrakcyjność systemu socjalnego - Brak dużych ośrodków i przedsiębiorstw potrzebujących kadry wyższego rzędu - Niski poziom lokalnej przedsiębiorczości i samodzielności gospodarczej mieszkańców	Niższe wynagrodzenia w stosunku do średniej krajowej	- Niska atrakcyjność rynku pracy - Odpływ wykwalifikowanych mieszkańców do innych ośrodków - Wysokie nakłady na aktywizację osób bezrobotnych - Niższe wpływy z podatków PIT i CIT do budżetu samorządów PGPB

Źródło: Opracowanie własne

Drzewo problemów w **wymiarze środowiskowo-przestrzennym** jak poniżej:

Tabela 35: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar środowiskowo-przestrzenny

WYMIAR ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY		
PRZYCZYNA	PROBLEM KLUCZOWY	SKUTEK
- Wysokie koszty budowy i utrzymania infrastruktury, w tym pro-środowiskowej i turystyczno-wypoczynkowej - Brak wspólnej promocji turystycznej regionu jako generatora wzrostu ruchu turystycznego - Brak odpowiedniej infrastruktury i oferty prywatnej - Brak odpowiedniego współdziałania międzysektorowego	Niewykorzystana atrakcyjność lokalnego środowiska	- Odptyw mieszkańców do innych ośrodków - Niższe wpływy z podatków PIT i CIT do budżetu samorządów PGPB - Niska atrakcyjność obszaru - Pogarszający się stan środowiska naturalnego i zdrowia mieszkańców
PROBLEMY UZUPEŁNIAJĄCE		
- Wysokie koszty budowy i utrzymania infrastruktury turystyczno-wypoczynkowej - Brak wspólnej promocji turystycznej regionu jako generatora wzrostu ruchu turystycznego - Brak odpowiedniej aktywności po stronie sektora prywatnego - Brak odpowiedniej kadry: przewodnicy, piloci, instruktorzy	Niewystarczająca oferta turystyczna	- Niewykorzystana atrakcyjność lokalnego środowiska - Odptyw mieszkańców do innych ośrodków - Niższe wpływy z podatków PIT i CIT do budżetu samorządów PGPB
- Niska jakość infrastruktury wodno-ściekowej oraz dostępu do wody pitnej - Niski poziom wykorzystania OZE na obszarze PGPB - Skomplikowane procedury przeprowadzenia procesów - Wysokie koszty prowadzenia inwestycji oraz ich utrzymania w pierwszej fazie - Niska świadomość ekologiczna mieszkańców	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura środowiskowa	- Niewykorzystana atrakcyjność lokalnego środowiska - Pogarszający się stan środowiska naturalnego (zanieczyszczone rzeki i powietrze) - Negatywny wpływ na zdrowie mieszkańców (niska jakość wody i powietrza) - Odptyw mieszkańców do innych ośrodków
- Brak dobrego systemu wewnętrznej komunikacji publicznej - Niewystarczająca infrastruktura chodników i ścieżek rowerowych łączących poszczególne tereny PGPB - Niedostateczne dostosowanie oświetlenia dróg publicznych - Przestarzała infrastruktura oświetleniowa generująca wysokie koszty	Nierozwinięty transport publiczny i infrastruktura drogowa	- Niewykorzystana atrakcyjność lokalnego środowiska - Wykluczenie komunikacyjne, szczególnie na terenach wiejskich - Brak dostępu do usług publicznych i prywatnych i wykluczenie społeczne - Zmniejszanie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne

5.2.1. Podsumowanie drzewa problemów

Dzięki temu procesowi możliwa była **identyfikacja i selekcja zasadniczych problemów** dotyczących obszaru PGPB, **mapowanie powiązań logicznych** problemów z ich **przyczynami i skutkami**. Konsekwencją tej logicznej, uporządkowanej matrycy jest możliwość generowania **kierunkowych obszarów interwencji**, określenia celów strategicznych oraz konkretnych działań do podejmowania, mających niwelować wskazane deficyty przy wykorzystaniu posiadanych zasobów i produktów.

5.3. CZYNNIKI WARUNKUJĄCE ROZWÓJ (ANALIZA SWOT)

Jedną z podstawowych technik analizy strategicznej, podsumowującej charakterystykę danego obszaru za pomocą różnych czynników jest analiza SWOT. Jest to badanie silnych i słabych stron obszaru (czynniki wewnętrzne) oraz szans i zagrożeń pojawiających się przed nim (czynniki zewnętrzne). Wykonując podstawową analizę SWOT otrzymujemy zestawienie czterech kategorii:

- listę silnych i słabych stron obszaru
- listę szans i zagrożeń, jakie istnieją lub mogą pojawić się w otoczeniu

Listy te są ograniczone i syntetyczne, zawierają zazwyczaj po kilka najważniejszych i dobrze zdefiniowanych silnych stron i słabości oraz szans i zagrożeń. Umożliwia to koncentrację na tym, co dla jednostki ma najważniejsze znaczenie (i rezygnację z czynników mniej istotnych). Takie świadome i ograniczone pole widzenia ma charakter decyzji strategicznych. Wykonując szczegółową analizę dla obszaru PGPB dokonano dodatkowego podziału czynników wewnętrznych i zewnętrznych na trzy podstawowe wymiary:

- społeczny
- gospodarczy
- środowiskowo-przestrzenny

Podział analizy na obszary pozwala na szczegółowe przebadanie najważniejszych czynników mających wpływ na rozwój badanego obszaru.

Tabela 36: Zestawienie mocnych i słabych stron obszaru PGPB

WYMIAR	MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
SPOŁECZNY	Wysoki poziom bezpieczeństwa	Emigracja młodych ludzi i niski przyrost naturalny
	Ośrodek onkologiczny i rozwinięte usługi zdrowotne i opiekuńcze	Brak oferty przemysłu czasu wolnego szczególnie dla młodzieży

	Tradycja, lokalne zwyczaje i obrzędy	Białe plamy w zakresie usług publicznych
GOSPODARCZY	Potencjał obszarów pod inwestycje	Niska jakość oferowanej pracy i wysokie bezrobocie
	Kapitał społeczny lokalnych liderów	Niski poziom wynagrodzeń
	Rozwinięty sektor przemysłu drzewnego	Niski poziom innowacyjności
ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY	Unikalne walory krajobrazowe, pogórza, rzeka San	Słabo rozwinięta komunikacja publiczna
	Czyste powietrze i wody	Deficyty w obszarze gospodarki wodno-kanalizacyjnej i OZE
	Obiekty sakralne UNESCO	Zagospodarowanie przestrzeni

Źródło: Opracowanie własne

Przeprowadzone analizy wykazały kilka kluczowych obszarów **szans i zagrożeń** (czynniki zewnętrzne) obszaru według poniższego podsumowania:

Tabela 37: Zestawienie szans i zagrożeń obszaru PGPB

WYMIAR	SZANSE	ZAGROŻENIA
SPOŁECZNY	Promocja lokalnej kultury i tradycji	Zwiększające się dysproporcje i marginalizacja regionu
	Aktywność organizacji pozarządowych	Zwiększanie się zjawiska szarej strefy
	Współpraca międzysektorowa	Odptyw młodych ludzi
GOSPODARCZY	Rozwój agroturystyki	Niestabilność gospodarcza
	Rozwój lokalnych i ekologicznych produktów spożywczych	Dalsza marginalizacja obszaru poprzez odptyw wykwalifikowanych kadr
	Rozwój usług zdrowotnych wokół ośrodka onkologicznego	Inflacja i wysokie koszty usług
ŚRODOWISKOWO-PRZESTRZENNY	Rozwój turystyki – szlaki, ścieżki, obiekty rekreacyjne itd.	Brak świadomości ekologicznej
	Droga S-19 – zjazdy	Zmiany klimatu
	Prowadzenie spójnej polityki przestrzennej	Dzikie zwierzęta – zagrożenia dla bezpieczeństwa, zdrowia i gospodarki

Źródło: Opracowanie własne

5.3.1. Podsumowanie analizy SWOT

Przedstawiona powyżej analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń jest syntezą poszczególnych obszarów życia społeczno-gospodarczo-środowiskowego powiatu.

Opisywany obszar ma określone mocne i słabe strony oraz zewnętrzne szanse i zagrożenia, które w stały sposób wpływają na jego rozwój stanowiąc kluczowe determinanty tego procesu. Wysoki potencjał przyrodniczy i jego produktów, atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna, usługi zdrowotne oraz zasoby ludzkie sprawiają, że są to czynniki świadczące o potencjale atrakcyjności zamieszkania, który warto zrealizować. Deficyty dotyczą aspektów związanych z rozwojem rynku pracy, zwiększeniem poziomu przedsiębiorczości i zwiększeniem poczucia tożsamości lokalnej i przywiązania do miejsca pochodzenia, a także uzupełnienia niektórych usług publicznych, tj. dostęp do kanalizacji i wody oraz transformacji energetycznej w celu zachowania potencjału lokalnego środowiska.

5.4. KLUCZOWE POTRZEBY ROZWOJOWE

Kluczowe (strategiczne) potrzeby rozwojowe to sposób (działanie, kierunek, coś co trzeba zrobić) wpływu kluczowych czynników rozwoju na pozytywną zmianę innych czynników SWOT, tzn. to w jaki sposób osłabiają one zagrożenia i/lub wykorzystają szanse i/lub wzmocnią silne strony i/lub ograniczą słabe strony.

Przeprowadzone kluczowe badania i analizy oraz warsztaty problemowe, potwierdziły, że **brak odpowiednich kierunków rozwoju** oraz **wykorzystania dostępnych zasobów przyrodniczych i ludzkich**, ma znaczny wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą obszaru.

Podsumowując całościowo proces diagnostyczny wypracowano listę **zasadniczych potrzeb kierunkowych obszaru PGPB** – z punktu widzenia społecznego, gospodarczego i środowiskowo-przestrzennego, które na tym etapie przenikają się i nie są ściśle przypisane do wymiaru – wpływają na większy aspekt życia społeczno-gospodarczego.

Tabela 38: Matryca kluczowych potrzeb obszaru PGPB

MATRYCA POTRZEB	
1	Zahamowanie niekorzystnych zjawisk demograficznych
2	Stworzenie oferty preferencji dla osób młodych zamierzających budować dom, zakupić lub wynająć mieszkanie
3	Zwiększenie dostępności, przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego
4	Tworzenie nowych terenów inwestycyjnych do budownictwa mieszkaniowego i usługowego
5	Dostosowanie kierunków kształcenia do przyszłych potrzeb rynku pracy
6	Podnoszenie jakości kształcenia, w tym modernizacja i doposażanie szkół, placówek oświatowych i kulturalnych
7	Stworzenie konkurencyjnych warunków do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej i uzbrajanie terenów inwestycyjnych

8	Stworzenie dodatkowej preferencji dla osób zamierzających podejmować działalność w sektorze rolnym – wzmocniona współpraca z ODR z osobami zainteresowanymi podjęciem wyzwania pracy w nowoczesnym rolnictwie
9	Budowa i rozbudowa infrastruktury turystyczno-sportowo-rekreacyjnej
10	Budowa, przebudowa i modernizacja dróg powiatowych oraz gminnych wraz z infrastrukturą: mosty, chodniki, miejsca odpoczynku w punktach widokowych
11	Zsynchronizowanie pojedynczych działań samorządów w zakresie promocji, kalendarza wydarzeń kulturalnych, kiermaszy i targów miejscowych produktów itp. poprzez stworzenie wspólnej marki PGPB
12	Wzmocnienie i przyspieszenie działania w zakresie budowy zbiorowych ujęć wody i sieci kanalizacyjnej
13	Rozwój OZE i termomodernizacja budynków na obszarze PGPB
14	Zwiększenie poziomu planowania przestrzennego i prowadzenie spójnej polityki przestrzennej
15	Koordinacja i wymiana informacji pomiędzy gminami z obszaru PGPB

Źródło: Opracowanie własne

5.4.1. Podsumowanie analizy potrzeb

Potwierdza się też, że wykorzystanie istniejącego już potencjału oraz wspólny rozwój obranych kierunków przyniesie większą korzyść dla całego obszaru niż działania doraźne, indywidualne czy punktowe. **Obszar PGPB jest miejscem o dużym potencjale i określonych wyzwaniach**, co potwierdza niniejszy raport. Obraz ten jest podstawą do budowania strategii, która ma przyczynić się do poprawy warunków i jakości życia mieszkańców tego obszaru.

Wypracowana analiza diagnostyczna stanowi **podstawę do kierunkowania rozwoju strategicznego** – określenia wyjściowej wizji i celów strategicznych, a w konsekwencji przygotowania odpowiednich inwestycji i działań do podjęcia w celu ich realizacji.

WYKAZ TABEL I ILUSTRACJI

SPIS TABEL:

Tabela 1: Podstawowe dane liczbowe dotyczące samorządów	11
Tabela 2: Typologia gmin	13
Tabela 3: Liczba ludności PGPB	25
Tabela 4: Zmiany poziomu gęstości zaludnienia w gminach PGPB [mieszk./km ²]	27
Tabela 5: Liczba ludności wg ekonomicznych grup wiekowych	28
Tabela 6: Przyrost naturalny na 1000 ludności	30
Tabela 7: Współczynnik dzietności.....	31
Tabela 8: Opieka przedszkolna na obszarze PGPB	33
Tabela 9: Szkoły ponadpodstawowe na obszarze PGPB.....	34
Tabela 10: Szkoły średnie na obszarze PGPB.....	36
Tabela 11: Warunki mieszkaniowe na obszarze PGPB	39
Tabela 12: Wydatki na sport i kulturę na obszarze PGPB.....	41
Tabela 13: Udział (%) pracujących w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym .	47
Tabela 14: Wskaźniki wynagrodzenia.....	49
Tabela 15: Wskaźniki w obszarze bezrobocia.....	51
Tabela 16: Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON.....	51
Tabela 17: Liczba podmiotów gospodarczych nowozarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	53
Tabela 18: Dochody budżetu JST z tytułu udziału w PIT na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym	53
Tabela 19: Dochody budżetu JST z tytułu udziału w CIT na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym	54
Tabela 20: Sektory lokalnej gospodarki wg PKD	55
Tabela 21: Liczba podmiotów sektora turystycznego wg PKD	56
Tabela 22: Obciążenia społeczne	57
Tabela 23: Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących	57
Tabela 24: Relacja kwoty zadłużenia do dochodów ogółem.....	58
Tabela 25: Lista instytucji otoczenia biznesu (IOB)	59
Tabela 26: Obszary prawnie chronione	64
Tabela 27: odsetek osób korzystających z różnych typów sieci na terenie PGPB	78
Tabela 28: Obciążenie oczyszczalni wyrażone równoważną liczbą mieszkańców	79
Tabela 29: Odsetek segregowanych odpadów komunalnych na terenie PGPB.....	79
Tabela 30: Udział pozwoleń i zgłoszeń opartych o MPZP w liczbie pozwoleń i zgłoszeń z projektem budowlanym na budowę nowych obiektów budowlanych ogółem.....	80
Tabela 31: Kluczowe zasoby obszaru PGPB	95
Tabela 32: Kluczowe produkty obszaru PGPB	95
Tabela 33: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar społeczny	98
Tabela 34: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar gospodarczy	99

Tabela 35: Matryca logiczna – drzewo problemów – wymiar środowiskowo-przestrzenny	100
Tabela 36: Zestawienie mocnych i słabych stron obszaru PGPB	101
Tabela 37: Zestawienie szans i zagrożeń obszaru PGPB	102
Tabela 38: Matryca kluczowych potrzeb obszaru PGPB	103

SPIS RYSUNKÓW:

Rysunek 1: Położenie obszaru PGPB	10
Rysunek 2: Spotkanie otwierające proces strategiczny w Brzozowie.....	12
Rysunek 3: Charakterystyka obszarów problemowych	15
Rysunek 4: Miasta powiatowe i małe wskazane w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030	17
Rysunek 5: Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny.....	18
Rysunek 7: Porozumienie terytorialne / kontrakt sektorowy / kontrakt programowy	19
Rysunek 6: Obszar gmin „Błękitnego Sanu”	20
Rysunek 8: Ogólny wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022).....	23
Rysunek 9: Społeczny wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022)	24
Rysunek 10: Gęstość zaludnienia.....	26
Rysunek 11: Wskaźnik atrakcyjności miejsca zamieszkania	29
Rysunek 12: Gospodarczy wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022).....	46
Rysunek 13: Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	48
Rysunek 14: Środowiskowo-przestrzenny wskaźnik rozwoju na tle kraju (2022)	62
Rysunek 15: Formy ochrony przyrody	65
Rysunek 16: Klasy pokrycia terenu	66
Rysunek 17: Ukształtowanie terenu	67
Rysunek 18: Szlaki turystyczne.....	68
Rysunek 19: Wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej	71
Rysunek 20: Obszar PGPB na tle planu budowy dróg krajowych	73
Rysunek 21: Czas dojazdu do sąsiednich miast powiatowych	74
Rysunek 22: Połączenia autobusowe między Brzozowem a sąsiednimi ośrodkami ...	75
Rysunek 23: Połączenia autobusowe wewnątrz PGPB	76
Rysunek 24: Czas dojazdu do Brzozowa z terenu PGPB.....	77
Rysunek 25: Warsztaty diagnostyczne w Brzozowie	94

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1: Ludność wg ekonomicznych grup wiekowych na obszarze PGPB	28
Wykres 2: Liczba mieszkańców w wieku 25-34 na 1000 mieszkańców ogółem.....	30
Wykres 3: Saldo migracji na obszarze PGPB	32
Wykres 4: Liczba uczniów w szkołach podstawowych na obszarze PGPB	34
Wykres 5: Liczba porad lekarskich na obszarze PGPB.....	37

Wykres 6: Wskaźniki bezpieczeństwa osobistego na obszarze PGPB	43
Wykres 7: Stopa bezrobocia na obszarze PGPB	50
Wykres 8: Podmioty REGON na 1000 mieszkańców	52

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW:

Załącznik nr 1: Raport z badania opinii mieszkańców

Załącznik nr 2: Raport z badania opinii lokalnych liderów

Załącznik nr 3: Raport z badania potencjału instytucjonalnego

Raport diagnostyczny obszaru Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”

Załącznik nr 1: Raport z badania opinii mieszkańców

OPEN THE BOX

RAPORT PODSUMOWUJĄCY

BADANIE ANKIETOWE: MIESZKAŃCÓW

STRATEGIA PONADLOKALNA ZWIĄZKU POWIATOWO-GMINNEGO „PARTNERSTWO GMIN POWIATU BRZozOWSKIEGO”

ETAP DIAGNOZY

Ankieta udostępniona online wszystkim mieszkańcom obszaru PGPB. Ankieta dostępna w terminie od 6 do 19 maja 2024 r. (2 tygodnie).

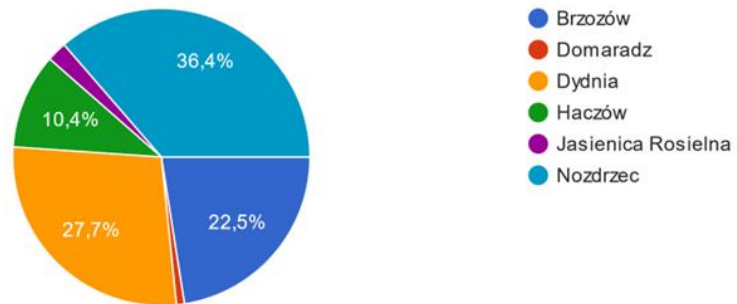
Celem badania było poznanie opinii mieszkańców na temat uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, aktualnych potrzeb oraz przyszłych kierunków rozwoju obszaru

W badaniu wzięło udział 231 osób.

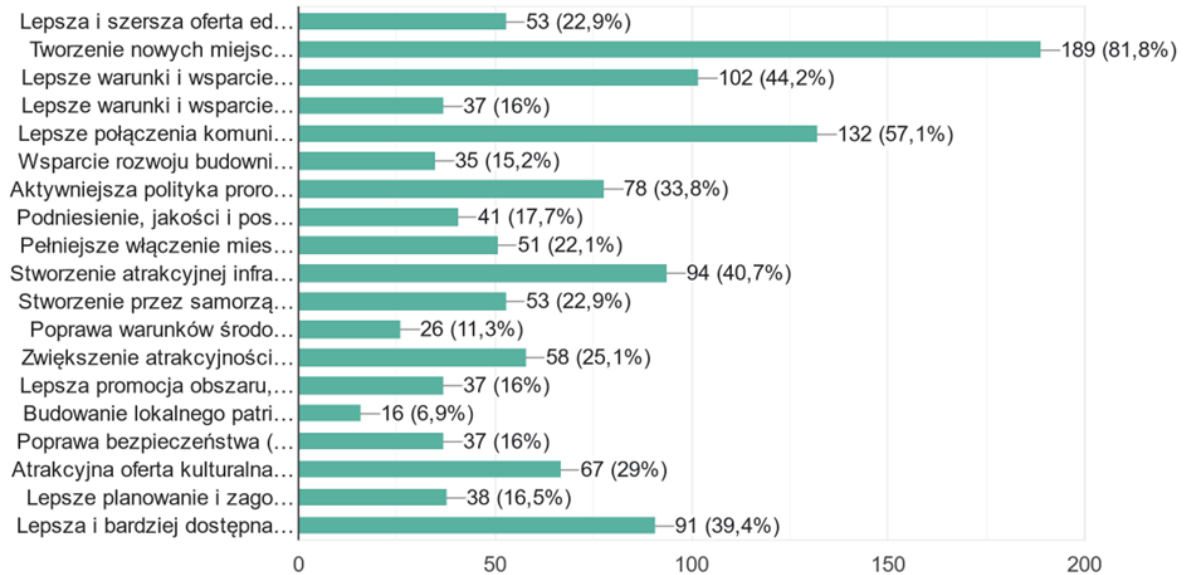

Proszę wskazać gminę, w której Pan/i mieszka

231 odpowiedzi

Jakiego rodzaju przedsięwzięcia powinny zostać zrealizowane na terenie PGPB w pierwszej kolejności, żeby poprawić warunki życia i zachęcić...? Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych
231 odpowiedzi

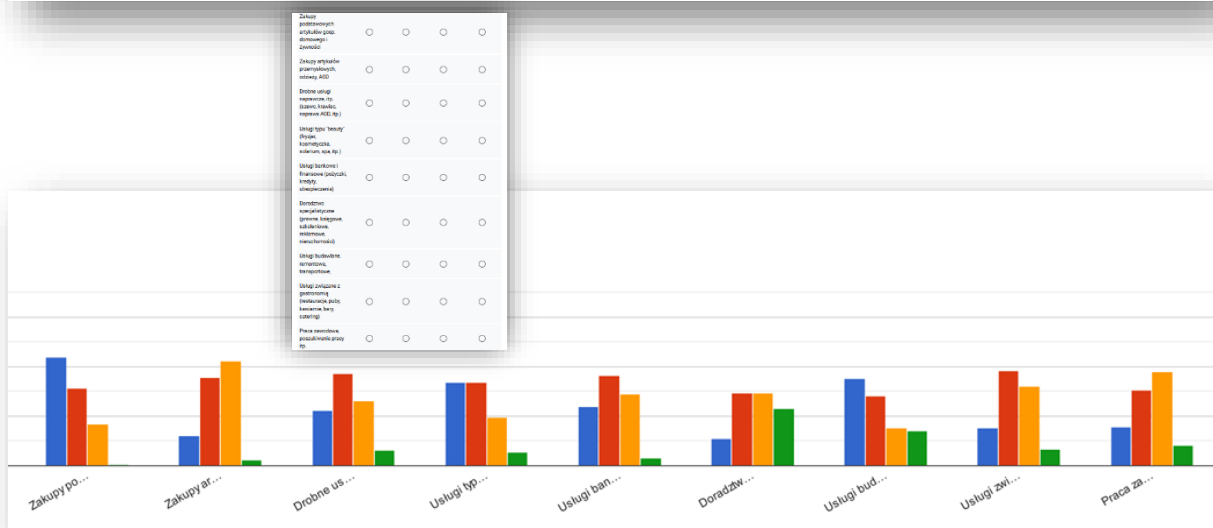
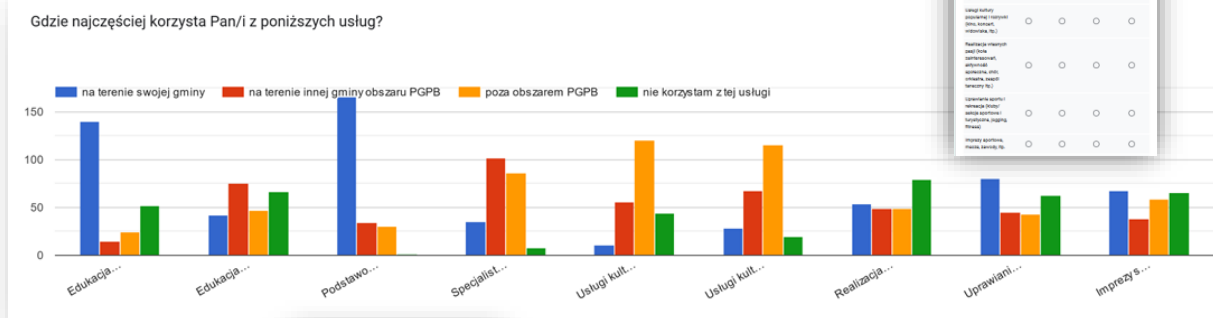

Jakiego rodzaju przedsięwzięcia powinny zostać zrealizowane na terenie PGPB w pierwszej kolejności, żeby poprawić warunki życia i zachęcić mieszkańców (zwłaszcza młodych) do pozostania bądź powrotu?

Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych

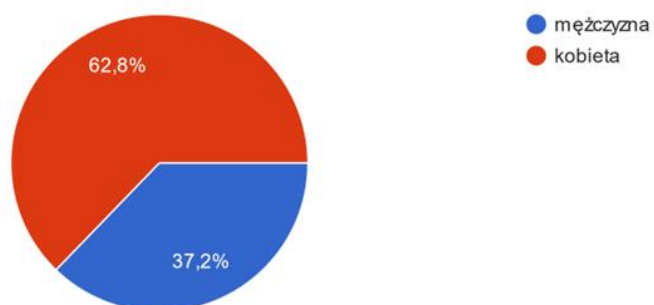
- ☐ Lepsza i szersza oferta edukacyjna (szkolnictwo zawodowe, podnoszenie kwalifikacji, studia, staże, praktyki)
- ☐ Tworzenie nowych miejsc pracy
- ☐ Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia
- ☐ Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju gospodarstw rolnych (doradztwo, gospodarka wodą, infrastruktura transportowa)
- ☐ Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.
- ☐ Wsparcie rozwoju budownictwa mieszkaniowego, większa dostępność mieszkań
- ☐ Aktywniejsza polityka prorodzinna: realne wsparcie dla rodzin, dzieci, matek (przedszkola, żłobki, itp.)
- ☐ Podniesienie, jakości i poszerzenie oferty usług komunalnych (czystość, woda, odpady komunalne, itp.)
- ☐ Pełniejsze włączenie mieszkańców w procesy planowania, decydowania i zarządzania samorządowego

- ☐ Pełniejsze włączenie mieszkańców w procesy planowania, decydowania i zarządzania samorządowego
- ☐ Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury publicznej: chodniki, przystanki, ścieżki, rowerowe, obiekty sportowe
- ☐ Stworzenie przez samorząd oferty dla młodych: stypendia, granty, staże, ulgi, inkubatory, doradztwo zawodowe
- ☐ Poprawa warunków środowiskowych: więcej zieleni, czystość powietrza, jezior, rzek, itd.
- ☐ Zwiększenie atrakcyjności (oferty) turystycznej
- ☐ Lepsza promocja obszaru, budowanie marki, prestiżu, dobrych skojarzeń
- ☐ Budowanie lokalnego patriotyzmu, tożsamości, dumy z lokalnej historii, kultury, integrowanie wokół lokalnych wartości
- ☐ Poprawa bezpieczeństwa (drogowego, epidemiologicznego, ograniczenie przestępczości, itp.)
- ☐ Atrakcyjna oferta kulturalna i spędzania czasu wolnego
- ☐ Lepsze planowanie i zagospodarowanie przestrzenne
- ☐ Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna)

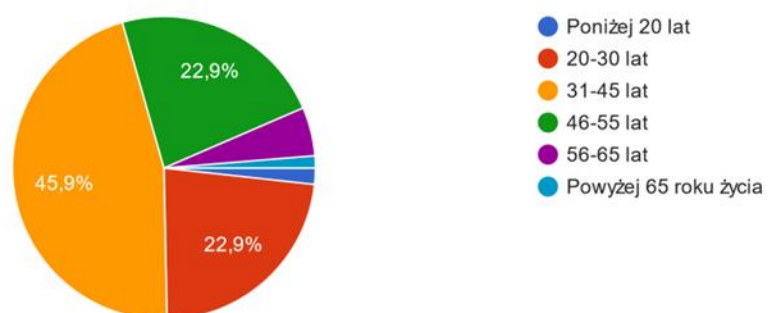
Proszę zaznaczyć swoją płeć

231 odpowiedzi

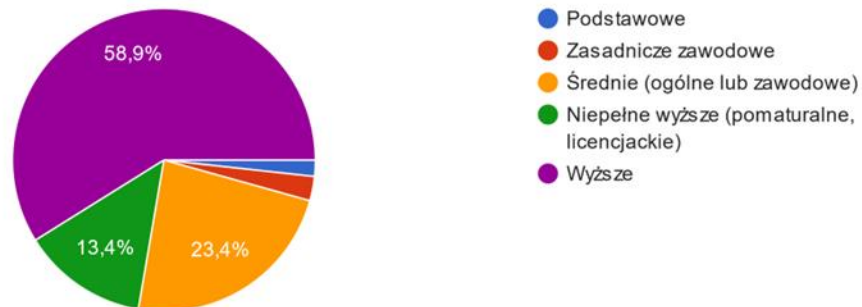
Proszę wybrać przedział wiekowy, w jakim się Pan/i znajduje

231 odpowiedzi

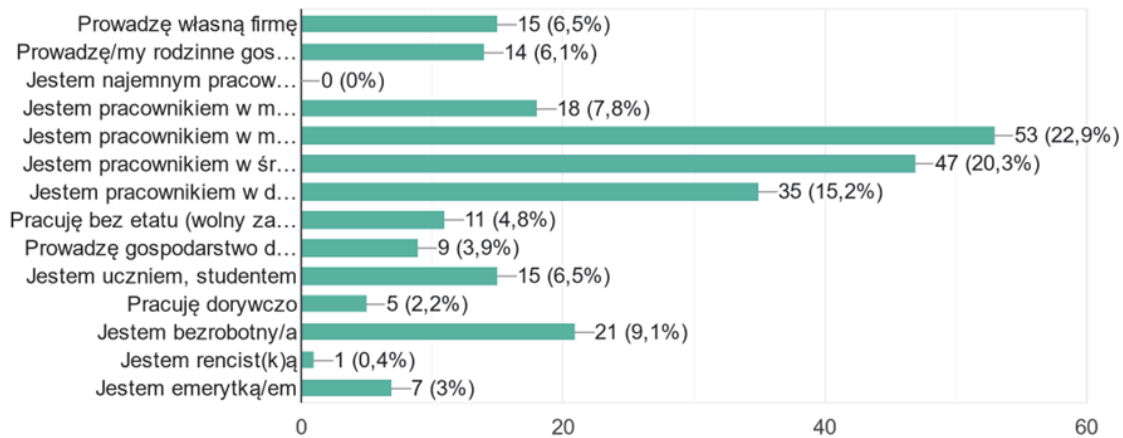
Proszę wskazać swoje wykształcenie

231 odpowiedzi

Proszę wskazać Pana/i sytuację zawodową

231 odpowiedzi

Proszę wskazać Pana/i sytuację zawodową *

- ☐ Prowadzę własną firmę
- ☐ Prowadzę/my rodzinne gospodarstwo rolne
- ☐ Jestem najemnym pracownikiem w gospodarstwie rolnym
- ☐ Jestem pracownikiem w małej (mikro-) firmie, do 9 pracowników
- ☐ Jestem pracownikiem w małej firmie, 10 do 49 pracowników
- ☐ Jestem pracownikiem w średniej firmie, 50 do 250 pracowników
- ☐ Jestem pracownikiem w dużej firmie, powyżej 250 pracowników
- ☐ Pracuję bez etatu (wolny zawód, freelancer, umowa zlecenie/ dzieło)
- ☐ Prowadzę gospodarstwo domowe – nie pracuję zarobkowo
- ☐ Jestem uczniem, studentem
- ☐ Pracuję dorywczo
- ☐ Jestem bezrobotny/a
- ☐ Jestem rencist(k)ą
- ☐ Jestem emerytką/em

Raport diagnostyczny obszaru Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”

Załącznik nr 2: Raport z badania opinii lokalnych liderów

OPEN THE BOX

RAPORT PODSUMOWUJĄCY

BADANIE ANKIETOWE: LIDERÓW

STRATEGIA PONADLOKALNA ZWIĄZKU POWIATOWO-GMINNEGO „PARTNERSTWO GMIN POWIATU BRZÓZOWSKIEGO”

ETAP DIAGNOZY

Ankieta udostępniona online wytypowanym interesariuszom obszaru PGPB. Ankieta dostępna w terminie od 6 do 19 maja 2024 r. (2 tygodnie).

Celem badania było poznanie opinii interesariuszy na temat uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, aktualnych potrzeb oraz przyszłych kierunków rozwoju obszaru.

W badaniu wzięło udział 28 osób.

BADANIE LIDERÓW

Strategia ponadlokalna Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”
ETAP DIAGNOZY

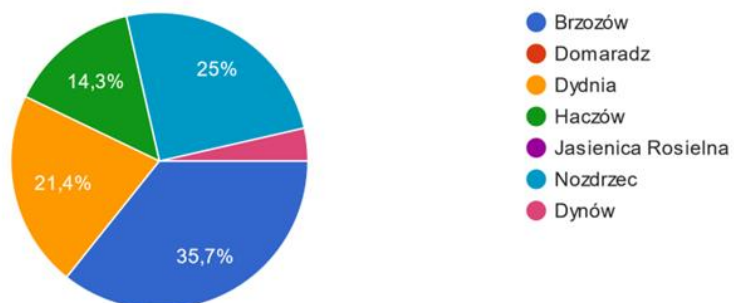
W związku z przygotowywaniem realizacji
Strategii ponadlokalnej Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego” (PGPB), zwracamy się z prośbą o **wypełnienie niniejszej ankiety**, jako elementu diagnozy obszaru.

Jest Pan/ i jednym z liderów/ek społeczności lokalnej na terenie PGPB. Posiada Pan/i wiedzę i ma duży wpływ na ich rozwój, przez co Pana/i zdanie ma szczególne znaczenie z punktu widzenia rozwoju obszaru. Celem badania jest poznanie Państwa opinii na temat uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, aktualnych potrzeb oraz przyszłych kierunków rozwoju obszaru. Wasze opinie będą wykorzystane przy planowaniu przez powiat kierunków rozwoju.

Ankieta ma charakter anonimowy. Jej wypełnienie zajmie około 5 minut.

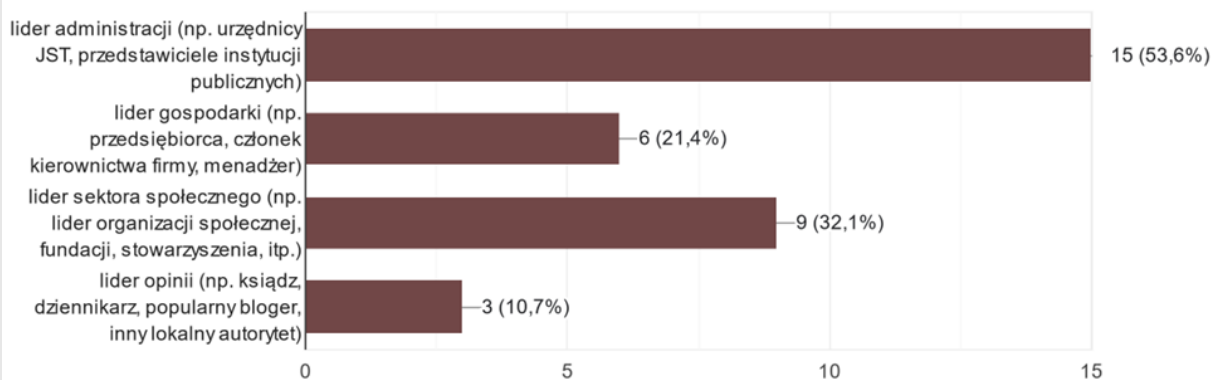
Proszę wskazać gminę, w której Pan/i mieszka

28 odpowiedzi

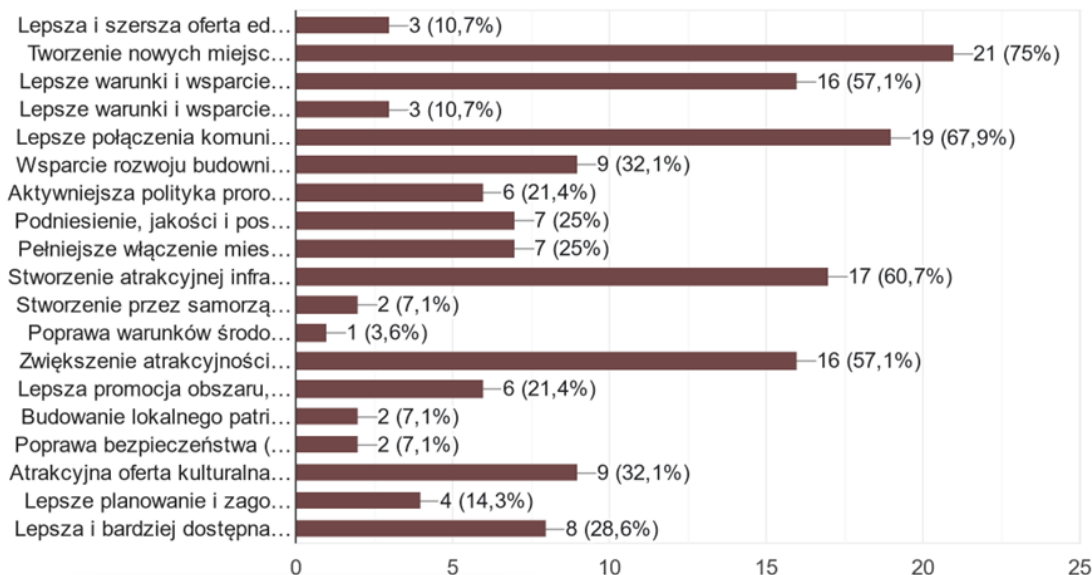

Proszę zaznaczyć, do jakiej kategorii liderów Pan/i się zalicza

28 odpowiedzi

Jakiego rodzaju przedsięwzięcia powinny zostać zrealizowane na terenie PGPB w pierwszej kolejności, żeby poprawić warunki życia i zachęcić...? Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych
28 odpowiedzi

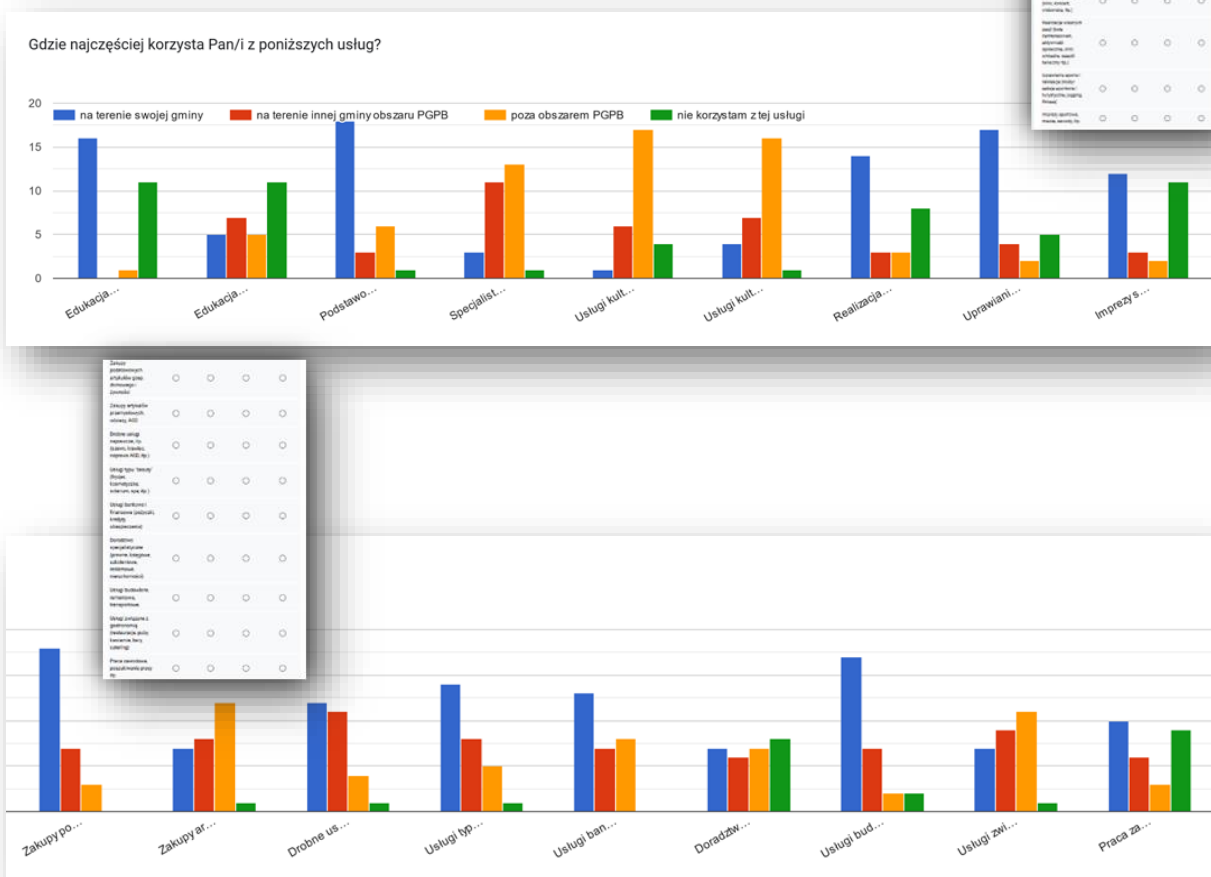

Jakiego rodzaju przedsięwzięcia powinny zostać zrealizowane na terenie PGPB w pierwszej kolejności, żeby poprawić warunki życia i zachęcić mieszkańców (zwłaszcza młodych) do pozostania bądź powrotu?

Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych

- ☐ Lepsza i szersza oferta edukacyjna (szkolnictwo zawodowe, podnoszenie kwalifikacji, studia, staże, praktyki)
- ☐ Tworzenie nowych miejsc pracy
- ☐ Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia
- ☐ Lepsze warunki i wsparcie dla rozwoju gospodarstw rolnych (doradztwo, gospodarka wodą, infrastruktura transportowa)
- ☐ Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp.
- ☐ Wsparcie rozwoju budownictwa mieszkaniowego, większa dostępność mieszkań
- ☐ Aktywniejsza polityka prorodzinna: realne wsparcie dla rodzin, dzieci, matek (przedszkola, żłobki, itp.)
- ☐ Podniesienie, jakości i poszerzenie oferty usług komunalnych (czystość, woda, odpady komunalne, itp.)
- ☐ Pełniejsze włączenie mieszkańców w procesy planowania, decydowania i zarządzania samorządowego

- ☐ Pełniejsze włączenie mieszkańców w procesy planowania, decydowania i zarządzania samorządowego
- ☐ Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury publicznej: chodniki, przystanki, ścieżki, rowerowe, obiekty sportowe
- ☐ Stworzenie przez samorząd oferty dla młodych: stypendia, granty, staże, ulgi, inkubatory, doradztwo zawodowe
- ☐ Poprawa warunków środowiskowych: więcej zieleni, czystość powietrza, jezior, rzek, itd.
- ☐ Zwiększenie atrakcyjności (oferty) turystycznej
- ☐ Lepsza promocja obszaru, budowanie marki, prestiżu, dobrych skojarzeń
- ☐ Budowanie lokalnego patriotyzmu, tożsamości, dumy z lokalnej historii, kultury, integrowanie wokół lokalnych wartości
- ☐ Poprawa bezpieczeństwa (drogowego, epidemiologicznego, ograniczenie przestępczości, itp.)
- ☐ Atrakcyjna oferta kulturalna i spędzania czasu wolnego
- ☐ Lepsze planowanie i zagospodarowanie przestrzenne
- ☐ Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna)

Raport diagnostyczny obszaru Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”

Załącznik nr 3: Raport z badania potencjału instytucjonalnego

OPEN THE BOX

RAPORT PODSUMOWUJĄCY

BADANIE INSTYTUCJONALNE

STRATEGIA PONADLOKALNA ZWIĄZKU POWIATOWO-GMINNEGO „PARTNERSTWO GMIN POWIATU BRZozOWSKIEGO”

ETAP DIAGNOZY

Ankieta udostępniona online przedstawicielom wszystkich samorządów Związku PGPB. Ankieta dostępna w terminie od 6 do 12 maja 2024 r. (1 tydzień).

Celem badania było zbadanie zaplecza instytucjonalnego samorządu, kompetencje i umiejętności współpracy. W efekcie badamy całościową gotowość i zdolność realizacji zadań i projektów strategicznych z punktu widzenia instytucjonalnego.

W badaniu wzięło udział 5 samorządów.

BADANIE INSTYTUCJONALNE

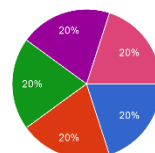
Strategia ponadlokalna Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego”
ETAP DIAGNOZY

W związku z przygotowywaniem realizacji **Strategii ponadlokalnej Związku powiatowo-gminnego „Partnerstwo Gmin Powiatu Brzozowskiego” (PGPB)**, zwracamy się z prośbą o **wypełnienie niniejszej ankiety**, jako elementu diagnozy obszaru.

W ramach ankiety badamy **zaplecze instytucjonalne** samorządów, kompetencje i umiejętności współpracy. W efekcie czego badamy całościową gotowość i zdolność realizacji zadań i projektów strategicznych z punktu widzenia instytucjonalnego.

Wypełnienie ankiety zajmie około 10 minut.

Nazwa samorządu
5 odpowiedzi

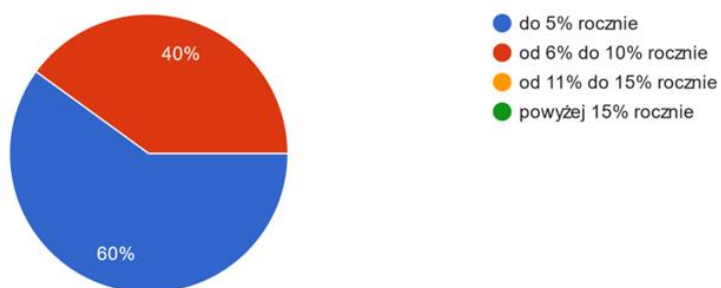

- Powiat brzozowski
- Gmina Brzozów
- Gmina Domaradz
- Gmina Dydnia
- Gmina Haczów
- Gmina Jasienica Rosielna
- Gmina Nozdrzec

Potencjał instytucjonalny

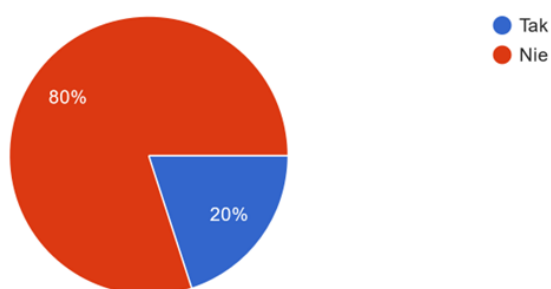
W tej części dzielimy się informacjami dotyczącymi rozwoju w ramach Waszego urzędu

Średnia rotacja kadr w Państwa organizacji (urzędzie) w ostatnich 5 latach wyniosła
5 odpowiedzi

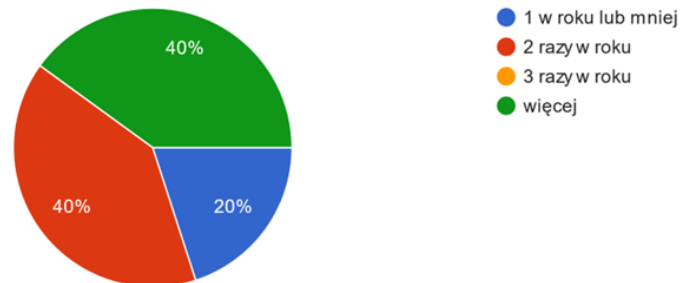
Czy w Państwa organizacji (urzędzie) istnieje plan szkoleń będący wynikiem badania potrzeb szkoleniowych lub kompetencyjnych pracowników?

5 odpowiedzi

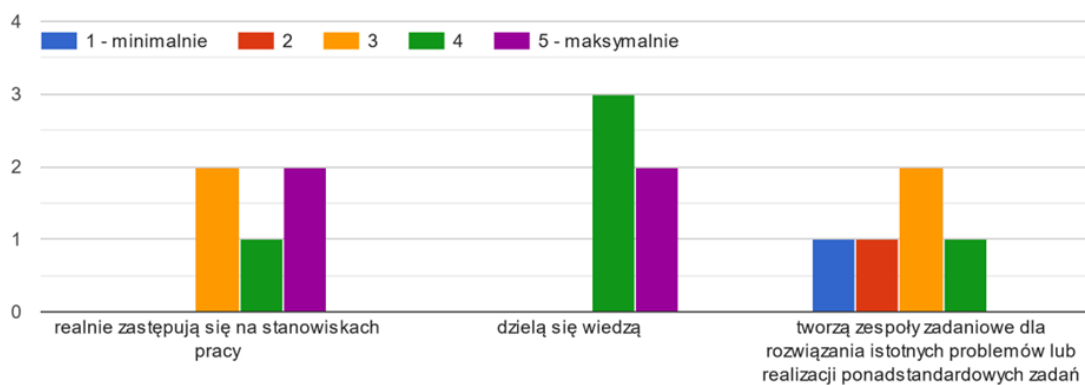

Jak często pracownicy Państwa organizacji (urzędu) uczestniczą w szkoleniach podnoszących ich kwalifikacje (innych niż BHP)?

5 odpowiedzi

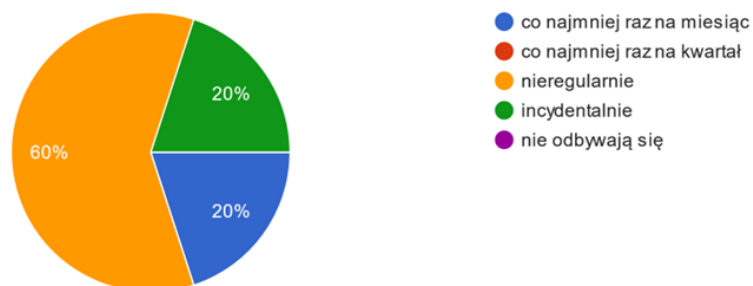

Pracownicy zatrudnieni w Państwa organizacji (urzędzie)

Jak często w Państwa organizacji (urzędzie) odbywają się cykliczne spotkania kierownictwa z pracownikami?

5 odpowiedzi

Usługi publiczne: Urząd

W tej części dzielimy się danymi liczbowymi i jakościowymi dotyczącymi funkcjonowania Waszego urzędu

Liczba pracowników ogółem: 2023

5 odpowiedzi

67

42

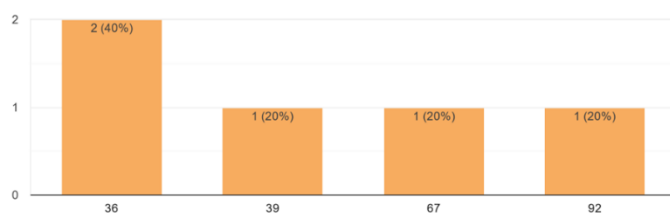
36

35

96

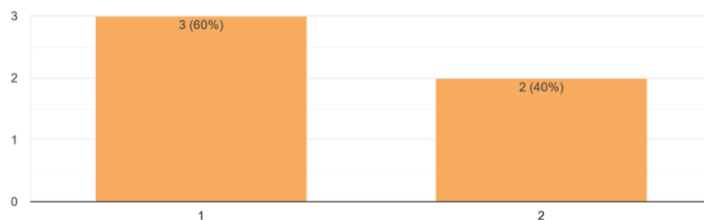
Liczba pracowników ogółem: 2024 (na dzień 31.03)

5 odpowiedzi

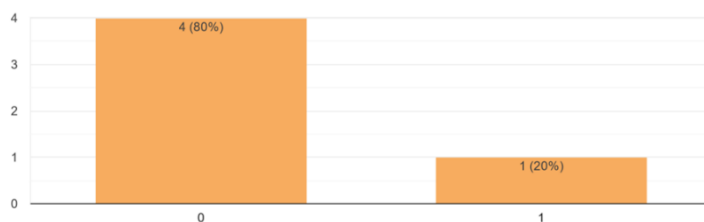
Liczba rekrutacji w roku 2023 (suma)

5 odpowiedzi

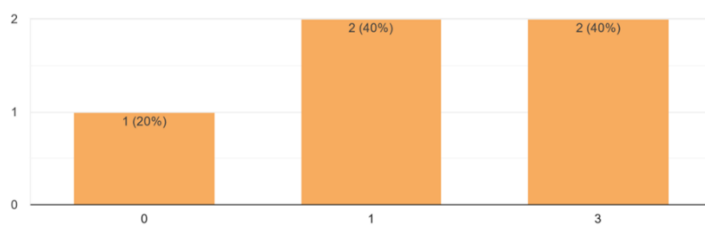

Liczba rekrutacji w roku 2024 (suma) (na dzień 31.03)

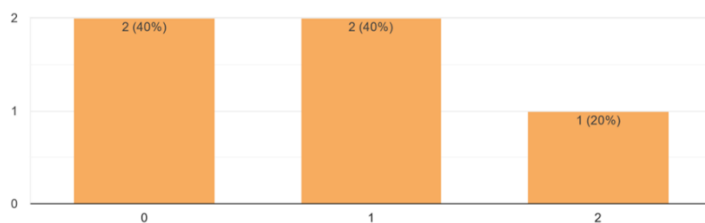
5 odpowiedzi

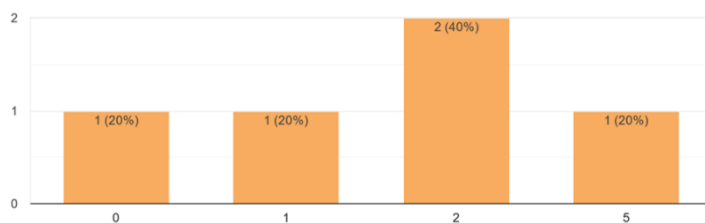
Liczba osób, które zakończyły pracę w urzędzie w roku 2023
5 odpowiedzi

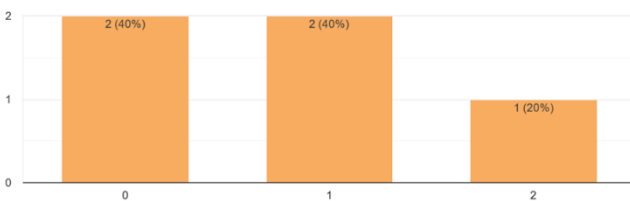
Liczba osób, które zakończyły pracę w urzędzie w roku 2024 (na dzień 31.03)
5 odpowiedzi

Liczba osób, które rozpoczęły pracę w urzędzie w roku 2023
5 odpowiedzi

Liczba osób, które rozpoczęły pracę w urzędzie w roku 2024 (na dzień 31.03)
5 odpowiedzi

Informacja na temat warunków i potrzeb lokalowych i sprzętowych

np. poprawiających warunki pracy w urzędzie

5 odpowiedzi

dostosowanie budynku pod względem dostępności architektonicznej i komunikacyjnej

w sezonie letnim brak klimatyzacji

rozbudowa budynku urzędu, wymiana krzeseł i foteli biurowych, zakup mebli biurowych na wymiar, wymiana sprzętu komputerowego

Poprawa warunków lokalowych Urzędu Gminy poprzez remont przyległych pomieszczeń po byłym banku. Remonty Domów Ludowych, Szkół i Remiz OSP. Wyposażenie Zakładu ds. obsługi wodno-ściekowej w sprzęt w postaci np. samochodów dostawczych itp. W Urzędzie zakup samochodu służbowego. Doposażenie jednostek OSP w sprzęt p. poż oraz samochody.

Pomieszczenia socjalne, nowy sprzęt komputerowy,

Informacja na temat potrzeb kadrowych

np. konkretnych stanowisk czy działów

5 odpowiedzi

Zatrudniona jest odpowiednia do potrzeb ilość osób

uzupełnienie potrzeb kadrowych na stanowisku pracownika socjalnego oraz opiekunki suo

nie występują

zamówienia publiczne, specjaliści ds. ogólnobudowlanych i drogowych

osoby do składania i realizacji projektów z udziałem środków UE

Informacja na temat rodzaju usług, dla których identyfikujecie potrzebę wzmocnienia

np. usługi prawne, zamówienia publiczne, projekty unijne, planista, itd.

5 odpowiedzi

Szkolenia w zakresie KPA i e-doręczeń, skuteczne aplikowanie o środki zewnętrzne, i prawidłowa realizacja projektów, superwizja w ops, prace związane ze opracowaniem strategii gminy Nozdrzec

usługi prawne, wsparcie psychologiczne

nie ma konieczności wzmocniania usług

projekty unijne i krajowe

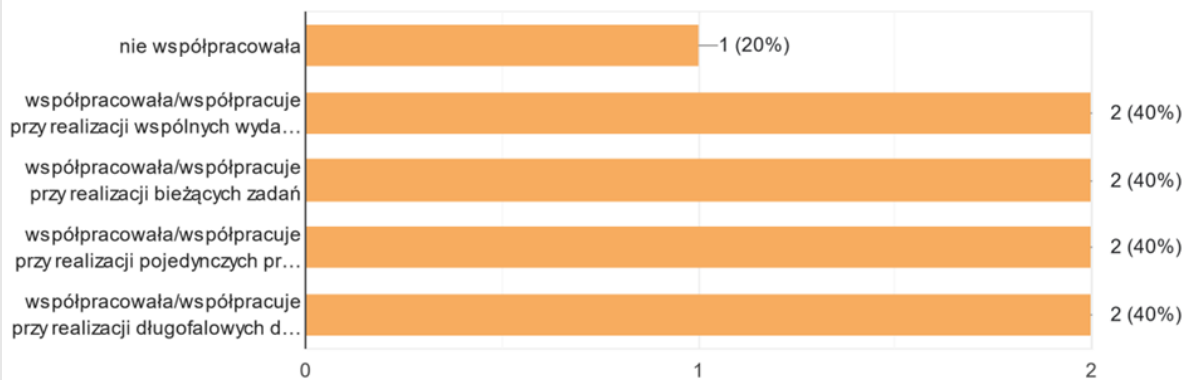
projekty unijne,

Współpraca między samorządami

W tej części dzielimy się informacjami dotyczącymi poziomu współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego z obszaru

Czy samorząd współpracował przed przystąpieniem do procesu opracowania strategii z gminami z obszaru?

5 odpowiedzi

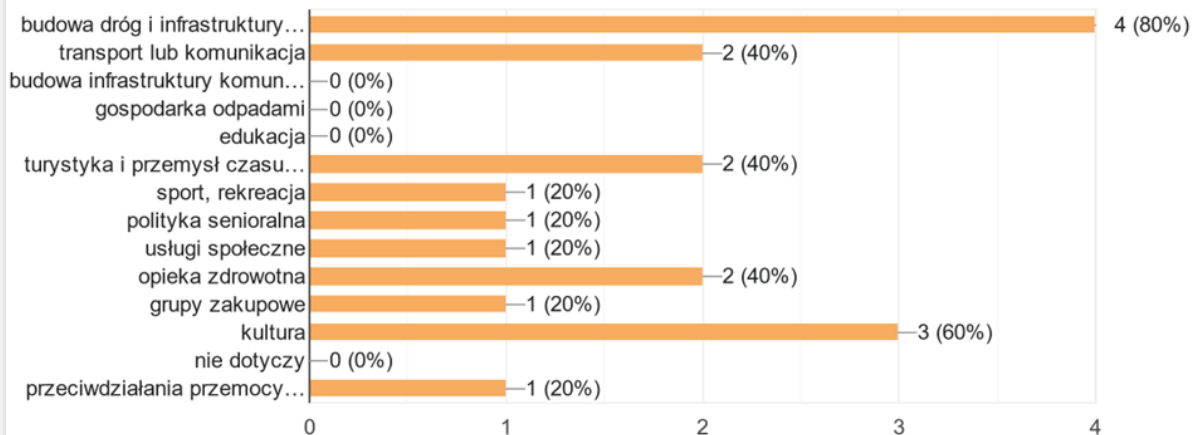

Z którymi samorządami i w jakiej formie organizacyjnej samorząd współpracował dotychczas z JST z obszaru?

W jakich obszarach tematycznych i w jakiej formule organizacyjnej samorząd współpracował z gminami z obszaru?

5 odpowiedzi

Które z przedsięwzięć realizowanych dotychczas z JST z obszaru uważasz za najbardziej udane i dlaczego?

5 odpowiedzi

współpraca w ramach

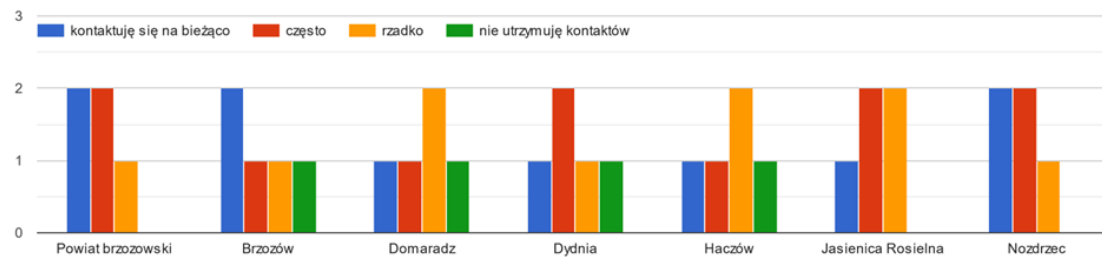
- poprawa infrastruktury drogowej (m.in. budowa chodników), ponieważ poprawia bezpieczeństwo mieszkańców poprzez zmniejszenie liczby wypadków drogowych
- realizacja projektów mających na celu wsparcie osób starszych oraz niepełnosprawnych, ponieważ poprawia jakość życia tych osób oraz w funkcjonowanie w życiu społecznym

przebudowa dróg w ramach związku

Przebudowa infrastruktury drogowej, organizacja wydarzeń sportowych i kulturalnych- dają dobre rezultaty i perspektywy na przyszłość.

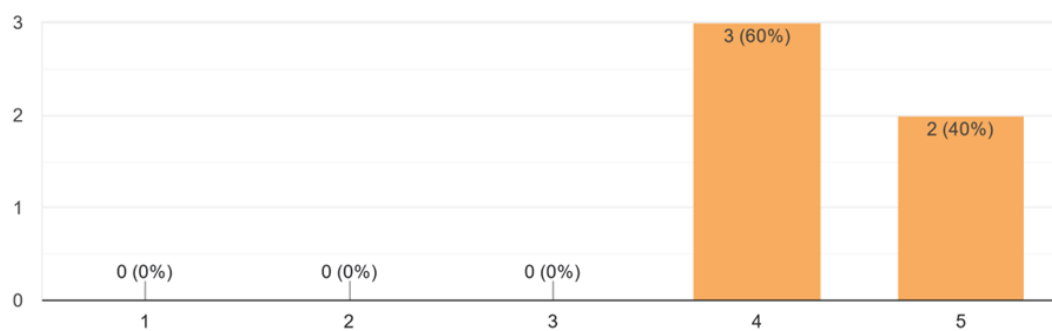
Infrastruktura drogowa, chodniki, imprezy kulturalne

Z którymi JST i jak często utrzymujesz kontakty (telefoniczne, komunikację mailową, spotkania cykliczne, sporadyczne)?

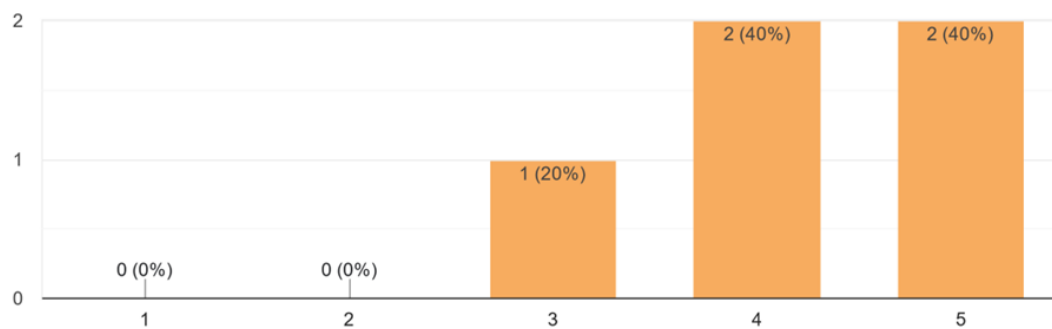
Ogólną atmosferę współpracy z JST z obszaru oceniasz jako:

5 odpowiedzi

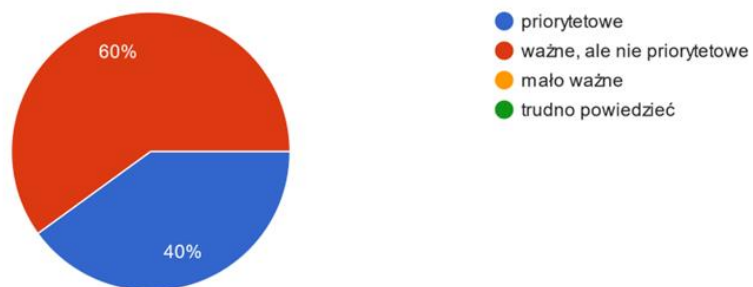
Jak oceniasz poziom zaangażowania władarzy JST w prace nad strategią?

5 odpowiedzi

Działania podejmowane w ramach prac nad strategią uważasz za:

5 odpowiedzi

Jakie są Twoim zdaniem kluczowe korzyści z punktu widzenia prac i wdrażania strategii ?

5 odpowiedzi

Możliwość aplikowania o środki dostępne dla ZPG

możliwość dostrzeżenia problemów i potrzeb lokalnej społeczności, wyznaczenie zadań krótkoterminowych oraz długoterminowych do realizacji wyznaczonych celów, nawiązanie współpracy z innymi jednostkami oraz organizacjami pozarządowymi co pozwoli na podejmowanie dalszych działań na rzecz poprawy jakości życia lokalnej społeczności

możliwość pozyskiwania środków, realizacja wspólnych projektów

Możliwość pozyskania środków finansowych na realizację inwestycji.

Możliwość pozyskania środków, przeprowadzenie diagnozy potrzeb społecznych

Jakie są Twoim zdaniem największe wyzwania z punktu widzenia prac i wdrażania strategii?

5 odpowiedzi

Koordinacja prac nad strategią

wyznaczenie celów możliwych do realizacji, które w praktyce wpłyną jakość życia lokalnych mieszkańców, wyznaczenie osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań aby zrealizować wyznaczony cel

dobra diagnoza, reprezentacja możliwie wszystkich środowisk i grup społecznych

Brak zaangażowania lokalnej społeczności w tym organizacji pozarządowych w tworzenie strategii.

Terminowość jest ukończenia i rzetelność wykonania. trafne wskazanie obszarów interwencji i priorytetów działań